

ERDÉLY

MAGYARORSÁG

XVI. ÉVFOLYAM
2005. január – március

Egy napra a
román-magyar
háborútól

Malomkövek
között

Hogyan tovább
a népszavazás
kudarca után

A dákoromán
mítosz
genezise

58

Nagyon nagy bajban van a magyarság ma. Magyarországon kétféle ember létezik: akinek érdemes itt élni, ezek úgy néhány százezren vannak, s akinek nem.

Nem csak a 100 leggazdagabb magyarról van szó, kezdve az 50 milliárd forintos vagyonnal rendelkező Széles Gáborral, a „mindössze” 30 milliárdos vagyonú Veres Tiborral bezáróan, hanem a kormányhivatalnokokról, főtisztviselőkről, akiknek havi fizetésük kb. 1 millió forint. Még a két kormányzóvivő, a janicsárnő és az RTL klubos, vagy a miniszterelnök udvari fényképésze is jóval több mint 800.000 forintot vág zsebre havonta. Nem szólva a gazdasági eliten kívül a képviselőkről, politikusokról – akiből

épp annyi van, mintha még a régi Magyarország lennénk. Utóbbiak felelőssége a nemzeti érdekelvű politizálás mellőzése, olykor ellenérdekű cselekedeteik miatt oly hatalmas, hogy az már a vétek és a bűn kategóriába tartozik. Az, hogy tánc- és illemtan órákat is kellene vegyenek, ahol kioktatnák őket, hogy a zakót protokoll ebéd, stb. alatt nem illik levenni, és a hölgyeket nem becenevükön szólítják, mint a kenyereslányokat a söntésből, említést sem érdemel. Ez az új kaszt a bráhmínoké.

Ismét a három millió koldus országa lettünk. Csakhogy a 20. század elején 15 millióból, ma tíz millióból élnek ennyien a szegénység küszöb alatt.

40 éves kortól fölfelé a romló életminőség, az állástalanság fenyeget. Mindennapos hír a termelőegységek bezárása, hivatalok, egyetemek alkalmazotainak elbocsátása. 40 alatt még vannak lehetőségek, külföldön például, de nem biztos, hogy onnan van visszaút, s hogy nem a diaszpóra nő a kint maradtaktól. Az orvosok és pilóták után – közülük évente több mint ezren vállalnak munkát külföldön – a hentesek is mennek, s talán a cipőiparban dolgozók is.

Az egészségügyi ellátás katasztrofális, már-már szándékosságot gyanítunk ebben. Szinte ledarálja a lakosságot. A János kórház például milliárdos hiányt hozott össze, s ha az Állami Számvevőszék el is utasította az irányított betegellátást – egy bizottság jelölne ki: ki hova menet gyógykezeltetni magát – de ha nem tetszik fizess! Ha pénzem nincs iszom hitelbe, éneklí Bob herceg, s ha pénzed nincs, nincs esélyed a gyógyulásra, az életben maradásra. Albertyfalván például általános, világszínvonalú szűrő központ létesül: 250.000 forint egy szűrés. Vajon mit szól ehhez akinek a közüzemi díjak kifizetése után havi húsz-, tíz-, vagy csak háromezer forintja marad?

Felmérések szerint évente 2500 ember lesz öngyilkos Magyarországon. Ez a szám a gazdasági romlás, a sikertelenség, a stressz függvényében nő vagy csökkenhet. Mindazonáltal a krimibe illő helyzetek mindennaposak. Kelenföldön például két orvos, apa és fia hamis viagrával kereskedett. Továbbá mindennaposak: a menetrendszeri járatok megszüntetése, az önkormányzatok költségvetésének megnyirbálása, iskolák, posták bezárása. Nincs közbiztonság, a nők foglalkoztatottsága az uniós átlag alatt van – ezért

erőltetik a női köztársaságnélk jelöltet –, tovább csökken a népesség, s minden újszülött 1.162.430 forint adóssággal indul az életnek, ti. 2002 óta 3500 milliárd forinttal nőtt az államadósság.

A kormány elkövette hibás, rossz lépéseket és intézkedéseket nem lehet bakiként kezelni. Például a következőt sem. Az áfa visszatartás mérlege plusz bevétel helyett a késedelmi kamatok kifizetése miatt mínusz 6,8 milliárd forint.

Leszámítva tehát néhány százezer embert, nem nagyon lehet itt élni, nem érdemes élni. Mert ember-telen, igaztalan, hazug ami e kis magyar hazában történik, ahol szabadon és gátlástalanul garázdálkodhat

üzletember, kultúrpolitikus, közéleti személy, kis és nagy gengszter, vállalkozó, az utca embere. Pedig milyen szép hely, jó hely, és stratégia-ailag rendkívüli helyzetben lévő ország ez a maradék Magyarország. De ezt is el akarják csenni, venni tőlünk páriáktól.

ÉBREDJ MAGYAR!

Kell a hely másoknak?

Pusztulunk is szép ütemben, ki így, ki úgy távozik.

Újabban pedig a földből őket célozták meg...

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv agrár környezetgazdálkodási fejezetéből 2004-ben 14, 2005-ben 20 milliárd forint támogatást szándékoztak megvonni, a 160 milliárd eurós keretből csak 60 milliárdot fizettek ki, nem csoportosították át forrásokat a mezőgazdaság támogatására, a 77 milliárdnyi egyszeri kifizetésű keretből csak 13 milliárdot fizettek ki (fejenként 17 ezer forintot jelent). Az agrárvagyon privatizálása során elkövetett (bűn)esetek mindenki előtt ismeretek. Raktározási gondokkal küzdenek a termelők, az árucikkeik nyakukon maradnak vagy fillérekként vásárolják fel, és közben jön, áramlik a 400 forintos brazil csirkemáj, a 500 forintos szlovák sonka és társaik, műmész, a mérgezett paprika, mérgezett kukorica. Hurrá! Sőt most már itt a mérgezett csecsemőtápszer is. Nem lehet elég korán kezdeni.

Csak így tovább! Nagykanállal tömjék belénk!

Nos, erre mondtok nemet a magyar gazdák.

Ez a „nem” (valamint a gazdák demonstrációja) azt is jelentette, hogy még egy utolsó lehetőséget kínált fel a történelem Magyarországnak. A nemzeti összefogás lehetőségét, mely során a város oda áll a falu népe mellé. S ha nincs egyetlen olyan politikai erő, olyan politikus, aki felismeri a lehetőséget az igazi rendszerváltásra, akkor ők, a falu és a város népe – akik tudják, hogy csak biztos alapra lehet építeni házat, hazát – maguk közül választanak ilyen vezetőt, képviselőt.

Csakhogy, mi magyarok, mindig, mindenről lekésünk... Ha ez megtörtént volna, nem lett volna többé szükség a gúzsba kötő kétharmados törvényekre, és Krisztus feltámadásának ünnepe a magyarság megmenekülésének és feltámadásának ünnepe lett volna 2005 húsvétján.

Tehát ébredj pária, ébredj magyar!

Lipsey Helikó

DUNAI SZÖVETSÉG

Azon országok mindenkép sajátlagos viszonyai, melyek a Kárpátok és a Duna, a Fekete tenger és az Adriai tenger közt fekszenek, nagyon megnehezítvén egy egységes állam alakulását, kívánatos, hogy az e tájakon elterülő régi történeti államok egymással szövetségre lépjenek, melyet Dunai Szövetség*-nek lehetne elnevezni. A közösen érdeklő tárgyakon kívül, miket a szövetségi hatóság intézne, minden állam törvényhozása, igazságszolgáltatása, közigazgatása teljesen független lenne.

A lehető széles körű decentralisatio és az által, hogy minden községnek és tartományoknak bő szabadság engedtetnék, a szövetség összes lakói akadálytalanul fejlődnének s minden nép elfoglalhatná az emberiség nagy családjában őt illető helyét.

Az új közjogi rend alapja a dunai tartományokban az egyes népek szabad beleegyezése volna, akár egy törvényalkotó gyűlés, akár az általános szavazati alakjában. Így például Erdély lakói általános szavazattal fognak eldönteni, vajon hazájuk egy legyen-e Magyarországgal? vagy legyen politikailag egyesülve Magyarországgal, közigazgatásilag pedig különválva attól, vagy végre csak szövetségben legyen Magyarországgal és a többi szövetséges állammal, mint maga is autonóm állam, teljes egyenlőségi alapon? – Részemről csak egy föltételt kötnék ahhoz, ha Erdély autonóm állam s a szövetségnek, mint ilyen kívánna tagja lenni; azt tudniillik, hogy Erdély és Magyarország közt personalis unio létezzék a közös fő személyében. E két országnak egy ura kellene hogy legyen, bármilyen lenne is aztán a neve. – Jó egyetértés a magyarok és románok közt, a mi az én leghőbb vágyam, jólétet és szabadságot biztosítani mindkét népnek. Remélem is, hogy el fogjuk érni e nagy célt.

Az esetre, ha a keleti kérdés a keresztyén népek függetlenségével találna megoldatni, kívánatos, hogy Szerbia s a többi délszláv országok szintén belépjenek a dunai szövetségbe, mely esetben a Kárpátoktól a Balkánig terjeszkednek s állana: Magyarországból, Erdélyből, Romániából, Horvátországból s a netán Szerbiához csatolandott tartományokból stb.

Oly kényes kérdések megoldására, melyekre nézve a népek megegyezni nem tudnának, a barátságos hatalmak közvetítését vagy ítéletét is ki lehetne kérni.

A szövetségi szerződést egy törvényalkotó gyűlekezet készítené, alapul véve bizonyos elveket, mik közül néhányat megjelölök.

1. Közösen érdeklő ügyek lennének: a szövetségi terület oltalma, a külpolitika, a külképviselet, a kereskedelmi rendszer, oda érve a kereskedelmi törvényhozást, a vám, a fő közlekedési vonalak, a pénz, a súlyok és a mértékek.

2. Mindent, a mi a szárazföldi és tengeri haderőre, a várakra s a hadi kikötőkre vonatkozik, a szövetségi hatóság fogná szabályozni.

3. A szövetség egyes államainak a küldvarkoroknál nem volnának külön képviselőik, a szövetségi diplomata egy és közös lesz.

4. Közös lesz a vámügy, melynek jövedelme az egyes államok közt akként fog főlóztatni, miként a törvényalkotó gyűlekezet megszabja fogja. Közös lesz a kereskedelmi törvényhozás. Egy a pénz, egy a súly, egy a mérték az egész szövetségben.

5. A törvényalkotó gyűlés fogja eldönteni azt is, vajon szövetségi gyűlekezet (parla-

ment), mely a végrehajtó hatalmat gyakorolja, csupán egy kamarából álljon-e avagy kettőből, mint az Amerikai Egyesült-Államokban. Utóbbi esetben a képviselőház választatni fog, az egyes államok népességi aránya szerint. A senatusban a nagy és kis államok egyenlő számú tagok által lesznek képviselve, a miben a kisebb államokra nézve kitűnő garancia rejlik.

6. A végrehajtó hatalmat egy szövetségi tanács gyakorolja, melyet, ha egy kamara lesz: ez, ha kettő: ezek választják. Ő fog irányt adni a külpolitikának is, a törvényhozás ellenőrzése mellett.

7. A szövetség hivatalos nyelve fölött a törvényalkotó gyűlés fog határozni. – A végrehajtó, úgy a törvényhozó hatalom gyakorlatában minden tag saját anyanyelvét használhatja.

8. A szövetségi hatóság székhelye változva majd Pesten, majd Bukarestben, egyszer Zágrábban, másszor Belgrádban lesz.

9. Azon államnak, a hol a szövetségi hatóság a főnnebbi sorrend szerint tartózkodni fog – feje lesz egyidejűleg a szövetségi tanácsnak és a szövetségnek is ideiglenes elnöke.

10. Minden egyes állam otthon oly alkotmányt ad magának, a minő érdekeivel leginkább megegyezik, természetesen azon föltétellel, hogy ez alkotmány elvei a szövetség által szentesített elvekkel ne ellenkezzenek.

11. A különböző nemzetiségek és vallásfelekezetek egymáshoz való viszonya a következő alapon rendeztetnék, melyek mára magyar bizottságnak Turinban, 1860. szeptember 15-én közzétett emlékiratában is benfoglaltatnak.

Nevezetesen:

a) Minden község maga határoz hivatalos nyelve fölött. E nyelven fognak folyni szóbeli tanácskozásai; készülni jelentései és levelei a megyefőnökhöz, kérvényei a kormányhoz és a diétához. Minden község maga szabja meg azt is hogy iskoláiban melyik legyen a tannyelv?

b) Minden megye szótöbbséggel dönti el, hogy a közigazgatásban mely nyelv használtassék? E nyelven fognak folyni a szóbeli tárgyalások, szerkesztetni a jegyzőkönyvek s a levelezések a kormányynál. A kormány viszont szintén e nyelven válaszol s fogalmazza minden rendeletét.

c) A parlamenti tárgyalásnál minden képviselő tetszés szerint használhatja az országban dívó nyelvek bármelyikét.

d) A törvények a megyékben és községekben otthonos valamennyi nyelven fognak közzétenni.

e) Az ország lakói egyesülhetnek, nemzetiségük érdekében nagy nemzeti egyletek (consortii), szervezhetnek kényük-kedvük szerint, s tarthatnak kisebb-nagyobb gyűléseket és időhöz kötött értekezleteket vallási ügyeik elintézése végett. Egyszersmind választhatnak maguknak nemzetiségi főnököt, a

kit vajvodának, hospodárnak vagy más effélének nevezhetnek.

f) Templomai és iskoláik fölött intézkedni a nemzetiségi egyletekre bízhatják, szabadon választva főpapjaikat s cizmezve ezeket patriarchának, metropolitának vagy más effélének.

g) Statutumokat hozhatnak szervezetiük s nemzetiségi és vallási érdekeikre vonatkozólag.

h) Az állam csupán egyet követel tőlük, azt, hogy határozataik és tetteik nyilvánosság-ra hozassanak.

Hiszem, hogy a főnnebbi javaslatokat a dunai tartományok mind elfogadják, mert megfelelnek óhajaiknak és érdekeiknek s biztosítják jövőjüket. Ily módon sikerülni fognak köztünk benső egyetértést eszközölni, a minek legelső következménye a zsarnokok bukása és az volna, hogy szétmállanának azon vén és korhadott államok (értsd: Austria és Törökország), melyek őket most szolgátságban tartják s nemes törekvéseiket meggátolják. Az ég nevére kérem a magyar szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolt a múltra s nyújtsanak egymásnak kezét, fölkelvén mint egy ember a közös szabadságért, s harczolván valamennyien egyért, egy valamennyiükért a svájciaktól adott régi példa nyomán. Az ég nevére kérem, fogadják el a tervet mely nem concessio, hanem kölcsönös és szabad szövetség. Minden egyes al-dunai nemzet, ha sikerülne is maga köré gyűjtenie most máshová tartozó fajkonait, legfőlebb másodrendű államot alkothatna, melynek függetlensége örökös veszélyben forogna s mely szükségkép alárendelve volna idegen befolyásoknak. De ha a magyarok, délszlávok és románok a főnnebbi tervet fölkarolják, elsőrendű, gazdag és hatalmas állam lesznek 30 millió lakossal, mely sokat fog nyomni Európa merlegében.

Egység, egyetértés, testvériség magyar, szláv és román között! Ime ez az én legforróbb vágyam, legősintébb tanácsom! Ime egy mosolygó jövő valamennyiük számára!

Kossuth Lajos első dunai konföderációs terve törökországi száműzetésekor, 1851-ben készült el. Az 1862-es, „Dunai Confoederatio projectum” célját úgy foglalta össze: „nemzetem sérelme nélkül a nemzeti viszályok kiegyenlítése, kultámadás, külaborsort, külsuprematiótól függés elleni biztosság, véd-erőegyesítés által. Vám- és kereskedelmi rendszeregység.” A tervezet elküldte Helfy Ignácznak, aki Kossuth megkérdezése nélkül hozta nyilvánosságra, amit ő határozottan nehezményezett, Turinból írott levele szerint, mivel az ügy „tractatus alatt lévén forma szerint nem a nyilvánosság elé való”. Legalábbis egyelőre. Kossuth ugyanis jó érzéssel a kedvező nemzetközi helyzetre várt. Azaz a tervezet nemzetközi támogatására. Máskülönb, bizton tudta: elsöpri a szomszédok ellenállása, akik szerint „a confoederatio Magyarországnak a többiek feletti suprematióját készítené elő.” (a szerk.)

* Tárgyalás alapjául elfogadta Kossuth Lajos, Turin 1862. május hó 1-jén

Független szemle

A határainkon túli magyarok fóruma

Alapító főszerkesztő: Köteles Pál

XV. évfolyam 58. szám

2005. január – március

Kiadja Az Erdélyi Magyarokért Alapítvány

Levelezési cím: 2001 Szentendre, Pf. 154.

Felelős kiadó: Atzél Ferenc

Felkért főszerkesztő: Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarokért Alapítvány
szerkesztőségének címe:
2001 Szentendre, Pf. 154
Telefon/fax: 06/26/381-299
Drótposta: azerma@axelero.hu**

HU ISSN 0865-6819

Tördelés: CoGraf, Budapest

Nyomdai munkálatok:

TONYO-GRÁF Nyomdai és Grafikai Stúdió

(1154 Budapest, Tompa Mihály utca 25.)

Felelős vezető: Szűcs Barnabás (Tel.: 238-0462)

KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG

ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK

VISELIK A FELELŐSÉGET.

A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA

AZ ÍRÁSOK SZELLEMET ÉS TARTALMÁT

NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

**A folyóirat támogatására küldött befizetésekről
– kérésre – (APEH) igazolást állítunk ki, mely
összeggel – az érvényben lévő rendelet szerint
– támogatóink a befizetés évében adóalapjukat
csökkenthetik.**

Bankszámlánk:

Országos Takarékpénztár (OTP)- Szentendrei

Fiók 11742087 – 20071776

Angol elnevezés: National Savings and

Commercial Bank Limited (2000 Szentendre)

SWIFT kód: OTPVHUHB

Adószámunk: 19667173-1-43

**AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG AZ INTERNETEN:
www.cograf.hu/erma**

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
2005 júliusában jelenik meg.**

TARTALOM

- Ébredj magyar!
- Dunai Szövetség
- Az erdélyi három nemzet uniójának alapelvei
- Az ERDÉLYI KÖRÖK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK (EKOSZ) elvi szempontjai 2005. december 5. után

VALÓSÁG –MÉRLEG

- Lipcsey Ildikó: Magyar-román megbékélési tervezetek..... 4
- Pomogáts Béla: Hogyan tovább a népszavazás kudarcra után 5-6
- Székelyhidi Ágoston: A baloldal kiüresíti a magyar-magyar kapcsolatokat 7-8

DOKUMENTUMOK

- Szabó A. Ferenc: Emberveszteségek Magyarországon 1956-ban 9-11

VISSZAPILLANTÓ

- Malomkövek között – Erdélyi értelmiségiek nyílt levele 1979-ből..... 12-19

HISTÓRIA

- Botlik József: Cseh kolonizáció Kárpátalján..... 20-23
- Borsányi András: Egy napra a román-magyar háborútól..... 24-31
- Kreczinger István: A Bocskai István és a korona 32-33

MŰHELY

- Rászlai Tibor: A dákoromán mítosz genezise..... 34-38
- Szász István Tas: Naplójegyzetek 39-40

FIGYELŐ

- Lozsádi Károly: Erdélyi Magyar Universitas – Erdély szellemi múltjából..... 41-42
- Szöllősy Tibor: Az orosz asszony..... 42-43
- Hábel György: Szlovák-magyar dunakonferencia 44-45

Lapszámunkat **Gönczi Tamás: Piliscsillag, Napcsillag** című kötetének képei illusztrálják (Sárosi Kiadó – Fót, 2005)

Magyar-román megbékélési tervezetek

A valóság meghazudtolja azt a képet, amelyet a magyarságról eleink alkottak. Szó sincs harciasságról, keménységről, fenyegető, erőszakos, katonás magatartásról. A magyar szelíd, békés, béketűrő nemzet volt (ma is az), a hátán fát lehet vágni, büntetlenül el lehet tulajdonítani ingó és ingatlan vagyonát, kurtítani dicső múltjának emlékét, el lehet tüntetni nyelvét, csonkítani földjét, hazáját.

Leghitelesebb példái ezen állításnak azok az elsősorban az erdélyi, romániai együttélésre vonatkozó magyar-román megbékélési tervezetek, amelyekkel Kossuth óta, Gyárfás Elemér, Jászai Oszkár, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Pásztai Géza, Makkai László, Szoboszlay Elemér, s legutóbb Vekov Károly, helyzetben és vesztesként is – nem hiteles a szó, de ez fedi leginkább a tartalmat – valósággal „bombázza” a románságot. (A névsor nem teljes természetesen).

Vekov Károly mint az 1956-os erdélyi perек kutatója találta meg a három monstre per egyikének, az un. Szoboszlay-per anyagában a koncepció per vezéregyenységének, magának Szoboszlay-nak a román-magyar megegyezésre vonatkozó munkáját. Mint az RMD SZ Nemzetépítő Platform elnöke történészi és politikusi minőségében, nem utolsósorban Románia uniós tagságának előestéjén és az 2004. december 5-iki magyarországi népszavazás tapasztalataként az új esztendő első napjaiban, Trianon 85. esztendejében dolgozta ki a maga elképzelését „**Csomagterv a román-magyar partneri viszonyról**” címmel, még egy utolsó lehetőséget adva arra, hogy a Romániába került magyar nemzet rész többé el nem napolható, el nem ódázható, emberi és nemzeti méltóságában megnyirbált jogai, jogegyenlősége biztosíttassék a többségi román nemzet által.

Vekov a következő vitathatatlan és egymással szoros összefüggésben álló tényekből indul ki: Romániának kiemelt szerepe van a régió stabilitásában. Ennek feltétele a románság és a Kárpát-medence államalkotó nemzete, a Romániában élő magyar nemzeti közösség közötti viszony rendezése. **Annak a nemzeti közösségnek, amely több mint 1100 esztendeje rendelkezik ebben a minőségében szá-**

mos jogkörrel, amelyet tőle elvettek, de azokról soha le nem mondott, mivel az 1947-es békeszerződés nem rendezte a kisebbségek, nemzeti közösségek jogállását, és a két ország közötti államközi szerződések sem; Románia EU-integrációja valamennyi állampolgárának érdeke, s ebben a folyamatban a magyar nemzeti közösségnek kiemelt szerepe van. Szükséges tehát a román-magyar partneri viszony rendezése érdekében egy, a kapcsolat egészére kiterjedő részletes, új egyezmény megkötésére.

A Vekov-féle „csomagterv” elemei – amely inkább fogalomalkotásában újszerű és korszerű –, szinte valamennyi közismert, mintegy 10-12 együttműködési tervezetben megtalálhatók. Hangsúlyozni kell azonban azt, hogy a „csomagterv” nem Magyarország és Románia, hanem a Romániában élő magyar és román nemzet együttműködési/megbékélési tervezete. Elengedhetetlennek tartja az alkotmány módosítását, abban is a szubszidiaritás elfogadását, 5 % magyar népesség esetében a magyar nyelv korlátlat használatát, a teljes decentralizációt. Régiók szövetkezését, területi autonómiák biztosítását. Vonatkozik ez a törvények módosítására, a teljes egyenlőségre a hivatali és magánéletben, panaszok kivizsgálására az ombudsman intézményének felállítását.

A magyar nemzeti közösség fejlődésének, megmaradásának feltétele az önálló gazdasági intézményrendszer, ezért valamennyi egykori magyar tulajdont vissza kell szolgáltatni. (A Magyar Népi Szövetség programjában is központi helyen szerepelt.) A jövedelmek, adók nagyobb része helyben kell maradjon. Itt gondoljunk Sabin Gherman röpiratában foglaltakra, mely szerint Erdély háromszor annyit tesz le a közös kaszába, mint Románia többi régiója együtt.

A nemzeti identitás biztosítása fejezet, és a hozzá kapcsolódó alfejezetek, mint a közigazgatás, nyelvhasználat, **mely szerint a magyar nyelv használata Erdély egész területén ugyan úgy biztosított, mint a román nyelv használata, a magán és a közéletben egyaránt, az egyházak, oktatás, művelődés, műemlékvédelem, nemzeti szimbólumok használata** (ez valamennyi hasonló tervezet sarkalatos része, 1946-ban a Maniu-féle nemzeti Parasztpárt úgy kapott szavazatokat a Székelyföldön, hogy ígérte a magyar nemzeti jelvények használatát, magyar csendőrséget, rendőrséget) a csomagtervnek a felét alkotják. Részletezi milyen jogok illetik meg a magyarságot, ha a lakosság különböző számarányát ők alkotják. **Már 5 %-nál nagyobb létszámú vagy 100 lakosánál több lakosú településeken kötelező a magyarul beszélő hivatalnokok alkalmazása, 30 % esetén tanácskozás nyelveként használható a magyar nyelv, 50 % esetén a hivatalos román változat mellett az önkormányzatoknál magyar nyelvű jegyzőkönyv is készül.**

Kiemelkedő rész természetesen az autonóm, egységes, önálló ellenőrzési feladatot ellátó tanfelügyelői személyzettel, magyar iskolahálózattal foglalkozó fejezet, ahol az iskolások maguk döntenek versenyvizsga alapján a kinevezésekről. Természetesen létre kell hozni Kolozsváron az önálló állami magyar egyetemet ugyanazokkal a karokkal, melyek megtalálhatók a román egyetemen. Erdélyi pedagógusok tudják, égető szükség lenne nemcsak arra, hogy a magyar iskolákban a román nyelven kívül mindent magyarul oktassanak, de az is hogy legyenek magyar szerzők által írott magyar tankönyvek és szöveggyűjtemények.

Tudomásul kell venni: nem csak az a kérdés, hogy választ kap-e Vekov és mi lyent; a román többség akarja-e a Romániában élő magyar nemzet rész egyenjogúságát, hanem az is, a magyarság hivatalos képviselője, az RMD SZ mellé áll-e az ügynek?

Mindkettőjüknek utolsó alkalom ez, mint ahogy a magyarságnak is utolsó lehetőség a szabad és demokratikus nemzeti létre.

(A januárban a kolozsvári napilapban, a Szabadságban közzétett tanulmány véleményezésére lapzártáig nem volt ideje az RMD SZ-nek.)

Lipcey Ildikó

Hogyan tovább?

A NÉPSZAVAZÁS KUDARCA UTÁN

Vitathatatlan a 2004. december 5-iki népszámlálás kudarca. Okokat – felelősöket – lehet keresni, egy hasonló kudarc elkerülése érdekében, de ma már nem ez az első rendű feladat. Vitathatatlan azonban az is, hogy sokkolta a magyarságot. Elsősorban itt, a Kárpát-medencében. Megtudtuk azt is: hányan is vagyunk mi magyarok, itt a lefaragott, megcsonkított (mostoha)anyaországban magyar érzelmű honpolgárok. (Ld. Széchenyit: a magyar szó, még nem magyar érzés.) Új időszámítás is kezdődött: a nemzetstratégia kimunkálásáé és győzelemre juttatásáé, máskülönben igaz lesz a jóslás: Európa rezervátuma lesz Magyarország, magyarul makogó, kiürült lelkületű, szolgának felfogadott polgáraival. Végül: tetszik, nem tetszik, a kettős állampolgársággal kapcsolatos népszavazást kikényszerítők lehetnek rokonszenvesek, avagy sem, a katalizátor* szerepét töltötték be olyan helyzetben, amikor a politikum, a magyar politikai „elit” – teljes egészében – a nemzeti érdekű politizálás vizsgáján csúfosan és szégyenteljesen elbukott. (a szerk.)

A történelmet nem a népszavazások csinálják, hanem egyrészt a hatalmi erőviszonyok, amelyek, ha nem is mindig, mégis igen gyakran járnak együtt égbekiáltó igazságtalanságokkal (lásd a mi esetünkben a trianoni diktátum következményeit!), másrészt a szellem és a morál által hitelesített közösségi akarat, amely, ha nem is mindig, mégis igen gyakran képes határt szabni a hatalmi kényszer durva érvényesülésének.

Ez utóbbira is szolgálatot meggyőző példákat a magyar történelem, lásd 1848. március 15-ét, 1956. október 23-át vagy éppen azt a tapasztalatot, miszerint a kommunista diktatúra évtizedeiben meggyengült és megrontott kisebbségi magyar közösségek mindinkább képessé válnak arra, hogy fel-emeljék fejüket, megszervezzék közéletüket és képviseljék érdekeiket.

Ebben az értelemben gondolom úgy, hogy a december 5-i, kudarcra végződött magyarországi népszavazás még nem utolsó szó egy sok évtizedes nemzetpolitikai vitában, és semmiképpen sem „harmadik Trianon”. Nem zárta le, legfeljebb megzavarta a „békés nemzetegyesítés” másfél évtizede tartó folyamatát. Őszintén szólva engem nem lepett meg különösebben a referendum eredménytelensége, minthogy látni lehetett, hogy maga a népszavazás gondolata zavaros forrásokból ered, látni lehetett, hogy a magyarországi politikai pártoknak a népszavazással kapcsolatos

álláspontját nem a kiérlelt és hiteles nemzetpolitikai stratégia, hanem a többnyire kicsinyes és prakticista jellegű pártpolitikai érdek szabta meg. Legfőként pedig látni lehetett, hogy a népszavazás maga teljességgel előkészítetlen volt, a választópolgárok nagy többsége a legkevésbé sem tudta azt, hogy mire adja, milyen következményekkel adja a szavazatát, ezért azután az érdekeltek több mint a fele egyszerűen otthon maradt. Ami nem jelenti azt, hogy az otthonmaradók egy része, alighanem többsége ne értene egyet a „békés nemzetegyesítés” stratégiai céljaival.

***A „katalizátor” a kémiai reakció sebességét növelő anyag. A reagáló anyagok valamelyikével kölcsönhatásba lép és a reakció végén eredeti formájába visszaalakul; már kis mennyisége is hatásos lehet. (Akadémiai Kislexikon, I. kötet, 914 p.)**

Köszönhető mindez a népszavazás elkészítetlenségének, a politikai pártok szüklátóköri önzésének, annak, hogy ezek a pártok, tulajdonképpen a politikai paletta mindkét oldalán nem a népszavazás meritumát tartották fontosnak, hanem a 2006-os országos választásokra történő felkészülést. Talán úgy gondolták, hogy a népszavazás ennek a vá-

lasztásnak a főpróbája lesz. Egy valójában nemzetpolitikai jelentőségű ügyet ismét sikerült a pártpolitika alacsonyabb színvonalára (majdnem azt mondtam: mocsarába) süllyeszteni. Eredménye országos zavar, a kisebbségi magyarság körében fájdalmas csalódottság és kiábrándulás. Ez a kisebbségi magyarság ugyanis éppen annak a nemzeti („magyar-magyar”) szolidaritásnak a megrendülését tapasztalhatta, amely korábban közéleti küzdelmeinek egyik éltető ereje és erős támasza volt. Mondják, hatalmas és némi-képp ijesztő is volt a felháborodás a határokon túli magyar közösségekben, mindekenélőtt a székelyek körében. Voltak elfogadhatatlan reagálások is, például midőn egy székelyföldi faluban a román rendőrnök kellett megakadályoznia a piros-fehérvörös trikolór felgyújtását.

Idáig persze nem kellene csigázni az indulatokat. Ellenkezőleg: most, hogy túl vagyunk ezen a mindenképpen felesleges, kárhuzatos és abszurd referendumon, talán a történetek tanulságait kellene rögzítenünk, és választ kellene keresni erre a kérdésre: hogyan tovább? Mit lehetne és kellene tennünk, nekünk, magyarországi és Kárpát-medencei magyaroknak a feleslegesen megszervezett, rosszul vezényelt és kudarcra végződő népszavazás után? Az élet és a történelmi ugyanis halad tovább, és az még a balsikerű referendumnál is sokkal kártékonyabb lenne, ha a csalódottság, a kétségbeesés és a közöny megbénítaná a nemzetpolitikai tervezést, a gondolkodásra kötelezett emberek munkáját, a magyar közösségek elemi szolidaritását.

Már hozzászóltam ahhoz, hogy egy-egy közéleti kudarc után a huszadik század nagy magyar szellemeihez menekülök – keresve a lelki vigasztalódás és a megújuló cselekvés erkölcsi forrásait. Így szoktam fellapozni Ady Endre, Babits Mihály, Németh László, Illyés Gyula vagy Bibó István írásait. Most éppen Babits írásait, minthogy talán ő volt az, aki éppen a nagy történelmi és morális vereségek óráiban rögzítette az újrakezdés és a továbbjutás szellemi tennivalóit. Mások mellett Babits volt az, aki nagy lelki künöket okozó nemzeti és történelmi dilemmáinkban mindig szenvedélyes józansággal és józan szenvedélyességgel fogalmazta meg azokat a közös igazságokat, amelyekre fel lehetett (volna) építeni a jövőt. (Így történt ez az első világháború kitörésekor, a trianoni diktátum idején és a má-

sodik világháború előkészületei során egyaránt.) Ezért most az ő írásait forgatom, ezektől várva a jelenre nézve vigasztalást, a jövőre nézve eligazítást.

Nos, mit mond, mire tanít Babits? Először is arra, hogy a magyar nemzet – minden geopolitikai megosztottság, minden határátzabálás és persze minden népszavazás ellenére – egyetlen és egységes nemzet, amelynek történelmi, kulturális, mondhatnám így: lelki egysége nem azon múlik, hogy a huszadik század szerencsétlen fejleményei következtében valamelyik magyar közösség Románia, Szlovákia és Szerbia határai közé került, vagy éppen Magyarország határai között maradt. A nemzet történelmi és kulturális identitását ugyanis nem az állampolgárság, az útlevél és a társadalombiztosítási kártya határozza meg és fejezi ki (ámbar az sem baj, ha ezek is kifejezik), hanem mindig az anyanyelv, a kultúra, a történelem és a közösségi identitás. „Magyarság – jelentette ki Babits abban az eszmecsereben, amelyet 1941-ben *Egységes magyarság* címmel rendezett a Nyugat című folyóirat – csak egyetlenegy van az egész világon. El se lehetne képzelni, hogy több legyen belőle; olyan lenne ez, mintha teszsem azt több példány volna egy emberből. A nemzet éppannyira egyniség, mint az egyes ember. Lehetséges-e, hogy ez a nemzeti egyniség lelkében széthasadozzon, ahogy előfordul kóros esetekben egyes embernél is a lelki széthasadás? Igen, nyilvánvalóan lehetséges ez a nemzeteknél is. Sőt mivel tökéletes egészség nincsen a világon, minden nemzet lelki életében állandóan vannak kisebb-nagyobb hasadások. A társadalmi osztályok nem értik meg egymást, a tömegek vágya független a közérdektől, népi ösztön és nemzeti tudat elidegenednek, a jó Menenius Agrippa meséje únos-untan újrakezdődik. Az őseitől öröklött kultúra, amely a nemzeti közösség magasabb lelki élete, távolról sem fogja át a nemzet egészét, egységé, ahogy kellene. Mindezek hasadás-tünetek, s mindezek többé-kevésbé megvannak nálunk is. De hogy vidékek szerint hasadozzon szét a magyarság? Hogy kisebb egységek váljanak ki belőle, amelyek pusztán a maguk külön hagyományából akarnának továbbfejlődni? Ilyesmire nem tud példát a történelem, az óskor óta, amikor népünk egy részét Ázsiában hagytuk.”

Babits Mihály figyelmeztetett ebben az írásában arra is, hogy a magyar nemzet testét nem a trianoni diktátum darabolta fel először, hanem a mohácsi csatavesztés után bekövetkezett korszak, amely három részre osztotta a korábban egységes országterületet. „Magyarországot – olvasom Babits szavait – nem a világháború után darabolta szét először a politika. Egyes részei másfél századig is különválva éltek. De magyarságuk mindeütt csak ugyanaz a magyarság maradt.

Erdélyt fejedelmi udvara kulturgóccá tette. Saját története s kapcsolatai voltak, s irodalma bizonyos külön szint nyert. De ez mégiscsak ugyanannak az irodalomnak része volt, amely a Pázmányokat és Zrínyieket szülte. Nem különbözött jobban talán annyira sem, mint később például a debreceni iskola a Kazinczyékétől.”

Végül pedig Babits – nagy európai eszmei hagyományok (így a felvilágosodás, a romantika és a szellemtörténeti irányzat) örökös- és letéteményeseként – még egyszer hitet tesz a nemzetnek, mint történelmi és szellemi entitásnak a megosztathatlansága és egysége mellett. „Mind, ami lélek – szögezte le –, egységes és oszthatatlan. Ebben Aquinói Tamás egyetért Bergson Henrikkel. A lelki magyarság is egyetlen és oszthatatlan, s lényegéhez tartozik az egység. De ennek a magyar lelkiségnek lényegéhez és egységéhez tartozik a sokszínűség is. Megkülönböztető sajátossága ez a sokszínűség az egységben.(...) lelkünk és kultúránk sokféle táj színeivel gazdag. Ezer éven át szívta magába egy bekerített, külön kis világ sokféleségét, a történelmi Magyarországot, ezt a magyar glóbuszt, melynél nincsen összetartóbb és egységesebb, s egységében is változatosabb földdarab a földön. Egyetlenegy testnek érezte, mint ahogy egy az eleven test, bármily különbözők is tagjai. Egy, mert egyetlen lélek járja át, egyetlen érzés és emlékezet”.

Más Babits-írásokat is idézhetnék, így az 1938 karácsonyán lejegyzett *Gondolatok az ólomgömb alatt* című személyes vallomását, amelyet halálos betegsége pusztító fájdalmai és félelmei között írt arról a személyes veszteségről, amelyet az ő számára a történelmi ország feldarabolása okozott, vagy az 1939-es *A magyar jellemről* című nagy nemzet karakterológiai esszéjét, amelyben nagy elődökkel – egy Széchenyivel, egy Kossuthal, és nagy kortársakkal, egy Adyval, egy Móricz Zsigmonddal, egy Kosztolányival – egybehangzóan tett hitet a magyarság legfontosabb tennivalója, azaz önmaga megőrzése, a megmaradás közösségi etikája mellett. Az önvédelemnek ezt a történelmi parancsát Babits úgy értelmezte, mint az emberiségnek tett szolgálatot, nem tudom elkerülni, hogy ne idézzem az ő szavait. A magyarság – jelentette ki a költő – „legnagyobb szolgálatot akkor teszi a világnak, ha megőrzi nemzeti sajátosságait, s megmarad annak, ami. Nemzet vagyunk, a szó régi, szellemi, jogi, erkölcsi értelmében; nem pedig faj, tülekedő fajok között, se nem valami nyomorult, kicsiny erőlködés a nagy erők félelmes csataterén. Csak nem akarunk ilyenné válni? Meg kell maradnunk nemzetnek, léleknek, szabadnak, nemesnek, alkotónak, keleti nyugalomban, mely mindenkiel dacol, szellemi erőben, mely senkinél sem érzi hátrább magát. Nem átváltozásra, magunkból való kikelésre van szükségünk.

Inkább magunkhoz való visszatérésre. Magunkba szállásra.”

Mondhatnám, ma is – a kudarcral végződött, mert okatlanul kezdődött népszavazás után is – a Babits Mihály által megjelölt erkölcsi stratégia a célravezető. Ma is „magunkhoz való visszatérésre”, „magunkba szállásra” van szükségünk, s ha ezt elvégeztük, be fogjuk látni, hogy valójában nem egy „harmadik Trianonnak” vagyunk az áldozatai, és legkevésbé sincs okunk arra, hogy elégessük a szabadságharcos nemzetedékek vére által megszentelt történelmi lobogót (amely ugye nem egy politikai párt és nem egy kormány zászlaja, hanem a magyar nemzeté!). Ellenkezőleg, végre el kell gondolkodnunk a történeteken, és meg kell fogalmaznunk a tanulságokat, már csak annak érdekében is, hogy a kudarcral végződött referendum ne az önmegesztelő indulatok és az erkölcsi fegyverlettel inkább a hitelesebb és így hatékonyabb nemzetpolitikai gondolkodás kényszerítő kezdeményezője legyen.

Magam, talán Babits Mihály elkötelezett követőjeként is, három területen vonnék le a történetekből következtetést. Először is abban, hogy a magyar kulturális nemzet intézményes és lelki egységét kell minden korábbinál jobban megerősítenünk. Nagyon triviálisan szólván: a magyar költségvetés lehetőségeit nem felesleges és eleve bukásra ítélt referendumokra, hanem a magyar kisebbségi közösségek intézményes megerősítésére kellene költenünk. (A népszavazásra elpocsékolott három és félmilliárd forintból a jelenlegihez képest több mint négyszeres mértékre lehetett volna megnövelni az Ilyés Közalapítvány hatékonyágát!) Másodszor abban, hogy most már valóban a magyar országgyűlésnek kellene józan előkészítő munkával és méltányos pártközi megegyezéssel törvényt alkotnia a határokon túl élő magyarok magyar állampolgárságáról. Egy ilyen törvény előkészítése legalább egy évtizede várat magára, már régen túl lehetnénk rajta, ahogy túl vannak egy ilyen törvényes rendelkezésen a szomszédaink: a románok, a szerbek, a horvátok és a szlovákok. Ami náluk lehetséges és természetes, az nálunk miért abszurd és elképzelhetetlen? Ezt a kérdést persze a magyar törvényhozásnak és a politikai elitnek kell feltennünk. Végül harmadszor abban, hogy a sikertelen népszavazást megelőző és követő viták talán minden korábbinál erőteljesebben vetették fel az új magyar politikai vezető réteg felelősségének ügyét. Ennek a rétegnek (és kivált az európai integráció körülményei között) a jelenleg tapasztaltaknál jóval felelősebben és szakszerűbben kellene munkálkodnia.

Elvégre a politika nem úriemberek és úriasszonyok zártkörű klubjának játszódására, hanem egy nemzet sorsának jobbítására való.

Pomogáts Béla

A baloldal kiüresíti a magyar-magyar kapcsolatokat

Közeledik Trianon 85. évfordulója. Az egykor elszakított magyar közösségek végre nemzeti befogadásra vártak, de visszautasításba ütköztek. Épp most érte őket a nyilvános hazai megalázás. Magyarországon 2004. december 5-én népszavazást tartottak a határon túli magyarok honosításáról. A választásra jogosultak többsége nem vett részt a döntésben. A népszavazás eredménytelenül zárult, így bizony a nemzet hazai többsége közömbösséget vagy idegenséget tanúsított az elszakított nemzetrészek iránt. Ez dermesztette meg a lelkeket Erdélyben is, az amúgy is zord télben. Ott él a legnépesebb magyar kisebbségi közösség. Ott visszhangzik legerősebben a csalódás és a fájdalom.

Mentséget nem találhatunk. De nem is mentségre van szükség, hanem szembesülésre. Ilyesmire vállalkozik 2005. január 4-étől az Erdélyi Szövetség és a Nemzeti Fórum Egyesület segítségével a debreceni-nagyváradai Trianon szeminárium. A kezdés két érintkező időponthoz igazodott. Előttünk van az idei június 4-e, Trianon nyolcvanötödik évfordulója, mögöttünk pedig az a keserves december 5-e. Ez a nyolcvanötödik évforduló egyébként majd Magyarország európai uniós tagságának első év végi számvetésére esik. Magyarország az újraegyesülő Európában tehát azzal emlékeztetett volna Trianonra, hogy a honosítással kaput nyit a nemzet újraegyesítése előtt. Az a kapu azonban nem kinyitott, hanem bezaratott. Idén június 4-én az 1920-as trianoni és az azt megismétlő 1947-es párizsi békeszerződés két nemzetcsontkító ítéletének következményét kellett volna mérlegre tennünk. Most már aztán a 2004-es nemzeti kirekesztés szegényével is számolnunk kell. Gyűlnek a tények, érvek, vélemények a Trianon szemináriumon. A határon túli magyarok harmadik Trianonról beszélnek.

Ez a harmadik Trianon a lélek erőforrását, a nemzeti újraegyesülés reményét csonkította meg. Még az édes anyanyelvben is nyomot hagyott. Trianon óta az elszakított magyarok anyaországot és anyanemzetet emlegetnek. Csakhogy 2004. december 5-én a Magyarországot hivatalosan képviselő kormány és az országalakók többsége nem vette magára ezt a megszólítást. Anyaország és anyanemzet helyett eztán a mostohaanya-ország és a hajdani anyanemzet elnevezés járná? Ne siessük el a dolgot. A csalódás és a fájdalom ébersztőnek jó, de tanácsadónak rossz. Egy elrontott alkalomra ne legyen tartós megbélyegzés a válasz.

Más lapra tartozik a politikai felelősség. Kimondhatjuk, hogy Magyarország jelenlegi miniszterelnöke nem magyar, hanem csak magyarországi miniszterelnökként viselkedett és viselkedik. Gyurcsány Ferenc állt ugyanis a határon túli magyarok honosításával szemben a tagadás kampányának élére. A 2004. december 5-ei népszavazás előtt országnak-világnak kijelentette: „A kettős állampolgárság ügyében azé a múlt nem akaró, lelkiismeret-furdalásos és kényszeres rosszérézése a főszerep, amely a nemzeti vereség érzéséből, a határon túli magyarság iránti felelősségérzetből és büntudatból táplálkozik, és azt sugallja, hogy írjuk felül a történelmet... Tehát ez érzelmekre apelláló kérdés, szemben a nemet mondó oldal racionális, felelős érveivel”. Ennek a „racionális és felelős” baloldalmak a nevében üzent hadat a honosítást támogató jobboldalmak: „A jobboldalon ma egy nacionalista, klerikális, gazdasági-szociális populizmusba hajló, államközpontú közép-európai képződmény áll... Le kell verni a jobboldalt! Addig kell választásokon legyőzni a Fideszt, amíg ez a megosztó, gyűlöletet keltő jobboldali kultúra és annak képviselői ki nem szorulnak a politika élvonalából”.

Később, mintegy összefoglalásul így jellemezte a baloldal törekvéseit: „Nyugatos, modern politika ez, amely a haladás útján viszi tovább az országot”. A jelenlegi magyarországi miniszterelnök ily módon eleve nem a nemzet természetes újraegyesítésében gondolkodik. A nemzeti újraegyesítés érzelmi és közösségi oldalát éppenséggel szembefordítja a „nyugatossággal, a modernséggel, a haladással”. Ebben a nemzet feletti baloldali politikát érhetjük tetten.

Rossz és romboló hazai hagyományt folytat ezzel a jelenlegi magyarországi miniszterelnök. A hazai baloldal internacionalistái jelesül a trianoni döntés előkészítésének kellős közepén tértek erre az útra. Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia tagjaként

1918. november 3-án vereséggel fejezte be az első világháborút. A győztes antanthatalmak 1919. január 18-án nyitották meg a párizsi békekonferenciát, a döntéshozó testület ülését. Magyarország azonban csak 1919. november 24-én ismerték el hivatalos tárgyalófélnek – utolsónak a sorban. Ezt a késleltetést és bizalmatlanságot főleg a Magyarországi Szocialista Tanácskörtársaság hírhedt 133 napos rémuralma gerjesztette, 1919. március 21-étől. Merthogy Kun Béla, a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottságának elnökeként a Kommunista Internacionálé szellemében Magyarorszá-

got a világméretű osztályharc céljainak rendelte alá. Utasításokat a „világproletáriátus vezérétől”, Lenintől kért és kapott. Lenin 1919. május 27-ei moszkvai távirata például így oktatta ki: „Ez a proletárdiktatúra azzal jár, hogy könyörtelen, gyors, határozott erőszakot alkalmazunk, hogy megtörjük a kizsákmányolók, tőkések, nagybirtokosok és cinkosaik ellenállását. Aki ezt nem érti meg, az nem forradalmár”. Kun Bélának megértették a kommunista internacionalizmust. Magyarországon ezért is nevezték magukat nemzet feletti módra csak magyarországinak, nem magyarnak.

Hasonló irányt követtek 1947 után is a hazai baloldal internacionalistái. Az 1947-es párizsi békeszerződés a II. világháborúban is vesztes Magyarországot átparancsolta a Szovjetunió érdekerébe. A magyar nemzeti önrendelkezés határát ezért ennek a korszaknak a kommunista internacionalizmusa szabta meg. A kommunista és a munkáspártok moszkvai világtalálkozóján, 1972. november 6-án a nemzetet végleg megkivánták fosztani történelmi szerepétől: „A szocializmusban is van nemzet, ámbar merőben új jellegű. Fő tulajdonságát az adja, hogy a szocialista nemzeti államok társadalmi rendszerük közös osztálytartalmá alapján mind szorosabban kapcsolódnak egymáshoz. Ezen államok együttműködését biztosítja: 1. kommunista pártjaik legteljesebb egyetértése, 2. nemzetközi politikájuk összehangolása, 3. leg-hatékonyabb együttműködésük katonai téren, 4. a szocialista gazdasági integráció megvalósítása. így a kommunista mozgalmak szorosan összekapcsolódnak az egyes korszakok osztálytartalmú forradalmi törekvéseivel”. A hazai baloldal 1956 után már ebben a keretben vállalt „egységes fellépést”. Többek között az erdélyi magyarok helyzetét is ezért minősítette „a román elvtársak belügyének” 1958-ban Kádár János és 1988-ban Grósz Károly.

No de vajon 1989-90 után mi indította a hazai baloldalt a nemzet feletti politika folytatására? Tudjuk, hogy a hazai pártállam „pragmatikus szocialistái” 1982-től más gazdához szegődtek. A Világbanktól, a Nemzetközi Valuta Alaptól és észak-amerikai tőkebefektetőktől felvett titkos hitelek fejében utat nyitottak a globalizációs pénzpiacnak. Uralmi pozícióik fenntartásáért előbb

saját pártjukból és államukból, majd a rendszerváltozás korának politikai erőteréből kivették a nemzeti önrendelkezés minden maradék biztosítékát. Uralmi pozícióért nemzeti önrendelkezést – az egykori „pragmatikus szocialisták” új alkuja ebben állt és áll.

Ez magában persze kevés volna. A hazai baloldali erőteré lehetséges betöltése a neoliberalis politikán is múlik. Az 1992-es Demokratikus Charta alapján a baloldal neoliberalis gazdaságpolitikát és nemzetpolitikát gyakorol. Első közös kormányzásuk idején, 1997-ben a szabad demokrata Kis János kifejtette: „Ahogy a nemzeti piacok kiépülése szükségessé tette a nemzetállamok kiépülését, a piacok nemzetközi integrálódása állam feletti szervezetek sokaságának kiépülését igényli... Választani kell felzárkózás és perifériára szorulás, haladás és provincializmus között. A nemzeti érdek ma már nem esik egybe a nemzetállami keret fenntartásának érdekével, s ezt a mi dolgunk tudatosítani”. Itt a globalizációs piac mindenhatóságának politikai elve érvényesül. Ebben a baloldali politikai erőterben a nemzeti önrendelkezésnek nem juthat szerep. Az 1919-es internacionalista út választás így torkoll bele a mai globalizációs neoliberalizmusba.

Napjainkban ezt a nemzet feletti politikát műveli a magyarországi miniszterelnök. Ha „nyugatosságra, modernségre, haladásra” hivatkozik, a globalizáció piaci mércéjét alkalmazza. Szándéka talán nem is szőröstül-bőröstül nemzetietlen. Nemzet feletti politikája esélyt kínál arra, hogy a nemzet önkéntes hívei a globalizációs piaci térben egyéni sikert érjenek el. De a közösségi siker politikai támogatásáról le kell mondaniuk. Holott a határon túli magyarok választott képviselőinek 2005. január 7-ei szabaddal nyilatkozata épp a nemzeti közösségi összetartozást erősítette meg: „A népszavazás sikertelensége ellenére továbbra is valljuk, hogy a magyar nemzet nyelvileg, kulturálisan és történelmileg egy és oszthatatlan – függetlenül a mindenkorai magyarországi pártpolitikai akarattól”. Hiába a világos állásfoglalás. A jelenlegi baloldali „magyarországi pártpolitikai akarattal” éppenséggel a nemzeti közösségi akarattól függetleníti magát. A szocialista neoliberalis kormány az általános versenyképességet emeli legfőbb mércévé, de például a nemzeti hagyományt ápoló helyi vagy

országos közösségek versenyképességével nem törődik.

Határon innen és túl egymás után sorvadnak el a nemzeti hagyományt és a kortárs nemzeti kultúrát éltető, terjesztő önszerveződések. Az 1988-89-ben alapított Erdélyi Szövetség, Kárpátaljai Szövetség, Rákóczi Szövetség határon innen és túli magyar helyi közösségek összefogását bontakoztatta ki. Ma már ők maguk is létbizonytalansággal küszködnek.* A határon túli magyar kultúra hazai támasza, az Ilyés Közalapítvány 2005-ben a szükségesnél húszszor kevesebb költségvetési forrásból meríthet. Láttuk, hogy a határon túli magyarok honosításának népi kezdeményezését a magyarországi miniszterelnök és kormánya derékba törte. A baloldal kiüresíti a magyar-magyar kapcsolatokat.

Harmadik Trianon azért mégsem fenyeget. Mit tekinthetünk biztosítéknak erre? Elsősorban a kárpát-medencei magyar nemzeti közösségek életerejének megújulását az újraegyesülő Európa talaján. Ez az Európa nem kíván nemzet feletti birodalomként viselkedni. A 2005-től fokozatosan hatályosuló Európai Alkotmány a „szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén” nyugvó térséget körvonalaz. Szabadság, biztonság, jogérvényesítés együtt? Ebbe szervesen beletartoznak a nemzeti közösségek, a kisebbségi nemzetrészek önrendelkezésének változatai. Bizony megeshet, hogy a hazai baloldal nemzet feletti politikája az újraegyesülő Európában elveszti eddigi bevált igazodási pontját. Előbb-utóbb nem találnak nemzet feletti birodalmat maguk körül.

Belső fordulatban is bizakodhatunk. Ez a kedvező fordulat azon múlik, hogy a baloldal kormányzása 2006-ban véget ér. A nemzeti közösségeket képviselő hazai erők készülnek a váltásra. Ők majd a magyar nemzeti önrendelkezés hagyományát folytatják.

Székelyhidi Ágoston

* (Alapítványunk, Az Erdélyi Magyaráért Alapítvány is, de mi a Fidesz adminisztráció gátlástalanságának „köszönhetően” – a szerk.).

Embervesztések Magyarországon 1956-ban

A magyar forradalom drámai következményei közül is kiemelkednek az embervesztések. Véres háború zajlott két héten keresztül. Király Béla szavaival: ez volt az első háború szocialista országok között. A hadműveletek két szakaszra oszthatók. Az első szakasz október 23-ától 30-ig tartott, ezután békés napok következtek. Viszont a második szovjet beavatkozás, november 4-e után több napon át újra a fegyvereké volt a szó.

Az újabb harcok körülbelül egy hétig tartottak, s még a korábbiaknál is nagyobb veszteségekkel jártak. Közel 2.500 áldozata volt a fegyveres küzdelemnek.

A halottak több mint negyedrésze, 700 fő a szovjet Vörös Hadsereg tagjaiból került ki. Különösen sok embert veszített a Temesvárról, Romániából – hadüzenet nélkül, határsértés nyomán – átdobott szovjet hadosztály az első sorban a fővárosban folyó harcokban. Az embervesztéseknek csak kis része, mintegy 250 fő került ki a kommunista rezsim híveiből. Ez az adat azt bizonyítja, hogy a szabadságért folytatott küzdelem során – a forradalom ellen – az idegen megszállók mellett csak a politikai rendszer leghívebb szövetségesei léptek fel, elsősorban a volt államvédelmisekből összeállított karhatalom.

A forradalom legsúlyosabb, s évtizedek múltán is morális kérdéseket fölvető veszteségét azok a nyílt utcákon és tereken lemészárolt, fegyvertelen tünnetők jelentik, akiket a legfelsőbb parancsra vezényelt sortűzekben pusztítottak el. A Kádár-korszakban folytatott tiltás, titkolódzás és forrásmegsemmisítés következtében ma már igen nehéz a történetek rekonstruálása. Közel ezer fő halhatott meg ezeknek a kegyetlenkedéseknek a következtében. Kevés hasonló esetet ismer a történelem. A kommunista politikai indoktrináció olyan fokot ért el 1956-ban, hogy sikerült a politikai rendszernek a hozzá legközelebb álló erőszakszervezeteket a nép elleni sorozatos megtorlásokban

felhasználni. Ennek mértékére jellemző, hogy ezekben a kíméletlen tömegoszlatásokban viszonylag jelentéktelen szerep jutott a szovjet megszállóknak. Sőt még arra is volt példa, hogy az idegen katonák igyekeztek védelmet nyújtani a saját népük-nemzetük ellen fordult martalócokkal szemben. Például a Kossuth téri, október 25-i, máig tisztázatlan körülmények között folyt vérengzés esetében, amikor legalább száz, de egyes források szerint ennél sokkal több ártatlan áldozat maradt vérbe fagyva. Közel ennyi áldozata volt az október 26-i mosonmagyaróvári és a december 8-i salgótarjáni sortűznek is. A nyugati határszélen határőrök, ún. zöld ávosok ölték meg a felvonult néhányszáz tüntető jelentős részét, mert a rendszer szimbólumának, a vörös csilagnak az eltávolítását követelték a lakanya tetejéről. A korábban többségében kommunista bányász városban pedig a munkástanács tiltakozó nagygyűlését oszlatták fel fegyverrel. 20-30 halottja volt a miskolci, egri, tiszakécskei sortűzeknek. Az utóbbi esetben a Néphadsereg vadászrepülőgépe géppuskázott az éppen Himnuszt éneklő tömegbe. Az Igazságügyi Minisztérium Tényfeltáró Bizottsága 1993 és 1996 között mintegy 40 sortűz vizsgálatát végezte el. Vannak vélemények, melyek szerint valójában a gyilkos, sortűzeknek minősíthető akciók száma a nyolcvanat is elérte az országban. Az első még október 23-án Debrecenben történt (4 halott), az utolsó 1957 január 9-én Csepelen (3 halott). A Kádár korszak olyan jól titko-

sította, különböző módon ezeket a tragikus eseményeket, hogy az utókor képzett jogászai sem tudták híven rekonstruálni, mi és milyen nagyságrendben ment végbe? A salgótarjáni esetről készült tényfeltárás például 46 áldozatot azonosított, míg a vérengzésről készült dokumentumfilmben 35 év múltán nyilatkozó, az életek mentésében részt vett kórházi főorvos több mint 130 elesetről számolt be.

A felkelt nép lincseléseinek is voltak áldozatai. Hátborzongató események zajlottak le Miskolcon és Budapesten, a Köztársaság téri párház elfoglalása után, október 30-án. Az utóbbi eseményt, amely az ostrom után magukat megadó ávosok kivégzése után halottgyalázásba torkollott – a jelenlévő nyugati tudósítók beszámolóí segítségével – Kádáréknak sikerült kommunikációs tromfként kihasználni a felkelés beszennyezésére. Valójában nem jelentett „fordulópontot” a kommunisták mártírúma a forradalom történetében, hiszen a második szovjet beavatkozást addigra már eldöntötték Moszkvában.

A forradalom áldozatai közé kell sorolnunk az események után kivégzetteket is, akiknek a számát még a forradalom kriminalizálására törekvő történészek is 240 főben jelölik meg. Más kutatók 4-500 közötti kivégzésről tudnak. Mivel sok még a tisztázni való 5 évtized múltán is ebben a kérdésben, egyelőre 5.000 főben állapíthatjuk meg a forradalom és szabadságharc mindkét oldalán, bár túlnyomórészt a felkelőkön életüket veszítettek számát. A pontosítást nehezíti, hogy már az események napjaiban hatalmas méretű migráció indult meg Nyugat felé az országból. Az eltűntek, elvesztettek jelentős részének nyoma veszett ebben az áradatban.

Az osztrák-magyar határon 1956 nyarán megszüntették a műszaki zárat, az októberi válság következtében pedig felbomlott a határőrség, így nagyobb akadályoztatás nélkül nyugatra lehetett távozni. Hasonló volt a helyzet a magyar-jugoszláv határon. Csak lassan állt helyre a határőrizet, műszaki zár nélkül pedig sokáig nem volt elég hatékony. Ezért az illegális külföldre menekülések még 1957 elején is folytatódtak. Körülbelül 200.000 ember hagyta el az országot. Ez a szám jóval magasabb, mint a

1. sz. TÁBLÁZAT: Győr-Sopron megye vesztesége

	„disszidáltak”	férfi	Nő
Győr	3 565	2 263	1 303
Mosonmagyaróvár	1 314	821	493
Sopron	5 041	2 789	2 252
Összesen	9 920	5 873	4 047

második világháború után távozottak száma! A Statisztikai Havi Közlemények 1957. évi 3. száma részletes adatokat hozott nyilvánosságra a menekültektől. A magyar statisztikai szolgálat 1957. március 31-ig 149.275 fő adatait gyűjtötte össze, a rendőrségi kijelentések alapján. Az itt közölt nyugati források 192.114 menekültet számoltak össze. Az utóbbi adat pontosabb, mivel a menekülttáborok adatai illetve a befogadó országok listái alapján keletkezett. A magyar adatok segítségével tanulmányozhatjuk, hogy az ország melyik részéből, mikor, milyen kormegoszlású népesség távozott.

Az emigráltak nagyobbik fele budapesti illetőségű volt, a hivatalosan közreadott 80.546-os számot, a nyugati adat arányában megemelve, több mint 100.000-es létszámot kapunk. Ez körülbelül annyi, mintha egy az átlagosnál valamivel nagyobb terület lakossága egészében eltávozott volna. A főváros lakossága azért járt élen az emigrációban, mert közvetlen részese volt az eseményeknek, akár mint szenvedő fél, akár mint felkelő. A november eleji budapesti harcok, a pusztulás, a zavaros állapotok, az emberek jelentős része számára a távozás gondolatát sugallták. Mivel sok fővárosinak éltek rokonai már Nyugaton, ez is elősegítette a döntések meghozatalát. Kétségtelen, hogy elsősorban a budapesti lakosság vett részt a politikai mozgalmakban és a fegyveres harcokban. Ez is hozzájárult a menekülésekhez.

A fővárosiak között voltak a legnagyobb számban és arányban azok az értelmiségi foglalkozásúak, akik számíthattak arra, hogy szakmájukat nyugaton jól tudják majd értékesíteni. Az egyetemek és főiskolák is elsősorban a fővárosban voltak, ez a tényező is hozzájárult ahhoz, hogy a pestiek túlreprezentáltak az emigránsok statisztikájában. Egyes források szerint ezekben a hónapokban legalább 20.000 zsidó származású lakos hagyta el az országot. Mivel a zsidó eredetű lakosság túlnyomó része budapesti volt, ez a tényező

is növelte a fővárost elhagyók számát. Mindazonáltal ez a szám túlzottan tűnik, de a zsidóság társadalmi helyzete sok szempontból erősítette ezt a tendenciát. Azt a magyarázatot, hogy 56-ban antiszemitizmus volt tapasztalható, s azért menekültek tömegével a zsidó származásúak, a tények nem igazolják. Az viszont nyomós ok lehetett, hogy jóval több külföldi kapcsolattal rendelkezettek, mint a népesség többi része. Azt is számításba kell venni, hogy már a második világháború körüli történések megrendíthették az országhoz és népéhez fűződő kötődéseiket, s ezért sokan élhettek az alkalommal, hogy teljesen új életet kezdhesse- nek. A zsidó lakosság magas részvétele az emigrációban alátámasztják a kerületi adatok is. A VII. kerületből, ahol hagyományosan sokan élnek közülük 10.000 fő, míg a népesebb VIII. kerületből, ahol a harcok egyik központja volt, csak 8.000-en távoztak nyugatra. A kerületek sorrendjében ezután a XIII. (7.500 fő), a VI. (6.000 fő), a XI. (5.500 fő), a II. (4.500 fő) következik.

Afővárosi statisztikusok azt is megállapították, hogy az eltávozottak 62%-a volt férfi, 46%-uk 25 éven aluli, további 15-15%-uk 25-30, illetve 40-59 év közötti. Legnagyobb hányaduk fizikai dolgozó volt, de sok szellemi dolgozó, többek között 7.216 műszaki volt közöttük. A főváros lakossága 1956. szeptember 30-án 1 millió 940.000 fő volt. A mintegy 105.000 lakos távozása megakasztotta a város 50-es években tapasztalható példátlan ütemű népességfejlődését, ugyanis 1950 óta összesen 310.000 fővel nőtt a lakossága, így az 1947. évi 17%-ról 19%-ra nőtt az ország lakosai közül a Budapesten élők aránya.

A budapestihez hasonló veszteséget csak Győr-Sopron megyében tapasztalhatunk. Innét a lakosság 4,2%-a kelt útra, ezen belül a városok lakosságának 9,4%-a, azaz Győr, Mosonmagyaróvár és Sopron népességének még a fővárosát is messze meghaladó hányada kelt

útra. A megyéből összesen 16.875 fő, ebből a városokból 9.920-an.

Különösen meglepő, hogy Sopronból 5.041-en menekültek el, itt a legmagasabb az eltávozott nők aránya. Ez arra mutat, hogy innét egész családok átmentek a határon. Növelte a Sopronból távozók számát az ún. soproni pánik, ami akkor keletkezett, amikor elterjedt a hír, hogy a várost védeni szándékozó nemzetőrök állásait a szovjet hadsereg bombázni fogja. A népvészteséget a megye csak tíz év múlva tudta pótolni. Nyilván a határ földrajzi közelségével is összefügg, hogy a sorrendben ezután Vas, Veszprém, Komárom és Pest megye következik. Emellett egy-egy megye lakosságának összetétele is befolyással volt a menekülésekre. A nagyobb ipari-forgalmi népességgel rendelkező megyék, városok több embert veszítettek, hiszen népességük sokkal mobilabb volt, mint a falusias körzetek lakossága. Az összesítő táblázat, bár, mint említettük, csak a távozottak körülbelül 75%-ára terjed ki, jól mutatja az országos arányokat és tendenciákat. Sok menekülő került ki az egyetemekkel is rendelkező nagyvárosokból, függetlenül a földrajzi távolságtól. Csak az iparosodottság magasabb fokával magyarázhatjuk, hogy Veszprém megyéből háromszor annyian mentek el, mint a határokhöz közeli Zala megyéből. Érdekes, hogy nem mozdultak a svábok, pedig minden okuk meg lett volna rá a háború utáni rossz bánásmód, s az azt követő gyanúsítgatások miatt. Hogy mennyire a városi lakosság, a munkásügye volt a forradalom, azt jól mutatja a menekülések lágörbéje. Ahol sűrűn peregtek az események októberben és novemberben, onnét sok távozó akadt. Ha térképre vetítenénk az emigránsok adatait, kirajzolódna előttünk – a nyugati határszéli megyék adta torzításon túl – az 1956 őszi események térképe is. A táblázatból az is kiolvasható, hogy a forrongó városi központok mellett mennyire mozdulatlan maradt az ország jónéhány mezőgazdasági jellegű megyéje, például Békés, Csongrád, Nógrád és Szolnok megye.

A menekültek túlnyomó része Ausztriába került. 1957. január 31-ig 176.422-en kértek itt menedéket. A Jugoszláviába futottak száma ugyanneddig az időpontig 19.857 fő volt. Eddig az időpontig tehát 196.279-en távoztak az országból, de még ezután is érkeztek menekülők, igaz, hogy ahogyan helyreállt a magyar határ őrizete, egyre kisebb számban. Ekkoriban azonban már egy ellenkező irányú mozgás is megindult.

2. sz. TÁBLÁZAT: 1956–57-ben illegálisan külföldre távoztak száma területi részletezésben a távozás időpontja szerint

Utolsó állandó lakhely	1956. okt. 23–nov. 30.	1956. dec. 1–dec. 31.	1957. jan. 1–márc. 31.	Ismeretlen	Összes illegálisan külföldre távozott	Ebből 15 éven aluli	1000 lakosra jutó összes külföldre távozó
Budapest	41 187	28 487	11 428	2 444	80 546	11 931	45,1
Debrecen	411	393	169	2	976	127	10,1
Miskolc	894	612	356	89	1 951	218	13,0
Pécs	297	199	579	54	1 129	137	8,8
Szeged	206	118	284	29	637	56	5,9
Baranya	396	330	753	46	1 525	210	5,2
Békés	427	244	144	30	845	47	1,8
Borsod-A.-Z.	1 176	1 238	535	20	5 969	271	5,4
Csongrád	178	159	219	6	562	48	1,7
Fejér	1 872	507	346	48	2 773	336	7,9
Győr-Sopron	14 750	982	601	262	16 595	3 206	45,1
Hajdú-Bihar	365	257	149	—	771	79	2,0
Heves	595	321	191	3	1 110	78	3,5
Komárom	3 282	540	185	23	4 030	543	16,4
Nógrád	206	160	108	41	515	43	2,2
Pest	4 783	2 045	1 246	235	8 309	1 046	11,3
Somogy	802	324	495	13	1 634	160	4,6
Szabolcs-Sz.	799	1 195	707	32	2 733	285	4,9
Szolnok	410	220	120	6	756	42	1,7
Tolna	396	439	546	52	1 433	199	5,3
Vas	5 391	756	687	180	7 014	1 252	26,3
Veszprém	4 597	884	465	91	6 037	706	16,8
Zala	1 239	336	693	34	2 302	148	8,6
Összesen	85 102	38 163	22 251	3 759	149 275	21 470	15,5
Ebből							
Város	18 786	4 395	3 943	578	27 702	—	13,4
Község	25 129	8 281	6 880	737	41 027	—	7,1
Vidék együtt	43 915	12 676	10 823	1 315	68 729	9 539	8,7

Egyre többen jöttek haza a menekülttáborokból. Elsősorban kalandvágyó gyerekeket, vagy családjukat meggondolatlanul elhagyó hozzátartozókat győzött meg az idő múlása arról, hogy elhamarkodták tettüket.

Közben a nyugati államok megbízottjai intenzív munkát folytatva szelektáltak a menekülteket, és tömegesen tették lehetővé a betelepülést országaikba. A magyarországi események megrázták a világ közvéleményét, ezért még olyan országok is megnyitották kapuikat a magyar emigránsok előtt, akik már hosszabb idő óta nem fogadtak be külföldieket. Így fordulhatott elő, hogy méreteihez képest legtöbb menekültet, több mint 10.000 főt éppen Svájc fogadott be. A legtöbben az Egyesült Államokba mentek (35.000-en). Az amerikaiak a táborlakók kövételére többször emelték a kvótát, de mindvégig ügyeltek arra, hogy kvalifikált bevándorlókhoz jussanak. Így alakult ki az a helyzet, hogy az Ameriká-

ba kerültek 64,4%-a fiatalabb volt 30 évesnél.

Az 1956-os exodus következtében az ország demográfiai és művelődési szempontból egyaránt rendkívül értékes emberek tízezreit veszítette el. 61%-uk férfi volt, feltűnően sok egyetemista és diplomás volt közöttük. Így például legalább 1.000 orvos kelt vándorútra az országból, nem kis gondot okozva az egészségügyi ellátásban.

Az eltávozottak száma körülbelül egy teljes naptári év születésszámával volt azonos, és legalább 3-4 év természetes szaporulatának felelt meg. Iskolázott, produktív korú népességet veszített el az ország, s ennek a vérvesztésének is szerepe volt abban, hogy a demográfiai problémák néhány éven belül manifesztálódtak.

Befejezésül a 2. sz. táblázatban közöljük a magyar belügyi szervek nyilvántartását a menekültek számáról, illetőségi helyéről és távozásának időpontjáról. Azzal a megjegyzéssel, hogy körülbelül csak a migránsok kétharma-

dának adatait tartalmazza. A legfogadottabb összesített osztrák-jugoszláv adat ezzel szemben 196.279 fő, miközben ismeretes az osztrák statisztikai hivatal nyilvántartása is, amely szerint 211.726 magyar állampolgár érkezett 1956–57-ben Ausztriába. Ha ehhez hozzáadjuk a közel húszeszes jugoszláviai adatot, 230.907-es számot kapunk. Ebben azonban benne vannak azoknak a túlnyomórészt zsidó származású magyar állampolgároknak az adatai is, akik 1957-ben legálisan, útlevéllel távoztak – túlnyomórészt a schwechati repülőtérrel – Izraelbe és az Egyesült Államokba. Létszámuk 12 ezer fő körül mozgott. Ennek, a tömeges, illegális, tehát veszedelmes „disszidálási” hullámnak a hatására kibontakozott kivándorlási mozgalomnak az ismeretében érthetjük meg, miért volt sokaknak érdekében az 1956-os forradalom egyes jelenségeit antiszemita színben feltüntetni.

Szabó A. Ferenc

Malomkövek között

1972 júliusában az RKP KB ülésén Ceausescu főtitkár úgy értékelte, hogy Románia „fejlődő szocialista ország”, amelynek 15 év alatt kell behoznia a gazdasági elmaradottságot (ezt a kapitalista országok színvonalához viszonyította). 1980-ra az ipari termelésnek a 70-es év 6,7-7,5-szörösére, a mezőgazdasági termelésnek pedig évente 23-24 százalékkal kell növekednie. Ezeket a mutatókat azután minden évben tovább növelték, átlagosan az évi termelés 12 százalékos bővülését irányozták elő. Úgy tervezték, hogy 1990-re az ország lakossága 25 millió körül lesz, és a 11,5 millió aktív dolgozóból 9,5 milliót az ipar foglalkoztat majd.

A feszített ütemű iparosítás, az erőteljes központosítás, az ideológiai, kultúrpolitikai szigorítások, az adminisztratív intézkedések ismét negatívan befolyásolták a nemzetiségi politikát. Megismétlődtek az 1948-ban történtek, amikor a fokozott iparosítási programot a nemzetiségi politika szenvedte meg. 1974-ben az RKP XI. kongresszusán tettek újból kísérletet a társadalom (nemzet) homogenizálásának megvalósítására. Erről pártkörökben 1973 őszén indítottak vitát és a párt fórumain nyíltan ejtettek szót egyfelől a nemzetiségek beolvadásáról, asszimilációjáról, másfelől kivándorlásukról. A XI. kongresszuson (1974. november 27-28) N. Ceausescu kijelentette: „a határon túl aggodalmaskodnak, hogy az iparosítással egyidejűleg megszűnik a nemzetiségi specifikum. Bennünket ez egyáltalán nem aggaszt”.

A kongresszus után az 1975-1980 közötti években: 1. a magyar nyelvű újságok, folyóiratok terjedelmét 30-40 százalékkal, a kiadásra szánt könyveket és példányszámukat 30-50 százalékkal csökkentették; 2. hozzákezdtek a magyarországi kapcsolatok teljes felszámolásához; 3. a nemzeti archívumról szóló törvényrendelet szerint a 30 évnél régebbi okmányok az állam tulajdonába mentek át (levéltárak, hagyatékok stb.); 4. új szál-

lás-rendeletet hoztak, amely megtiltotta a külföldiek magánháznál való elszállásolását; 5. a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának ülésein, akárcsak 1947-53 között az MNSZ kongresszusain, konferenciáin háttérbe szorultak a sajátos nemzetiségi problémák helyett csak a „nagy közös feladatokról” esett szó.

Kilátásba helyezték és 1984-85-re meg is valósították azt az oktatási politikát, amelyben – a főtitkár szavai szerint – az lesz a lényeges, hogy mit tanítanak, és egyáltalán nem az, hogy milyen nyelven. Az MNDT 1975 decemberi ülésén így fogalmaztak: „Végso fokon a lényeg az, amit mondanak, és amit írnak, nem pedig az, hogy milyen nyelven énekelnek, szavalnak, vagy játszanak”.

Az RKP KB főtitkára minden esetben, így a román és a magyar pártvezető 1977-es találkozásán nagy nyomatékkal utasította vissza, hogy a nemzetiségi politika ürügyén bárki „beavatkozzon az ország belügyeibe”. Ebben a történelmi helyzetben született meg 62 romániai magyar értelmiségi és közéleti személy Malomkövek között címet viselő nyílt levele a román értelmiségiekhez. Levelüket lakáscímük és foglalkozásuk megjelölésével, egy svájci közjegyzőnél helyezték letétbe, azzal a meghagyással, hogy az adatokat senkivel

nem közölheti. Felkérték ugyanakkor, hogy a román kormány felé hitelesen igazolja, hogy valóban 62 romániai illetőségi személy, közöttük nemzetközileg ismert személyiségek írták alá e nyílt levelet. Ezzel egy időben az eredeti példányt (az aláírások nélkül) a Román Kommunista Párt Politikai Végrehajtó Bizottságának is elküldték, abban a reményben, hogy legalább Ilie Verdet – aki időközben Románia miniszterelnöke lett – elolvassa, s beszámol róla.

L. I.

TISZTELT BARÁTAINK!

A megértés reményében fordulunk Hozzátok! Panaszra nyitjuk hallgatásra parancsolt szánkat, hogy ne mondhasák utódaink: nem volt bátorságunk a végveszélyben, a magunk védelmében szót kérni. Azt akarjuk, hogy a romániai magyar nemzetiség ellen folyó hajszával kapcsolatban megismerjétek a teljes igazságot – a részrehajlás nélküli igazságot. Nemzetiségünk – a romániai magyarság nevében is védelmében kérjük a meghallgatást. Meg kell hallgatnotok és meg kell értenetek. Ha nem teszitek, Ti is bűnrészessé váltok egy etnikum – a romániai magyarság – elpusztításában. Mi, hisszük, hogy ezt nem akarjátok, hogy nem adjátok voksotokat azokra az intézkedésekre, amelyeknek az a céljuk, hogy megfosszanak bennünket anyanyelvünkötől, s mindattól, amit nemzeti kultúrának nevezünk, s amit a természet törvénye szerint tovább kellene adnunk maradékainknak.

A történelem sokszor megpróbálta ezt a földet, amelyben élünk adott. Irtottak bennünket idegen népek magyarokat és nem magyarokat egyaránt, és egymás ellen is harcoltunk eleget. A tragédia, amit századokon át megéltünk, arra kellene figyelmeztessen bennünket, hogy becsüljük egymást, hogy tiszteljük egymás szellemiségét, hagyományait, hogy biztosítsuk egymás számára a tisztességes, félelem nélküli életet, hogy a kölcsönös becsüléssel lépcsőt építsünk egy olyan holnaphoz, amikor a gyűlölködés végleg kimúlik mindenkinek a szívéből.

A II. világháború befejezésekor az erdélyi magyarság abban a balga hiedelemben ringatta magát, hogy olyan történelmi korszak nyílt előttünk, amelyben a faji megkülönböztetés üldözendő cselekedet lesz, amikor ki-ki szabadon használhatja anyanyelvét, ápolhatja ősei szokásait. Annál is inkább reménykedtünk, mert történelmi tapasztalat bizonyította, hogy Európa országainak határait nem az önrindelkezősi elv alapján jelölték ki. A II. világháború után ugyanazok a fatális szenvedélyek hatottak, mint az első befejezése után. Tudtuk, hogy a hatalmi politika mindig előbbrevaló, mint az etnikumok lehetőség szerinti egybetartozása. Amikor népeink sorsa felett döntöttek, minket épp úgy nem kérdeztek meg, amiként Titeket sem. Reméltük mégis, hogy Európa valóban demokratikus alapon rendeződik újjá. Olyan elvek alapján, amelyek másodlagos problémává teszik a határok hollétét, mert minden állam biztosítani fogja nemzetiségeinek, kisebbségeinek azokat a demokratikus szabadságjogokat, amelyeknek birtokában a határokon kívül szorult népcsoportok otthon érezhetik magukat új hazájukban is.

Így reméltük! És mi, romániai magyarok e hitben voltunk lojális állampolgárok. Úgy tettük a dolgunkat, hogy munkánk eredményeként is megszerezzük magunknak az egész társadalom megbecsülését. A felszabadulás után, majdnem egy évtizeden át úgy látszott, hogy reményeinkben nem kell csalódnunk. Ma már tudjuk, hogy becsaptuk önmagunkat is, amikor hittünk a hatalomban. Megalázva és megcsalva írjuk le ezeket a szavakat, nem is magunk, hanem több mint kétmillió romániai magyar nevében. Megcsalvatva, mert elorozták tőlünk legszebb reményeinket, és megalázva, mert másodrangú állampolgárokká degradált bennünket a Rend, olyan emberekké, akiknek egyre kevesebb a joguk anyanyelvük használatára.

Amitől hosszú évek óta rettegtünk, bekövetkezett. Ma már csak igen korlátozott mértékben taníttathatjuk gyermekeinket magyar iskolákban. El kell szenvednünk a legreakciósbab válogatási elveket a „numerus clausus”, melynek egyenes következménye lesz a „numerus nullus”, az, hogy a magyar gyermekek előbb-utóbb nem járhatnak magyar iskolákba, s ha mégis értelmiségi pályára készülnek, csak egy mód marad a tanulásra: a román iskolák látogatása. Akik a magyar iskolákat pusztulásra

ítélték, akik a magyar tanítók és tanárok jelentős hányadát segédmunkásokká minősítették, nagyon jól tudják, hogy az anyanyelvi oktatáson áll vagy bukik egy nemzetiség léte. Akiket erőszakkal eltávolítanak a magyar iskolákból, azokat megfosztják nemzeti kultúrájuktól: ez az első lépcsőfok egy etnikai csoport megszüntetéséhez. Ez ellen a céltudatos asszimiláció ellen minden józan ember tiltakozik. Ne csodálkozzatok, ha a romániai magyarságon kívül szerte a világon szaporodnak a kormány politikája elleni elítélő megnyilatkozások. Emberi tisztességünk is megköveteli, hogy minden erőnkől tiltakozzunk az ellen, hogy a legdurvább erőszakkal elválasztanak bennünket attól a tizenötmillióstól közösségtől, amelyhez etnikailag tartozunk, amelynek kultúrájában nevelkedtünk, amelynek hagyományait meg akarjuk tovább tartani, és tovább akarjuk adni, akikkel a kapcsolatokat félelem nélkül ápolni akarjuk.

Kérdezzük Töletek! Mi a bűne a romániai magyarságnak, hogy a kormányzat megkondította felettük a vészharangot? Miért degradáltak bennünket „aljanépek”, „barbároknak”, „jövevényeknek”, „ázsiaiaknak”? Miért uszít ellenünk a kormányzat exponense, a legnacionalistább, sőt nyugodtan mondhatjuk fasiszta ideológiát hirdető prominens személyisége? Jól tudjátok kiről van szó, hiszen a román értelmiség java része is eliteli Adrian Paunescu féktelen uszítását, a román ifjúság nacionalista fanatizálását, magyarelleses lázításait. Kérdezzük: miért tüzelhet egyre vadabban ellenünk?! A választ tudjuk: csak azért, mert kifejezi a kormányzat szándékát, elképzeléseit, csak azért, mert a kormányzat elhatározta, hogy nekünk, romániai magyaroknak el kell tűnünk a történelem süllejtőjében, el kell tűnünk, hogy létrejöhessen egy nacionalista lázálom, „az egységes szocialista román nemzet”:

Az emberiség szégyene, hogy egyáltalán meghirdethető egy olyan távlati program, amely arra hivatott, hogy egy ország nemzetiségeit erőszakkal megszüntesse. A szocializmus meggyalázása, hogy a legretrográdbb tervehz a leghaladóbb eszme zászlaját lobogtatják. Olyan mindez, mint egy lidérces álom. Szívszorító, ha végiggondoljuk, hogy nem akadt ember az országban, aki nyilvánosan elvetette volna azt az ördögi tervet, hogy kétezerre létre kell jönnie a „homogén szocialista román nemzetnek, az egynyelvű országnak”. A faji mítosz megszállottai türel-

metlenek, a határidőt túl rövidre szabták. Igaz, ami nem valósítható meg negyedszázad alatt; kellő céltudatossággal, kitartással és terrortal elérhető ötven-hatvan esztendő alatt. Ám, ha ez a terv egyszer valóra válik, akkor a történelem ítélőszéke előtt nemcsak a felelős vezetők fognak felelni. A történelem nem ad felmentést számotokra sem, akik nem találtátok meg a módját egy népcsoport kipusztítása elleni tiltakozásnak. Nem mentünk fel Benneteket a felelősség alól, ha közömbösek maradtok.

Ne tetessétek magatokat süketeknek és vakoknak, hallgassatok a némaságra parancsolt jó lelkiismeretetekre és álljatok mellénk, erősek a gyöngemellé. Amikor csak tehetitek, tiltakozzatok, de legalább fejezzétek ki rosszalásotokat. Ne hagyjátok, hogy bemocskoljon bennünket a hatalom, ne tőrjétek, hogy módszeresen kimetsszék belőlünk mindazt, amit nemzeti érzésnek hívunk. A Ti felelősségtek legalább akkora, mint a kormányzaté.

Hiszünk Benneteket, hogy nem hagytok magunkra – erre kérünk Benneteket a humanitás, a józan ész nevében.

E tragikus időszakban, amikor az ország lapjai tele vannak a magyarságot gyalázó cikkekkal, „tanulmányokkal”, nem hallgathatunk tovább. Tiltakoznunk kell, mert ezek az emlékezősek nem a múlt miatt íródtak, hanem a jövő érdekében, a mi megfélemlítésünkre és a világ félrevezetésére. Fejünkre olvassák e cikkek a bűnt, amit a magyarok rendkívüli viszonyok között elkövettek, de kire száll – kérdezzük! – az ugyancsak számlálhatatlan vétek, amit tragikus körülmények közepette románok követtek el magyarok ellen?! Erről, persze nem esik szó. Ebben az új interpretációban a román nemzet makulátlanul tündököl. Mi, magyarok viszont gyilkos hordaként szerepelünk. Értelemszerűen benne van a vádakban, hogy méltatlanok vagyunk a létezésre, tehát pusztulásunk törvényszerű. Pusztulásunkat – ezt készíti elő – a román iskolapolitika azzal, hogy a nemzetiségi osztályok létszámát 26 tanulóban határozta meg. Ti is jól tudjátok, hogy e törvénynek mi lett a következménye, de ha nem, hát emlékeztetünk rá.

Amennyiben egy magyar faluban nincs 26 gyermek – 26 egykorú gyermek – akkor nem lehet magyar osztályt létesíteni, de a milicista, vagy tanácsi dolgozó egyetlen szem gyermekéért osztály alakítható, ahova aztán át lehet terelni a magyar gyermekeket is,

akiket így fosztanak meg attól a lehetőségtől, hogy anyanyelvükön tanuljanak. Kérdezzük Töletek: mi más ez, ha nem diszkrimináció, mi más, ha nem a legerőszakosabb asszimiláció, mi más, ha nem apartheid?

A középfokú iskolákban még rosszabb a helyzet. Egész iskolákat szüntettek meg, magyar tagozatnak „biztosítottak” más profilt, a „magyar tannyelvű” szakiskolákban legfőbb 2-3 tárgyat tanítanak magyarul is, a technikumokban a magyar nyelv tanítása ismeretlen, a Bolyai tudományegyetem már rég megszüntették, s a történelmi fejlődésnek az lett az eredménye, hogy Babes-Bolyain a magyar nyelvű oktatást szinte teljesen elorvasztották, s a magyar tanszéken kívül ma már csak elvétve szólalnak meg a magyar oktatók. Ugyanez történt a marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézettel. Ott valamikor csak magyar nyelven oktattak, ma már alig hallani magyar szót. Ezek a rideg tények. Ami pedig a világsajtóban, fizetett hirdetésként lát napvilágot, a romániai magyarság helyzetéről, a „magyar nyelvű oktatás virulásáról”, nem egyéb szemerszedett hazugságnál...

Kedves Barátaink! Mi hiszünk Benetek! Hiszünk a román értelmiség józan részének igazságszeretetében, nagylelkűségében, abban, hogy nem hajlandók a hazai nacionalizmus szekerét tolni. Nem ringathatók magatokat abban a tévhitben, amiről Paunescu habzó szájjal prédikál a tévében, hogy t. i. ti különbek vagytok mindenkinél. Ne hagyjátok magatokat e maszlagtól megmérgezni, vessétek ki magatokból e lelki gnóm szölamait, e nevelésű kis Göbbels uszításait, a román nemzet mindenek felett való dicsőségéről szóló prédikációkat. Ha másért nem, tegyétek meg önvédelemből, a román nép iránti tiszteletből, hiszen a ma divatos kontinuitásról szóló elméleteket szerzte a világon mosolyogva hallgatják. Ma már nincs egyetlen nyugati történész sem, aki a propagandisztikus szölamokat történelmi tényként elfogadná. A szorgos igyekezet, hogy többezer éves jelenlétet bizonyítsanak a faji mítosz megszállottai a Kárpát-medencében, már réges-régen a nevetségességbe fulladt. Különösen mióta megjelent Dragan: *Mi trákok, a román nép többezer éves történelme* című – nem történelmi műve, hanem politikai röpirata –, amelynek előszavában a szerző bevallja: a legkevésbé sem érdeklik a tények, az ő kutatásait a fantázia segíti előre, s ha nem rendelkezik for-

rás-nyaggal, akkor párszáz éves hézagokat könnyen bepótol a saját képzelőerejével. A román nép eredete így bizonyítható, ilyen fantázia szüleményekkel! Minden nép vándorolt valahonnan valahová, csak egy kivétel van: a román, amely a Kárpát-medencében született hosszú évezredekkel ezelőtt, és innen el nem moccanó évezredek át. Aki a legkevésbé is járatos a történelemtudományokban, jól tudja, hogy ez mennyire nevelésű állítás. Ám a Pascu-Dragan-féle történész iskolát ez a legkevésbé sem zavarja. Ők egy dolgot tudnak bizonyosan. Jelesen, hogy ha egy hazugságot sokszor ismételsz, akkor az igazságnak tűnik! Nos, igen sokan vannak a mai történészek között olyanok, akik a hazugságban a legszorgalmasabbak...

Higgyétek el, okosabb lenne kimódolni az együttélés európai feltételeit, mint gyűlöletet szítani az erdélyi magyarság ellen. Ám a nemzeti gőg, a mindenkinél hősibb román nemzet ideáljának megteremtése majd hogy nem lehetetlenné tette az együttélést. A román történészek nagy része mániákusan keresi-kutatja, hogy a nemzeti dicsőséget miként lehetne öregbíteni, és ez a nagy igyekezet szatírba és paródiába fullad. Bizonyára elolvastátok ti is a Magazinul Istoricească számában Dr. Petre I. David cikket, amelyben nem kevesebbet állít egy újságcikk nyomán, minthogy „Egyszer régen a románok részt vettek Británia védelmében, de akkor még dákoknak hívták őket...”. Az ember nem hisz saját szemének! Hogyan kell ezt érteni? Dákoknak hívták őket, de már románok voltak? Ki érti ezt?! A kontinuitás megszállottai már nem elégszenek meg annak állításával, hogy a románság ezen a földön volt a világ teremtése óta, az ősokeket – „minden népek közül a legnemesebbeket” – elküldik más népek megsegítésére, a nemes lelkűség demonstrálására...

A dilettáns történészek „kutatásai” természetesen csak úgy hatnak meggyőzően a tömegekre, ha a román nép nagyságának, nemes lelkűségének sűrű emlegetése közepette, a nacionalista történészek nem feledkeznek meg arról sem, hogy más népeket – és mindenek előtt a magyart – kellően degradálják. A történelemhamisítás mindennapi gyakorlat lett. Ennek a machinációnak legtragikusabb következménye, hogy gyermekeink és gyermekeitek tudatába befészkelte magát az a hamis ismeret, hogy a népek rangso-

rolható, hogy miközben ti egyfolytában nemes lelkűségről tettetek bizonyosságot, mi magyarok, a legfelháborítóbb szörnyűségeket követtük el Európában. Ám mindez nem elég. Megértük azt is, hogy a román történészek egyszerűen kiemelték a magyar történelemből, és románba helyezték például Hunyadi Jánost, Dózsa Györgyöt. Arculcsapása ez a tisztességnél és arculcsapása a magyar nemzetnek... E durva hazugságra védekezésnek csak azt mondhatjuk, hogy a magyar történelem soha nem hallgatta el, hogy Hunyadi János román származású volt, de durva hamisítás nem tudomásul venni, hogy Hunyadi magyar kormányzó volt, hogy a magyar történelemnek egyik csillaga, hogy a legkiválóbb magyar hadvezérek egyike volt. A román történészek átprogramozott tudatában Hunyadi János megszűnt magyar államférfi és hadvezér lenni, Ion Hategan ugyanezt a témát a Magazinul Istoricească 1978/3. számában a következőképpen variálja: „A történelem úgy alakult, hogy a XV. század közepén a hódító háborút folytató törökök egymás után összemérjék erejüket három román vajda – Iancu Hunedoara, Vlad Tepes és Stefan cel Mare seregeivel...”

Mi azt reméltük, hogy a józan ész előbb-utóbb felülkerekedik, és végül akadnak olyan román történészek, akik gátat vetnek ennek a nacionalista tébolynak. Őszintén reméltük azt is, hogy Daicovici professzor politikai végrendelete nem süket fülekre talál, hogy akadnak a legjobbak között, legalábbis, akik meghallgatják intelmét és tiltakozó szavát: „A dáko-román kontinuitás hipotetikus elméletét politikai célok szolgálta állítani – bűn!”

A hipotetikus jelzőre senki nem figyel, még kevésbé arra, hogy élete végén minden szellemi közösséget megtagadott volt tanítványaival. Csakhogy a rossz szellem már kiszabadult a palackból, és nem akadt senki, aki visszaparancsolja. Ellenkezőleg, a kiszabadult rossz szellem által bűvöleten elkezdődött a hajsza az erdélyi magyarság ellen, elkezdődött a bűnös asszimilációs politika, a skrupulus nélküli beolvasztás. A nacionalizmus megszállottai elhatározták a magyar óvodák, általános iskolák és középfokú oktatási intézmények elorvasztását, és ami még felháborítóbb, a két magyar egyetem – a kolozsvári és a vásárhelyi – megszüntetésével, illetve romanizálásával párhuzamosan, eldöntötték azt is, hogy az erdélyi magyarságot még a nevével is megfosztják. Nem egy tudományos munká-

ban, köztük a kortárs irodalmat bemutató Albatrosz-enciklopédiában a mai romániai magyar írókról úgy beszélnek, mint „magyar dialektusban beszélő román írók”-ról. E megnevezés rendszer használatát több ízben is sürgette a KB tájékoztatóin Cornel Burtica és Dumitru Popescu, ami egyértelműen arra utal, hogy a szerkesztők és a szócikkek írói nem saját jó szántukból keresztelték újjá a romániai magyar írókat (értelemszerűen a romániai magyarságot is románként tekintve). Az utasítást, hogy a romániai magyarságot még nevével is meg kell fosztani, a legfelsőbb vezetés adta ki.

Megdöbbenéssel tapasztaljuk az egész közéletben megnyilvánuló céltudatosságot, amellyel a romániai magyarságot egyszerűen meg akarják szüntetni, mint etnikumot. E cél elérése érdekében semmilyen eszköztől nem riadnak vissza, akik a szocializmus bástyái mögött biztonságban érzik magukat, deklarálván a nemzetiségi kérdést az ország belügyének. De kérdezzük: belügy-e, ha a hatalom bárhol a világon egy népcsoportot halálra szán? Fontos kitérnünk e kérdésre, mert megítélésünk szerint a történelmi tények meghamisítása nem szolgálja sem a román, sem a magyar nép ügyét, a két nép közötti békességet és a szocializmus egyetemes érdekeit pedig a legkevésbé. Érdekeinket és jövőnket csak a teljes igazság megismerése szolgálhatja. Már jeleztük – mi ennek érdekében mindent megtettünk.

Mit tett ezzel szemben a hivatalos román történelemszemlélet? Megint csak hamisít. Mi másnak tekinthetők például az 1920-as békeszerződés olyan interpretálását, hogy a román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók kifejezték felszabadulási óhajukat az osztrák-magyar uralom igája alól, és vágyukat, hogy csatlakozzanak az országhoz. (Magazinul Istorice 1978/3.) Mennyiben felel meg az igazságnak ez az állítás? A tények makacs dolgok: Az igazság az, hogy a Magyar Tanácsköztársaság bukását és Horthy uralomra kerülését döntően meghatározta, hogy a román hadsereg, a többi antant alakulat oldalán hátba döfte a fiatal magyar közvéleményt. E tett jutalma volt Erdély és

nem történelmi igazságszolgáltatás. Erdély Romániához való csatolása csupán annyira volt igazságos, mint amennyire igazságos volt Magyarországhoz tartozása. Maradéktalanul igazságos döntés e kérdésben nem született. Talán csak a legjobbak által sürgetett Kélt-Közép-Európai föderáció lett volna az, melyben Erdélynek megmaradt volna az önálló, az Unión belüli önálló álla-

nek meg, mint Sever Dumitrascu írása, a Familia áprilisi számában. A nacionalista beállítottságról közismert szerző azt írja: „Anonymus kifejti, hogy miközben a magyarok még a Kárpátoktól északra, a rutének országában éltek, arra kérték őket azok vezérei, hogy keljenek át a hegyeken és ereszkedjenek alá a halaktól gazdag vizek által öntözött Pannoniába, ahol a szlávok, bolgárok és románok laknak.” Idézi a szerző Stefan Pascut is, aki szerint a IX. században Pannoniában szlávok és románok éltek. Tanúként szerepel Kézai is, akinek Pannoniára vonatkozó szövegéből idézve – *pastores romanorum* – azt következteti ki, mintha Pannoniában már a nyolcszáz évesekben is (és azelőtt is) románok éltek volna.

Nem akarunk most az Anonymus-kutatásra kitérni, csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy több mint kétszáz év óta, több száz tanulmány jelent meg Magyarországon és szerte a világban a kérdésről, ám mindez ideig nem egyértelműen tisztázott sem a szerző személye, sem munkájának tudományos forrásértéke. Egy dologban azonban nincs vita abban hogy a „*pastores romanorum*” alatt különösen francia „ingyenelöket”, az udvar tájékán lebzselöket kell érteni, olyanokat, akik Anonymus korában, vagy valamivel korábban vándoroltak be, s az Ő jelenlétüket – római telepések utódai értelemben is – a magyarok bejövetele idején is említi. De Dumitrascu Sever még tovább megy. Egy magyarországi

A pilisszántói kereszt

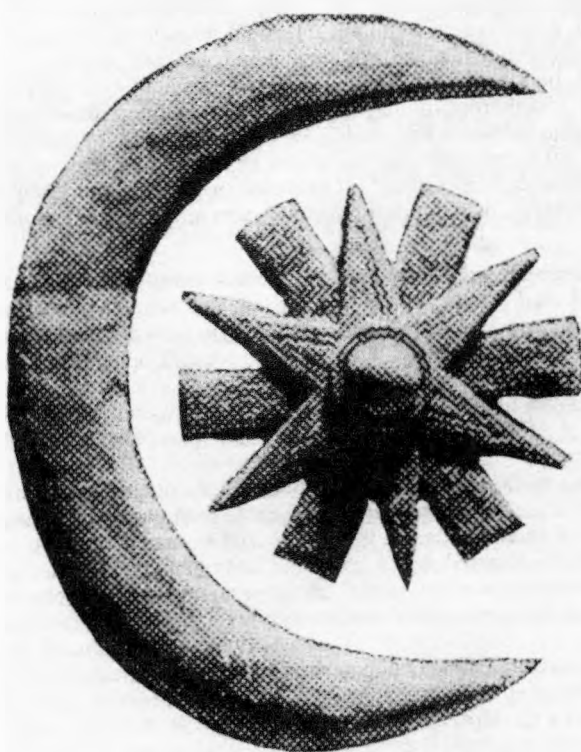
misága. De ha a történelmi lehetőséget többször is elmulasztottuk, akkor legalább az egymás iránti tiszteletre kellene több hangsúlyt fektetnünk, a közeledés demokratikus megoldására, oly módon, ahogyan azt a Groza-kormány elkezdte. Groza miniszterelnökségének megszüntetésével a mi reményeink is szertefoszlottak. Ennek ellenére a mai megalázó állapotokba nem tudunk belenyugodni. Lehetőségeinkhez mérten mindent megteszünk azért, hogy a mértéktelen történelemhamisításra felhívjuk a figyelmet, egyrészt, hogy megóvjuk a mákonytól a román tömegeket, másrészt, hogy a magyar történelmet – mely a mi történelmünk is – ne engedjük sárral befröcskölni. Ezt kell tennünk mindaddig, amíg olyan cikkek jelenhet-

kutató, Tóth E. szövegeit sajátosan értelmezve, megállapítja, hogy Pannoniában már a negyedik században is románok (és római telepések utódai) éltek. Dumitrascu fittyet hányva a történelem-tudomány mai állásának kijelenti, hogy „Ezt a jelentős néptömeget (a Pannoniában élő románokat tudniillik) nemcsak emlegetik egyfolytában a források, de szólnak sajátos adminisztratív és vallásos szervezeteikről is, melyeket jelentős személyiségek vezettek.” Kik voltak ezek a jelentős pannoniai román személyiségek? Dumitrascu két nevet említi: Hadrianust és Menanust – nagy kár, hogy mindkettőről tudjuk, hogy nem voltak románok (nem is lehettek, lévén, hogy a román nemzet akkor még nem is létezett).

Kérdezzük Töletek, mi ez, ha nem a történelemírás paródiája? Mindezt pedig csupán azért tesszük szóvá, mert úgy véljük, hogy a román tömegek fanatizálásához Adrian Paunescu tevékenységén túl az úszító cikkek mellett a tudósok is hozzájárulnak. A politika és a tudomány összefogott annak erdélyi magyarságnak nincs joga létez, de az egész magyarság, mint faj, nem méltó az európai jelenlétre, s bárhol is van, a Duna-tájon, csak betolakodóként, bitorlóként van jelen.

Megdöbbenéssel kérdezzük: kinek szolgál ez a gyűlölködő nacionalista történelemszemlélet?! A választ megadták az elmúlt hetekben megjelent publikációk, azok, amelyekben megint felhánytorgatják a cikkek szerzői az 1940 őszi történet atrocitásokat, azokat a bűntetteket, amelyeket egyes magyar katonai alakulatok parancsnokai követtek el – de facto – katonai akciók közben, s akiket az események után a magyar katonai törvényszékek felelősségre vontak és megbüntettek. Ne szisszenjetelek fel. Nem vagyunk a Horthy rendszer prókátorai, sőt magunk is elítéljük mindazt ami Ippen és másutt történt, de úgy gondoljuk, a dolgokat nem szabadna kiszakítani összefüggéseikből. Tény, hogy néhány román faluban polgári lakosokat öltek meg katonák, de csorbát ejtünk az igazságon, ha nem vagyunk hajlandók tudomásul venni, hogy az érvényes nemzetközi szerződés, a bécsi döntésben megszabott feltételek betartásával, parancsra bevonuló magyar katonákra (Ippen és Treznán) a toronyból géppuskával tüzeltek; ezt megelőzően a fogadók kézigránátos virágcsokrokat nyújtottak át az érkező katonáknak. Ez a megdönthetetlen igazság, nemzetközi vizsgálatok által is bebizonyított tényállás. Ennek ellenére a fasiszta úszító Paunescu lapjában, a Flacarában, az ez évi április 27-i számban ezt olvashatjuk: „A nácizmus itteni hűségese kiszolgálói a horthysta gyilkosok a kegyetlenségben és elvetemültségben túltettek a hitleristák Oradour-i és lidicei bestialitásán is.”

Mi elítéljük ezeket a gyilkosságokat, és nem keresünk mentséget rájuk, még ha megtorlás is volt a céljuk. De ne feledjétek: a mérlegnek van egy másik serpenyője is, ahová azok a bűnök keltenek kerüljenek, amelyet románok követtek el magyarok ellen. Éppenséggel volna mit elősorolnunk. Nem kicsi a mi gyászunk és fájdalmunk se: 1944 októberében, tehát jóval Románia átállása után a szövetségesek oldalára, a Bihar megyei Gyanta községben 41 személyt, közöttük egy négytagú román családot gyilkoltak meg a román katonák. A székellyöldi Szárazajtán bárdal fejezték le

A „hatágú” sumircsillag

a magyarokat. Csíkszentdomokoson lefűrészelték a román katonák a magyarok nyakát.

Hosszú lenne a sor, ha minden elénk elkövetett, emberéletet követelő vétket felsorolnánk. Kérdezzük: van-e értelme mindezeket a barbár tetteket felemlíteni? Szerintünk nincs, mert ezzel a gyűlöletet szítjuk fel – mindkét oldalról, – márpedig ennek a sokat próbált földrésznek békességre, az itt élőknek az egymás iránti testvéri szeretetre van szükségük, még azon az áron is, hogy felednünk kell.

Sajnos nem hagynak feledni senkit. Naponként olvashatjátok a hisztérikus magyarellenes gyűlöletet szító cikkeket a napi- és hetilapokban, a fo-

lyóiratokban. Nem idézzük őket, mert Ti éppúgy elolvassátok őket, mint mi. Csupán arra szeretnénk utalni – épp, mert nem valószínű, hogy az írás a kezetekbe került. Az Előre 1978. május 5-i számáról van szó. *Szent Bertalan hosszú éjszakája* a címe, szerzője pedig Ion Spalatelu. Ékes bizonyossága ez az írás a mértéktelen elfogultságnak és a féktelen gyűlöletnek, mivel Spalatelu végső fokon egyenlőségjelet tesz a fasiszmus és a magyar nép közé. „Mint ismeretes – olvassuk –, a még 1920-ban hatalomra jutott Horthy-rendszer gyakorlatilag a fasiszmus megalapítója volt Európában és a fasiszmus legveszélyesebb változatát képviselte...” Nyilván mindezt úgy kell érteni, hogy a horthyzmus veszélyesebb volt a nácizmusnál is. Olyan lemez ez, amit a magyar kollektív bűnösségről forgattak a felszabadulás után olyanok, akik éppúgy szerettek volna leradírozni bennünket Európa tércépéről, mint most a szocializmus védőbástyái mögé bűvő román nacionalisták, akikkel semmiképpen nem azonosítjuk a román népet. A cikk szerzője felemlíti, hogy hány románt üztek el a magyar hatóságok az új államhatárokon túlra, hányat toloncoltak ki. Nem menti a túlkapasokat, törvénytelenégeket az a körülmény, hogy Dél-Erdélyben ugyanígy jártak el a magyarokkal, de tény, hogy ez történt.

A vádnál, a románok kitoloncolásánál azonban meg kell állnunk egy pillanatra. Nem szívesen tesszük, de mégis meg kell állapítanunk, hogy 1940-ben Magyarországhoz visszacsatolt területekről, különösen a Partiumból történtek kitelepítések. Történelmi oka volt ennek. A kitelepítés azokat a román falvakat érintette, amelyeket a trianoni békeszerződés megszegésével a román-magyar határterületek összetételének megváltoztatása céljából Olténiából telepítettek oda a 20-as években. Amint az köztudott, a népesség-összetétel megváltoztatását a békeszerződés szigorúan megtiltotta, ám a román kormány ezt figyelmen kívül hagyta. Román telepek létrehozásához nem volt joga az akkori kormánynak. Ezt meg kell értenetek. Ti épp

oly jól tudjátok, mint mi, hogy egyetlen kormánynak sincs joga az etnikai egységek fellazítása. Ezt a tilalmat egyébként az ENSZ alapokmánya is tartalmazza. Itt kell felhívunk a figyelmet arra, hogy az 1940-es bécsi döntés záradéka világosan rendelkezett a falvak lakosságának kitelepítéséről, utalva a trianoni békeszerződés idevonatkozó rendelkezéseinek megsértésére a román kormány részéről.

Mi semmilyen ide-oda telepítésnek nem vagyunk hívei, de kívánatosnak tartjuk ugyanakkor a higgadt mérlegelést, az okok világos föltárását és a sorrendiség betartását. A román nép iránti maradéktalan tiszteletünket hangsúlyozva kívánatosnak tartjuk leszögezni, hogy a magyarság ellen elkövetett jogsértéseket nem a román népnek, hanem a mindenkori kormánynak tulajdonítják, azt tesszük érte felelőssé. Tesszük ezt annak ellenére, hogy az Előre cikk írója szerint a román kormányok másokkal ellentétben nagyon is demokratikusak voltak. „Itt említjük meg azt is – olvasható az említett írásban –, hogy mint Románia egyike volt azon kevés országoknak, amelyekből a hitleristák nem rabolhatták el a zsidó lakosságot, hogy aztán krematórium-lágerekbe internálják őket. A horthysták Erdély északi részéből csaknem 150.000 zsidót küldtek Auschwitzba, Dachaubá és más hitlerista németországi kivégzőtáborokba, akik közül több mint százszázret meggyilkoltak.”

Nem tudjuk, hány észak-erdélyi zsidót gyilkoltak meg a megsemmisítő táborokban, csak arról van ismeretünk, hogy mintegy félmillió zsidó pusztult el a Magyarországról elhurcoltak közül a megsemmisítő táborokban. Így hát elképzelhető, hogy közülük százezer észak-erdélyi lehetett. Akik azért az emberirtásért felelnek, megkapták méltó büntetésüket... De kérdezzük: szabad-e a II. világháború történetét úgy értelmezni, mintha egyik nép makulátlan demokrata, a másik viszont fasiszta lett volna? Vajon nem fajelméletre emlékeztető kategorizálás ez?! Újra csak azt kell mondanunk, hogy némelyik kortárs román történész a legdurvábban meghamisítja a történelmet. Csak és kizárólag azért, hogy a román tömegekben tudatosítsa a felsőbbrendűség érzését.

Ki kell ezt mondanunk, mert az események nem adnak lehetőséget más alternatívára. Épp csak kérdezzük Tőletek: Vajon nem lenne helyesebb, ha a történészek megvallanák, hogy Romániában éppúgy volt fasizmus, mint más

államokban? Vagy a Vasgárdát is demokratikus tömegpártnak kell tekintennünk?! Nem volna-e helyesebb azt mondani: Igaz, hogy Romániában nem deportáltak el senkit a németek, de a hazai és nemzetközi statisztikák, a különböző tanulmányok tanúsága szerint nem kevesebb, mint 465.000 zsidót gyilkoltak meg utcán, tereken, parkokban már a háború első napjaiban, de már korábban is?! Nem volna-e helyesebb megemlíteni a Bukarestben, Iasiban, Ploiestiben, Galaçon és a Dnyeszteren túli megszállt területeken elkövetett embertelenségeket?

A felelősség alól még Marin Preda *Delirul* című munkája sem keres kibúvót, még ő is megírja – aki pedig Antonescut rehabilitálja – hogy Bukarestben halott-hegyek voltak. És nem lenne-e becsületesebb dolog őszintén bevallani, hogy az életben maradt román zsidókat már 1942-ben különböző falvakban, kényszer-lakhelyen gyűjtötték össze, és hozzátenni, hogy a magyarországi zsidókat csak az ország megszállása után, 1944 júniusában deportálták, tehát csak azután, hogy Magyarország megszünt független állam lenni...

Ha csak naivitásról lenne szó, bizony nem tennők szóvá az áradó rágalomhadjáratot, amelynek az a célja, hogy lejárássa a világ közvéleménye előtt az egész magyarságot. De amikor az embereknek nem sorsáról van szó, hanem egy népcsoport jövőjéről, nem egzisztenciáról, hanem létéről, akkor kötelessége, „kötelességünk” tiltakozni. Ha tovább hallgatnánk, amit eddig tettünk, bünt követnénk el egész népünk ellen. Hallgatásunkat nem bocsátanak meg az utánunk jövők. Mi őszintén reméljük, hogy megértitek, semmi más nem akarunk, csak védekezni, ha lehet hozzájárulni népünk becsületének, tisztességének megvédéséhez, semmi más nem akarunk, mint felnyitni a Ti szemeteket, hogy megértsétek helyzetünket, hogy felfogjátok, tekintettel a körülményekre. Kívülről senki nem védhet meg bennünket, magunkra maradtunk, akaratlanul két malomkö közé kerültünk, ahol lassan, de biztosan felőrödünk, ha ti nem álltok mellénk. Ezért kiáltunk Hozzátok – reménykedve. A tények elferdítése, a kimódolt hazugságok ellen emeljük fel szavunkat, lelkiismeretünkre hallgatva, reménykedve abban, hogy legalább töprengésre készte-tünk benneteket is, akik ezeket a sorokat olvassátok. Töprengést és lelkiismeretvizsgálatot kérünk tőletek – a méltányosság nevében. Azt akarjuk, hogy

hallgassatok meg bennünket, hallgassatok meg végleges ítélet előtt a másik felet – minket –. Ne ítélkeztek elhamarkodottan. Ne legyetek elfogultak, mérlegeljétek higgadtan, ne tegyétek azt, amit ezek és ezek tesznek Ion Spalatelu cikkének elolvasása után.

Ő csak vádolni tud, de képtelen a mérlegelésre. Azt állítja, hogy „a román iskolákat csaknem mindenütt felszámolták, a tanítók és tanárok többségét elűldözték vagy le-tartóztatták...” Spalatelu egyoldalúan, sőt elfogultan mérlegel. Csak a dél-erdélyi viszonyokra van tekintettel. Mi is elítéljük az effajta eljárást, elítélünk minden diszkriminációt, minden olyan tegnapi és mai eljárást, mellyel megsértik bárhol a világon a legelemibb emberi jogokat. De visszatérve az erdélyi viszonyokra, mi csak két adalékkal szeretnénk hozzájárulni a kép tisztázásához. Az egyik, hogy Dél-Erdélyben egyetlen állami elemi iskolában sem volt szabad magyarul tanítani, ezt az iskolai bizonyítványok és osztálynaplók egyaránt bizonyítják, ám még tragikusabb volt, hogy a magyar gyermekek még szünetben, osztályban vagy az iskolaudvaron sem szólhattak anyanyelvükön, amiként hogy a lakosság sem szólalhatott meg a hivatalok épületeiben magyarul.

Az iskoláskorúaknak minden vasárnap kötelességük volt csoportosan részt venni a legközelebbi román faluban az ortodox, vagy görög katolikus misén. Mi volt a helyzet ezzel szemben Magyarországon? Egész Észak-Erdélyben kötelező volt az állami középiskolák alsó négy osztályában a román nyelv oktatása. Mindenütt kezdő és haladó csoportokra osztották az osztályokat, attól függően, hogy a diákok mennyire ismerték a román nyelvet. Ismétljük, Magyarországon a középiskolákban kötelező volt a román nyelv oktatása. Ez megint csak bizonyítható osztálynaplókkal, iskolai értesítőkkel. A horthyizmust mi is vádoljuk, de nem mindenek előtt iskola-politikája miatt, bár természetesen abban is akad bőven kivetnivaló. Azonban, ha összehasonlítjuk a két népellenes rendszert – a román és a magyar –, akkor egyértelműen megállapítható, hogy a román fasizmus maradéktalanul végrehajtotta a romanizálást, míg a Horthy-rendszer mindegy, hogy milyen meggondolásból, érezhetően „demokratikusabb” volt.

Ion Spalatelu azt kérdezi említett cikkében: „El lehet-e felejteni a múltat, azt a fájó és kemény leckét? Vajon a né-

pek törvényszéke bárhol a világon felmentheti-e a fasizmust, bármely nevet viseli is az, felmentheti-e a gyilkosság felelőssége alól? Mi jó lélekkel mondhatjuk, s Ti talán egyetértetek velünk, hogy a kérdésre csak az lehet a válasz, hogy a fasizmust e szörnyű bűnök alól senki nem mentheti fel: akkor sem, ha magyar fasizmus volt a neve, akkor sem, ha román. Elítéljük a múltbéli, más népek vagy népcsoportok ellen elkövetett bűnöket, de nem adhatunk felmentést azoknak sem, akik napjainkban a múlt-hoz hasonló módszerekkel törekednek a nemzetiségi jogok csonkítására, sőt eltiprására. Szeretnénk remélni, hogy higgadtan, a történelmi körülmények megkívánta bölcsességgel mérlegelitek ezt a levelet. Remélni szeretnénk, hogy nemcsak tudományokban jeleskedtek, de bizonyosságot tesztetek emberségről is, arról, hogy felelősséget éreztek itt és most, nem csupán saját népetek sorsáért, de a nagyobbik, európai polgárként is mellettek élők mindennapjaiért és holnapjaiért. Azzal, hogy mellénk álltok, a haladás ügyét szolgáljátok, az általánosan érvényes humánusokat óvjátok az elnyomás ellen. A mi reménységünk a szocializmus volt és maradt, aki e reménységünket hátra döfi, az emberiség álmát pusztítja ki. Ezt akarjátok? Mi tudjuk, hogy nem így van. Épp, mert az a meggyőződésünk, hogy legalább passzivitásotokkal adjátok nyomatékot rosszallásotoknak, amiatt, hogy bennünket üldöznek, hogy jogainkat semmibe veszik. De ha tehetitek, baráti beszélgetéseken, megbeszéléseken is adjátok hangot tiltakozásotoknak, de legalább rosszallásotoknak. Ha így cselekedtek, méltók lesztek Európa népeinek elismerésére.

Ma sokkal inkább szükség van a Ti határozott állásfoglalásotokra, mint bármikor azelőtt. A Ti magatartásotok a záloga, a két nép közötti békeségnek. Ti nem akarhatjátok, hogy egyszerűen leradírozzanak bennünket Európa térképéről. Nem támogathattok olyan nemzetiségi politikát, amely mélyen ellentétben van a marxista-leninista nemzetiségi politika szellemével, de az ország alkotmányának betűjével és szellemével is. Maniuek és Brätianuek már 1919-ben elhatározták, hogy „megtisztítják” a magyarságtól Erdélyt. Ezt a politikát – az erőszakos, türelmetlen romanizálást – folytatták a kormányzatok a két világháború közt, ezt fokozták a maximumra a 38-40-es esztendőkből, majd a háborút követő mintegy évtizedes megszakítás után megint ez lett a

gyakorlat. A különbség csak annyi, hogy a két világháború között megvolt a lehetőségünk a tiltakozásra: az erdélyi és nem erdélyi magyar lapok napirenden tartották a törvényszékeket, amíg a parlamentet és a szenátust fel nem oszlatták, a magyarság képviselői ott is hallatták szavukat.

A Népszövetségben és más nemzetközi fórumokon ugyancsak szerepeltek az ellenünk elkövetett bűnök. Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy nem egy román lap is mellénk állt, elítélte az erőszakos romanizálást. Mi ezzel szemben a helyzet manapság? A lapok hallgatnak annak ellenére, hogy mélyen elítélik a mai nemzetiségi politikát, sőt kénytelenek olyan cikkeket közölni, amelyek egyáltalán nem tükrözik az írók, újságírók felfogását és álláspontját. Nincs, aki megvédjen bennünket. Ezért kell elszenvednünk ennyiféle megaláztatást, újabban még azt is, hogy már a legkisebbek számára alakított „politikai szervezetben”, a Soimii Patriei-ban, a Haza Súlyomjai nevű gyülekezetben is gyűlöltre tanítják az 5-6 éves gyermekeket... Úgy látszik, az uszítást nem lehet elég korán kezdeni, amiként hogy némelyek szerint a barbár magyarok kiirtását sem lehet elég korán befejezni. A nemzetiségi kérdésekben illetékesek nagyon türelmetlenek amiatt, hogy még mindig léte-zünk, ezért találnak ki új meg új módszereket elhallgattatásunkra, a magyar szellem megnyomorítására, gyermekeink anyanyelvi tanulásának akadályozására. Hogy milyen eredményeket értek el, az elég egyértelműen kiviláglik a Magyar Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának miniplenumának munkálataiból is. Péterffy István jelentése, aki ennek a szervezetnek volt elnöke egészen addig, míg el nem hunyt, szándékai ellenére is ékes dokumentuma annak, hogy a kormányzat meddig jutott el az etnikumok fellazításában. A Péterffy-jelentésből idé-zünk: „... a municipiumi néptanácsok magyar nemzetiségű képviselői Hargita megyében 86,49 %-ot, Szatmár megyében 47,06 %-ot, Bihar megyében pedig 40,49 %-ot képviselnek. A városi néptanácsokban Hargita megyében 73,16 %, Kovászna megyében 56,67 %, Kolozs megyében pedig 27,40 % a magyar nemzetiségű képviselők aránya. Ezeknek a számoknak nagyjából tükrözniük kellene a nemzetiségű lakosság arányát az illető közigazgatási egységben.

Könnyen megállapítható a számok tükrében, hogy e pillanatban hol tartunk. Bihar megyének egy municipiumi tanácsa van: Nagyvárad, ahol Pé-

terffy adatai szerint a magyarság aránya 40,49 %-ra süllyedt, Szatmáron 47,06 %-ra. Mindkét város szintiszta magyar város volt, ezen csak kevéssé tudott változtatni a két világháború közötti román politika. A felszabadulásakor nem lakott túl sok román e két városban: magyarok laktak, vagy magukat magyaroknak valló zsidók. És elég volt 30 év ahhoz, hogy a szocializmus védelme alatt, tekintvén a nemzetiségi ügyet szigorúan belpolitikai kérdésnek, alapvetően megváltoztassák az etnikai összetételt. Az utolsó 20 esztendőben hatalmas román tömegek áramlottak Moldvából és Olténiából, de még Dobruzdzásból is az erdélyi részekre, mindenke előtt pedig a határvidékekre, ahol ingyen lakást kaptak, miközben sehol nem volt szabad felépített új lakásokból 10 %-nál többet magyaroknak juttatni. Így történetelt meg, hogy az etnikum fellazult, hogy a magyarság aránya egyre csökkenőben van, míg a románok napról napra sokasodnak a Partiumban éppúgy, mint Székelyföldön. Ugyanakkor az egyetemi végzősök kihelyezési rendszerével sikerült elérni, hogy a legtöbb magyar értelmiségit épp azokon a vidékeken szórják szét, ahonnan a román kétkezi munkások Erdélybe áramlanak. Hogy ezzel végső fokon a magyar tömegeket megfosztják vezető rétegeitől, már alig kerül szóba. Pedig az értelmiség jelenlétére lenne leginkább szükségük az erdélyi magyaroknak, csakhogy a mai nemzetiségi politika a szétszórást tudatosan tervezi.

Kérdezzük: Mi ez, ha nem tudatos nacionalista politika, ha nem a magyar nemzetiségű etnikai együvé tartozásának fellazítása?! Kolozs megyében, amint Péterffy adatai jelzik, a nemzetiségi kérdést már „megoldották”, hiszen a városban már alig lehet magyar szót hallani. És kérdezzük Töleték, hogyan volt lehetséges a szintiszta Hargita megye magyar városaiban 73,16 %-ra leszorítani a magyarságot, Kovásznában pedig még drasztikusabban 66,67 %-ra csökkenteni a magyarság lélekszámát? A felelet igen egyszerű, napról napra özönlének a románok az újonnan felépült lakásokba, és így minden épület átadásával változik az etnikum összetétele. Miközben így folyik Erdély elrománosítása, kitartóan folyik az agyak mosása is, a nemzetiségi tudat erőszakos kilúgozása. Ugyancsak Péterffy állapította meg annak a szervezetnek a plenumán, amelyet egyetlen erdélyi magyar sem tekint a magáénak, lévén,

hogy kinevezett és nem választott tagjai nem védik a magyarság érdekeit, ellenkezőleg, a legszolgáibb módon képviselik a minden demokratizmust nélkülöző, nacionalista román nemzetiségi politikát.

Tehát épp Péterffy mondotta el beszámolójában, természetesen „elégéttel”, hogy 52.580 óvodás korú gyermek jár magyar óvodába, most nem áll módunkban ellenőrizni a pontos számot, de kérünk Benneteket, hogy olvassátok el a „Dolgozó Nő” évekkorában rendezett ankétját, és abból megtanulhatjátok, hogy mi az igazság. A lapban megírták, hogy sok helyen az óvónők még magyarul sem szólhatnak, hogy a gyermekek – a magyarokról beszélünk – egyetlen magyar éneket sem tanulhatnak meg. Ez különösen érvényes a román-magyar határ menti sávra, de a belső megyék állapotára is. Tudunk olyan eseteket is, amikor az óvónőket fegyelmiben részesítették, amiért magyarul szólaltak meg olyan óvodákban, ahol a gyermekeknek több mint a fele magyar.

Romániai magyar líceumok nappali tagozatain 29.028 diák tanul, ami nagyjából azt jelenti, hogy a romániai összmagyarságot alapul véve minden hetvenedik magyar állampolgárnak van lehetősége középiskolába járni. Közülük is 20.526 ipari líceumba jár, ahol nem a tantárgyak összességét, hanem csak egyes tantárgyakat tanítanak a diákok anyanyelvén. A fentiekből kitűnően még tízezer gyermeknek nincs módjában elméleti magyar líceumba járni, olyan iskolatípusba, amely az egyetemi tanulmányokhoz biztosítja az előkészületet. Kétmillióból tízezeren. Gondolkozzatok el ezen az arányon. Hol vannak a többiek? Ki tudná megmondani? Lemorzsolódnak az egyenlőtlen versenyben, a nagy részüket pedig román líceumokba kényszerül. Ezeknek a száma 26.614.

A magyar iskolákat elsorvasztó politika már-már elérte célját. Olyan nagy múltú iskolaközpontokban, mint Kolozsvár, ahol a magyar tudományosság egyik bölcsője ringott, vagy Nagyvárad, Szatmár, Zilah, e pillanatban alig van magyar líceumi osztály.

E városokban, s még hányban az országban, mindössze 3-4 magyar osztályban végzik el a magyar diákok a líceumok II. fokozatának második osztályát, ennyien: 100-120-an érettségiznek. Megdöbbenőek ezek a számok, reméljük Ti is annak találjátok őket.

Vegyetek annyi fáradságot és vessétek össze a magyar líceumok mai helyzetét, mondjuk a 30 évvel korábbival, azaz az időponttal, amikor államosították az iskolákat. Vegyétek elő a statisztikai adatokat, nézzetek bele az évkönyvekbe és meggyőződhetek róla, hogy csak az említett négy városban több mint 15.000 diák tanult anyanyelvén. Ma ennek egytizede sem tanulhat magyar líceumban, vagy magyar tagozatú líceumban. Ma már külön kegy, ha valaki magyar iskolába járathatja gyermekét, és tudjuk, hogy a szülőket különböző módon hátrányok érik, ha gyermeküket magyar iskolába járatják. Az is közismert, hogy minden nyáron folyik agitáció házról-házra, hogy a magyar szülők román iskolába írassák gyermekeiket. Hol vannak már azok az idők, amikor az iskolák államosítása után külön magyar tanfelügyelőségek intézték a magyar tanintézetek sorsát? Előbb a tanfelügyelőségeket szüntették meg, aztán a Bolyai Tudományegyetemet, majd elkezdődött az iskolák összevonása, átszervezése, „profilírozása”, a nemzetiségi osztályok létesítésének különféle megcsorbítása. Például az alsó létszámszint megállapítása. Ördögi kör ez, a nemzetiségi létünk ellen, a szocializmus védőbástyái mögül folyik a támadás anélkül, hogy módunk lenne hatékonyan védekezni, mert ha kinyitjuk a szánkat, rögtön azzal a váddal illetnek bennünket, hogy irredenták, sovíniszták, sőt mi vagyunk a nacionalisták, pedig mi mást sem teszünk, mint védekezünk.

Bennetek van minden reményeségünk, román barátaink. E hit maradt az egyetlen fegyverünk, s ha abban is csalódnunk kell, akkor Európa és az emberiség szegényére vesszük ki a Kárpátok karéjából, és nem lesz senki számára sem vigasz, sem felmentés, hogy nem fegyverekkel pusztítottak el bennünket, hanem „csak” politikával.

Ezt a levelet reménykedve írjuk hozzátok, a román értelmiségiek legjobbjaihoz, nemzetközileg is jól ismert tudósokhoz, írókhoz és olyan személyiségekhez, akiket a romániai magyarok maradék nélkül tisztelünk, nem utolsó sorban azért, mert soha nem voltakotok hajlandók állást foglalni ellenünk, nem támogattátok a magyarellenes hajszát. Ne essetek kétségbe, mert bár a levelet hozzátok írjuk, az eredeti példányt (aláírásunk nélkül) a RKP Politikai Végrehajtó Bizottságának küldtük el. Először ők kapták meg, s csak ezután kaptátok Ti.

Úgy ítéltük helyesnek, ha előbb a legfelsőbb vezetésnek adunk alkalmat a levél tanulmányozására. Ezzel úgy véljük, állampolgári kötelességünknek is eleget tettünk. Azt reméljük, hogy legelőbb Ilie Verdet vesz annyi fáradságot magának, hogy elolvassa, s talán annyi bátorságot is, hogy beszámoljon annak tartalmáról a testületi ülésen. Balga reménység ez, de mégis hadd reménykedjünk. Ezt a levelet vagy agyonhallgatják az illetékesek, amiként már nem egy esetben előfordult, vagy pedig, ha valamilyen módon reagálnak rá, a szerzőket, illetve aláírókat fasisztáknak, irredentáknak és nacionalistáknak fogják titulálni. Már rég megszoktuk az effajta megállapítást, azt, hogy kénytelenek vagyunk eltűrni megaláztatásunkat, amióta kisebbségi sorban élünk. Ennek ellenére mi mindig türelemről tettünk tanúságot és még végső elkeseredésünkben sem hagytuk el gyalázkodó szó a szánkat... A megértéseket, a támogatásokat kérjük, hogy gátat vethessünk megszégyenítésünknek, nemzetiségünk megnyomorításának, a romániai magyarság elpusztításának.

Román Barátaink! E levél egy példányát 62 aláírással, lakáscímünk és foglalkozásunk pontos megjelölésével egy svájci közjegyzőnél helyeztük letétbe, azzal a meghagyással, hogy az adatokat senkivel nem közölhetik. Felkértük ugyanakkor, hogy a kormány kérésére hitelesen igazolja: valóban 62 romániai illetőségű személy, köztük nemzetközileg ismert személyiségek írták alá a Hozzátok írt levelet.

A Központi Bizottsághoz küldött példányhoz egy levelet is csatoltunk, melyben megadtuk a svájci ügyvéd-közjegyző címét, aki illetékes arra, hogy a levél hitelességét igazolja. Svájci megbízottunkhoz egy példány román nyelvű, aláírásunkkal ellátott levelet juttattunk el, továbbá ennek francia fordítását. Svájci megbízottunkat felhatalmaztuk arra, hogy a kormány vagy külképviselet kérésére levelünkről fotokópiát vagy mikrofilmet adjon át, hogy az illetékes hatóságok az eredeti példányt és a másolatot összehasonlíthassák...

Ha elolvassátok e levelet, adjátok tovább, és ne feledjétek: hiszünk Bennetek, hiszünk a román nép legjobb fiaiban, a román értelmiség legkiválóbbjaiban.

(Nemzetőr, 1979. június)

Cseh kolonizáció Kárpátalján*

(1919-1938)

Csehszlovákia az 1920. június 4-i trianoni békediktátummal Kárpátalján – elsősorban a Tiszahát sík vidékén – több mint 2000 km², gyakorlatilag színmagyar területhez jutott az Ungvár–Munkács–Nagyszőlős vonal és a román–csehszlovák, illetve a magyar–csehszlovák országhatár, valamint az Ungvár–Csap vasútvonal közötti tájon.

A prágai kormányzat állandó irreudenta veszélyforrásnak tekintette a trianoni Magyarország magyar nyelvterületével összefüggő, határ menti magyar lakta vidéket, amelyet számos intézkedéssel igyekezett fellazítani, illetve szétdarabolni. Erre az egyik legalkalmasabb eszköznek a földbirtokreformot tartotta. Ez a magyarság esetében azt jelentette, hogy az állam szociális szempontok hangoztatásával egyszerűen kisajátította a magyar nagy- és középbirtokokat, amelyeket feldarabolva az uralkodó nemzet tagjainak juttatott. A kisebbségi magyarság szegényebb, vagy földnélküli tagjai lényegében nem részesültek azokból. A földbirtokokkal kapcsolatos első jelentősebb politikai rendelkezés az 1918. november 9-i törvény volt, amely zár alá helyezte a nagybirtokokat. Lényege, hogy megtiltották az ilyen tulajdonok hatósági hozzájárulás nélküli eladását, megterhelését és elzálogosítását. A nagybirtokok lefoglalása az 1919. április 16-i törvény alapján történt, amely a 150 hektárnál nagyobb mezőgazdasági területeket (szántó, rét, kert, szőlő vagy komló) érintette, illetve a 250 hektárnál nagyobb összterületeket.

A rendelet kimondott célja: a túlságosan nagy birtokok csökkentése, és annak lehetővé tétele, hogy a kis- és törpebirtokok olyan nagyságúra egészíthessék ki földjeiket, amelyen már ésszerű gazdálko-

dást folytathatnak, illetve a mezőgazdasági munkásság önálló megélhetést teremthessen. A valóságban azonban nem ez volt a törvény lényege, hiszen akkor egyszerűen csak kötelezni kellett volna a birtokosokat, hogy záros határidőn belül adják el a meghatározott részen felüli birtokukat az állami földhivatal által megállapított méltányos áron és törlesztési módon. Így az igénylők gyorsan juthattak volna földhöz. A 3000–8000 KČ (csehszlovák korona) forgalmi értékű földeket holdanként mindössze 500–800 koronáért – „váltságdíjért” sajátította ki az állam, amelyet a kárpátaljai nagybirtokosok a sajtóban is sérelmeztek. „A földbirtokreform folyamatban lévő végrehajtása minden kétséget igazolja, hogy annak (a) magyarlakta területeken nem a birtokmegosztásnak gazdasági és szociális szempontból való megváltoztatása, hanem a magyar kezekben levő földeknek csehszlovák kezekre való juttatása s ezzel a ma magyar területeknek vegyeské tétele, majd teljes elnemzetlenítése a célja”. Ennek bizonyítékai a hivatalos földbirtokreform-ankét gyorsírói jegyzőkönyvében is megtalálhatók. Duras: „Nemzeti szempontból a birtokreform által el kell érniünk, hogy a német és magyar kezekben levő földet cseh tulajdonba vigyük át”. Bergmann képviselő: „A birtokreform ismertettét keresztülvitelével szorosan összefügg a kolonizáció kérdése (Kiem. – B. J.), mely elsősorban azokon a vidékeken hajtható végre, melyek nem csehek által lakottak”. A České Slovo, Eduard Beneš lapja a földreform célját abban jelölte meg, hogy a nemzetiségi területekre szlávokat kell telepíteni, és ott is erős szláv paraszti középosztályt kell teremteni. A nacionalista céllal természetesen Volavka, a cseh kommunista párt agrárszakértője is egyetértett: „Elégtételt kell vennünk a fehérhegyi csata után elkövetett gonosztettekért. Minden idegent el kell kergetniünk a földekről, és megbosszulnunk”. (Az 1620. november 8-án, alig két óráig tartó fehérhegyi csata a harmincéves háború /1618-1648/ első szakaszának döntő ütközete volt. A Prága felé vonuló császári seregek vereséget mértek a cseh csapatokra – az utóbbiak soraiban egyébként nyolcezer magyar lovas is harcolt –, amelynek következtében Csehország elvesztette addigi alkotmányát, s önállóságát, és a Habsburgok örökös tartománya lett 1918-ig.)

Már az impériumváltozást követően a felvidéki és kárpátaljai színmagyar területekre megkezdtek a szlovákok, csehek és

morvák telepítését, amellyel a magyar mezőgazdasági cselédeket, napszámosokat és törpebirtokosokat megfosztották kenyérkereseti lehetőségüktől. Ezáltal nyomorba döntötték „és a legkétségbeesettebb jövő elé állítják... Sok-sok ezer holdat tesznek ki olyan birtokok, amelyek már nincsenek a volt tulajdonos kezén, a földhivatal által már régen átvetettek, gazdálkodnak is rajtuk, de senki sem tudja, hogy kié is ez, vagy amaz a birtok. A földhivatal ezen eljárását nagyon megkönnyíti a telekkönyvi hatóságok lassú eljárása”. Vozenilek, a földhivatal elnöke 1929. október 5-én azt nyilatkozta, hogy Csehszlovákiában az új földterületek telekkönyvezése 1936-ig, sőt 1950-ig eltarthat, s csak azután derül ki, hogy kik lettek az „új földesurak”... Ha semmi más sérelem nem érte volna a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt magyarságot, mint amit a földreform végrehajtása során ellene elkövettek, ez is elegendő arra, hogy helyzetébe megnyugodni ne tudjon”. Csak 1938. nyarán jelent meg, 99. szám alatt a csehszlovák törvények és rendeletek gyűjteményében az a törvény, amely a telekkönyv és a földkataszter, valamint a tényleges birtoklási állapot összehangba hozásáról intézkedett. A magyarok birtokában lévő földeknek csehszlovák kézbe való átjuttatása háromféleképpen történt: csehszlovák kisbirtokosokkal történt telepítés, valamint maradókbirtokok, az ún. „Kategorie I.” létesítése által. Végül úgy, hogy az addigi birtokos a földhivatal jóváhagyásával a birtokát vagy annak egy részét – mint maradókbirtok, illetve „Kategorie II.” – eladhatta egy csehszlovák nemzetiségű vevőnek.

Kárpátalján a földreform végrehajtására 440 ezer katasztrális hold földet jelölték ki, ezek között volt a Schönborn-uradalomból 223 ezer, a Teleki-latifundiumból 40 ezer és az Odeschalchy-birtokból ötezer katasztrális hold. A tervezett földmennyiségből 1923. elejére már 111 ezer holdat már felosztottak, döntő részüket az ungvári és a munkácsi járásban – számolt be jelentésében Frankenberger miniszteri tanácsos, akit a prágai kormány „Ruszinzkóba” küldött a birtokviszonyok tanulmá-

* Részlet a szerző rövidesen megjelenő *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok 1918-1945.* című monográfiájának 1. kötetéből.

RENDELKEZŐ NYILATKOZAT A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL

A kedvezményezett adószáma:

1	9	6	6	7	1	7	3
---	---	---	---	---	---	---	---

 -

1

 -

4	3
---	---

A kedvezményezett neve:

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan, e lappal azonos méretű borítékba, amelyen feltüntette **NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS ADÓAZONOSÍTÓ JELET**

FONTOS!

Ahhoz, hogy rendelkezése teljesíthető legyen, a borítékon az Ön nevét, lakcímét és adóazonosító jelét pontosan tüntesse fel.

RENDELKEZŐ NYILATKOZAT A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL

A kedvezményezett adószáma

1	9	6	6	7	1	7	3
---	---	---	---	---	---	---	---

 -

1

 -

4	3
---	---

A kedvezményezett neve:

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan, e lappal azonos méretű borítékba, amelyen feltüntette **NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS ADÓAZONOSÍTÓ JELET**.

FONTOS!

Ahhoz, hogy rendelkezése teljesíthető legyen, a borítékon az Ön nevét, lakcímét és adóazonosító jelét pontosan tüntesse fel.

**RENDELKEZŐ NYILATKOZAT
A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL**

A kedvezményezett adószáma:

1	9	6	6	7	1	7	3
---	---	---	---	---	---	---	---

 -

1

 -

4	3
---	---

A kedvezményezett neve:

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan, e lappal azonos méretű borítékba, amelyen feltüntetve **NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS ADÓAZONOSÍTÓ JELET**.

FONTOS!

Ahhoz, hogy rendelkezése teljesíthető legyen, a borítékon az Ön nevét, lakcímét és adóazonosító jelét pontosan tüntesse fel

**RENDELKEZŐ NYILATKOZAT
A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL**

A kedvezményezett adószáma:

1	9	6	6	7	1	7	3
---	---	---	---	---	---	---	---

 -

1

 -

4	3
---	---

A kedvezményezett neve:

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan, e lappal azonos méretű borítékba, amelyen feltüntetve **NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS ADÓAZONOSÍTÓ JELET**.

FONTOS!

Ahhoz, hogy rendelkezése teljesíthető legyen, a borítékon az Ön nevét, lakcímét és adóazonosító jelét pontosan tüntesse fel.

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ!

Kérjük, olvassa el a 46. oldalon a

s ebből a rendelkező nyilatkozatból adjon barátaimnak, ismerőseimnek – arra is gondolva, hogy a felajánlott 1%-ok a kormányrendelet elszabotálása miatt indított perünk befejezéséig lapunk tulajdonságát bírósághozadják.

nyozására és a földművelés megszervezésére. A lefoglalt mezőgazdasági területnek csak a 24 %-a maradt a régi tulajdonosok kezén, az egyéb területekből mindössze 4,16 %. A magyar parasztek Szlovákiában 18 496, Kárpátalján mindössze 970 hektár (!) földet kaptak, amit összesen 11 036 magyar igénylő között osztottak ki. Így egy személyre még két hektár sem jutott. A kárpátaljai magyar parasztek a magyar birtokosoktól elvett földeknek még az 1 %-át sem kapták meg. A magyarlakta területek felbomlásására telepes, ún. légionárius birtokokat létesítettek. Ezek száma Szlovákiában 2 054, Kárpátalján 222 volt; 22 473, illetve 3013 hektár területtel. A földet ingyen, illetve igen olcsó áron bocsátották a cseh telepesek rendelkezésére, akik ezen kívül tenyészállatokat és pénzbeli segítyt is kaptak. (Az Osztrák–Magyar Monarchia cseh nemzetiségű, dezertált katonáiból alakult csehszlovák hadseregben harcolt hajdani katonák, a „légionáriusok”-nak jutalmul elsősorban földet osztottak.) Kárpátalján az állam által kisajátított földek nagyobb része a Földreform-hivatal kezében maradt. Az ungvári járásban 4 700 katasztrális hold földet vettek el, ebből kiadtak 2 415-öt, a „kis-megye” lakosságának hivatalosan 35 %-át alkotó magyarság összesen 546 holdat kapott. A beregszászi járásban 14 ezer holdat foglalt le az állam, amiből új tulajdonosoknak 5 100-at adtak, a hivatalos adatok szerint csaknem 75 % arányú magyarság csak ezer holdat kapott. Ugyanakkor például Bányában, négy csehszlovák telepesnek 417 katasztrális hold földet adományoztak Lónyay Gábor birtokából. A Csap melletti Tiszasalamon községben Odeschalchy Zsóárdné birtokából 875 kat. holdat (egy másik adat szerint ennél kevesebbet, 787-et) kaptak a kolonisták, a 744 lakosú – ebből 737 magyar – falunak a földhivatal csak 135 katasztrális holdat juttatott.

A cseh légionáriusok letelepítése ellen hiába lépett fel a magyarság, mint például az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt. A szervezet 1921. június 22-én, Bányán tartott gyűlésén határozatban tiltakozott a kolonisták bányai és tiszasalamoni földhöz juttatása miatt, amelyet a hatóságok természetesen nem vettek figyelembe. A kisgazdapárt ungi szervezetének július 28-i alakuló ülésén Egry Ferenc, a kisgazdapárt kárpátaljai elnöke tiltakozásra szólította fel a résztvevőket az ellen, hogy a prágai kormányzat utasítására „a magyarlakta területekre idegen telepeseket akarunk hozni”.

A korabeli csehszlovák hivatalos kiadványok a „kolonizációról” többnyire szemérmesen hallgattak. Ritka kivétel a már többször idézett mű, a ruszin nyelven kiadott Карпаторусскія достижения („Kár-

pátorosz eredmények”) című, 1930-ban megjelent többszerzős munka, amely az első évtizedről adott számot. A földreform kapcsán nyíltan szólt a színmagyar Tiszaháton létesített cseh telepítésekről: „Колонизовано было до сихъ поръ” („Kolonizovano bülo do szih por”), azaz „Gyarmatosítva volt eddig”, felsorolva az érintett magyarlakta falvakat. A hivatalos iratok, dokumentumok, kiadványok szinte mindig csak a fejlődést, az eredményeket mutatták be, elfeledve azt, hogy mindezek sajátos körülmények, Csehszlovákia politikájának „Janus-arca” keretében valósultak meg. A szemléletre az alábbi megközelítés a jellemző: „A földreform eredményei természetesen nem mutatkoznak azonnal, különösen nem Podkarp. Ruszban. Még elég sok idő eltelik, amíg a verhovinai földművelő megtanulja kihasználni a termelésre biztosított lehetőségeket, amíg megtanul célszerűen gazdálkodni, hiszen a körülmények biztosítva vannak”.

A földreform keretében a csehszlovák hatóságok már az 1920-as évek elején megindított akcióval a két világháború között tizenegy kolonista telep (községet) létesítettek a Tiszaháton a színmagyar etnikai terület megbontására. 1927-ig nyolc kolónia – az eredeti ruszin nyelvű szövegben: „колонія” („kolonija”) –, azaz „gyarmatbirtok”-ok valósult meg. A „Csap melletti Sztrázs”-on („Страж у Чона”), valójában Tiszasalamon községnél – korabeli magyarosodott neve Strázskolónia –, amely napjainkra egybeépült a községgel, ahol 23 cseh telepesnek (ezek családok voltak!) 787 katasztrális holdat adtak. A „Bányai melletti Szvoboda”-n – „Свобода у Баяу”, cseh neve: Svoboda, 'Szabadság' – három kolóniát létesítettek a korábbi Lónyay-uradalom területén, ahol 66 volt légionáriusnak 2 814 kat. hold földet juttattak.

Ide kapcsolódik, hogy Kárpátalja síkvidékét 1930. augusztusában keresték fel a csehszlovákiai magyar egyetemi hallgatók 1928-1934 között működő társadalmi és kulturális falukutató mozgalmának, a Sarlónak a tagjai. Vezetőjük, az erdélyi magyar irodalom későbbi jeles alakja, Balogh Edgár először a Beregszászon kiadott Ruszinszkói Magyar Gazda hasábjain számolt be „Szegény emberek” címmel a tíz napig tartó, „Szegényországban” gyalogosan megtett útjukról. „Ötödik napja járjuk négyen a ruszinszkói magyarok földjét. Mindenütt megdöbbenő kép tárul elénk: ez a föld a szegény emberek házája. Évszázados bajok megoldatlanul és a gyarmati helyzet új keserűségei”. A fontos vasúti csomópont Bányai községben – akkor 1 812 lakosából 85,6 % magyar – a sarlós fiatalok azt tapasztalták, hogy csak három-négy gazdacsaládot tartott el a föld. A kisgazdák, a hajdani úrbéresek ivadékaiként fuvaroztak és napszámba jártak, hogy megélhessenek. Adóhátralékok,

és váltóadósság nyomta őket. A törpebirtokosok és a földnélküliek állattenyésztéssel foglalkoztak, és a vasútnál is vállaltak munkát. A szegények azelőtt a Lónyay-birtokból, összesen 140 hold legelőt béreltek. A légionista telepítéssel ez megszűnt, ezért egy ideig a négyszáz szarvasmarhájuknak nem volt legelője. Később a falunak sikerült a szomszédos magyarországi Mándok községtől földet vennie, amely örült, hogy túladhathott a falu Csehszlovákiába szakított részein. „Így kárpótolta magát némi-képpen a község a saját erejéből azért a sérelemért, ami a földbirtokreform idején a kolonizációval érte. Még így is földtelen a lakosság ötven százaléka... A község határában húzódó hatalmas nagybirtok... a kolonisták birtoka lett. A bányai magyar, nem kapott földet a bányai határában... Csak temetőre kapott a község két holdat súlyos pénzért, nagy nehezen. A hatóság már eltiltotta a régi temető használatát. A csontokba ástak ott, nem földbe. Ezen az alapon lehetett kicsikarni legalább azt a két holdat”. Az új sírkert két hold területéért a község 5 ezer KČ-t fizetett a csehszlovák államnak.

A Bányai melletti új, kolonista települést, Svobodát a trianoni békediktátummal a Magyarországnál maradt Kislónya és Nagylónya községeknek csehszlovák fennhatóság alá került Badótanya, Bagolyszállás, Csarondahát, Hoszszúgorond, Kisbakos, Magyar-ház, Nagybakos, Róka farkok, Újbányai és Újtanya nevű külterületi lakott helyeiből alakították ki. Tizenkét év múlva, 1939-ben 7 194 kat. holdon feküdt, 205 háza és 868 lakosa volt. A csehek telepszerűen új házakat építettek, a belvíz lecsapolására a földek nagy részét alagszóvezték és korszerű mezőgazdálkodást, valamint állattenyésztést honosítottak meg. Svobodán cseh tannyelvű iskolát nyitottak három osztállyal, Badón pedig két osztályos ruszin emleit. A négy kilométerre fekvő Bányán az előbbi telepesek kérésére a hatóságok cseh tannyelvű polgári iskolát létesítettek, ahová a vélt jobb érvényesülés reményében sok magyar szülő is járatta gyermekét. A faluban ezen kívül öt osztályból álló cseh nyelvű állami iskolát is emeltek, mindenekelőtt azért, mert a bányai vasúti csomóponton számos cseh alkalmazott dolgozott. A másik két kolónia Kisbakos, illetve Bagolyszállás volt. 1938. és 1944. ősze között Svoboda hivatalos neve Horthyfalva, ma Nagybakos. A közeli Nagydobrony községben, a Lónyay-uradalomba jártak felesbe művelni a földeket a helybeliek, amelyeket az államfordulat után hat évre bérbé kaptak. Egyszer híre jött, hogy azokba többé nem vehetnek, mert másoké lesz a föld. A falusiak mégis földbe tették a magot, mert véteknak tartották parlagon hagyni a szántókat. „Küldöttsg ment Prágába, hagyják meg a

nagydobronyaiakat a bérletben, még csak három év járt le. Prágában minden rendbe jött, nem kell félni. „Mégis ránk ütköztek a legionisták. Meglepték a földet, s ráépítkeztek a vetésre” – mondja egykedvűen a nagydobronyi ember. Hozzászóltak az elemi csapásokhoz, viharhoz, tűzhez, erdei halálhoz?”

A negyedik légionárius kolóniát, Bátyú és a szomszédos Bótrágy falu között alapították Újbótrágy – cseh nyelven Boutrad-kolónia, ruszinul Нова Ботрадь, „Nova Botragy” – néven 32 telepesel, 900 katasztrális holdon. Az új birtokosok gyermekeinek itt, valamint a Bótrágyon élő cseh alkalmazottak gyermekei számára egy-egy cseh tannyelvű elemi-, illetve népiskolát nyitottak. A hatodik és a hetedik kolóniát Munkács és Beregszász közötti főút mentén, a Szernye-mocsár nyugati oldalán fekvő két településen létesítették. Gát (cseh nyelven Hať, ruszinul Гать) községben tizenhárom telepesnek 184 katasztrális hold földet adtak, ezután az állami népiskolában magyar és ruszin kétnyelvű párhuzamos osztályokat indítottak. A másik kolónián, a szomszédos Pusztakerepec külterületi lakott helyen („Pusztakoropec”, Nižný Koropec, Пустокоропець) tizennyolc légionistának 248 hold földet mértek ki. Ez a terület korábban Kerepecpuszta néven Dercen községhez tartozott, és 1925-ben alakították át telepes faluvá, ahol 1939-ben már 129 házban 676-an laktak. A Beregszásztól délnyugatra fekvő Tiszacsoma faluhoz tartozó Hedze-pusztán (Гедзепасхта, Гедзепаста) huszonöt telepesnek 450 kat. hold földet juttattak. Kárpátalján az 1927-ig létesített nyolc kolónián 177 telepesnek 5 383 katasztrális hold (a táblázat hibás összesített közöli!) földet adtak, az egyéb állami anyagi, illetve eszköztámogatás mértékét nem ismerjük. Már 1922. végén arról számoltak be az újságok: „A telepesek félnek kifizetni a föld árát, mert attól tartanak, hogy a magyarok, ha visszatérnek, elveszik tőlük a földet”. Egy másik lap szerint: „A cseh telepítési akció sikertelenségét illusztrálja, hogy sok nagybirtokot, mielőtt parceláztatott volna, elvették tulajdonosától, és most megműveletlenül hever”.

Az 1927-ben már fennálló nyolc kolónián kívül további három létesítést terveztek a csehszlovák hatóságok Kárpátalján. A kilencediket Bótrágy szomszédos településén, Beregsomfaluban, ahol a községhez tartozó Brauntanya (Берегшомъ – Браунъ) körül ezer

katasztrális holdat jelöltek ki ilyen célra. Beregsomtelep, vagy Somi-kolónia – egyes forrásokban Vadas-tanya – néven jött létre a korábbi Lónyay-birtokból, ahová a cseh kolonisták mellé verhovinai ruszinokat is hoztak. A telepesek számára egy-egy cseh, illetve ruszin tannyelvű iskolát nyi-

Koronás táltos

tottak. (A település mai, hivatalos ukrán neve Каштаново, „Kasztanovo”, értelme „Gesztenyés”) A tizedik kolóniát, ötszáz katasztrális holdon szándékoztak létrehozni a Csaphoz közeli, magyarlakta Kisgejőc községtől délnyugatra, Ястребский („Jásztrebszkij”) néven (a „ястреб” szó ruszinul karvalyt jelent). Jelenleg hivatalosan Oroszgejőc („Руські Геївці”) a volt cseh kolónia neve, de Orosztelep elnevezéssel is ismert. A környék magyarsága azonban Sasfalva-ként említi. A két világháború között Kisgejőcön a cseh hatóságok ruszin állami elemi iskolát működtettek két osztállyal. A két tervezett kolónia a következő években megvalósult. Minden bizonnyal az 1400 katasztrális holdon előirányzott harmadik telep – összességében a tizenegyedik kolónia – is létrejött a Vetzler-birtokon („Ветзлеръ” Wetzler?), de forrásunk nem közli, hogy melyik településhez tartozott. Más adatokból feltéte-

lezzük, hogy ezt a kolóniát a Szernye-mocsártól északnyugatra, a Rafajnaújfalu – Szernye – Izsnyéte falvak háromszögében létesíthették. Tény ugyanis, hogy 1927. körül Rafajnaújfaluban cseh telepeseket juttattak földhöz, akik különböző kedvezményeket kaptak, sőt a gyermekeiknek cseh tannyelvű elemi iskolát is indítottak egy osztállyal, s egy tanítóval.

Afentiekén kívül, Kárpátalján a csehszlovák állami Földreform-hivatal tizenkét birtokot, összesen 13 848 katasztrális holdat átadott a prágai Földművelésügyi Minisztériumnak további telepítések céljára. A földek háromnegyede a hegyvidéken feküdt, a két legnagyobb – 4 006, illetve 5 633 katasztrális hold – Antalóc („Анталовці”, Antalovci), illetve Volóc („Воловецъ”, Volovec) és Zúgó (Гуклива, Hukliva) falvak körzetében. A többi 17, 63 és 130 hold Iványi („Ивановці”, Ivanovci), Rákócziállás („Завадка”, Zavadka), illetve Alsóverecke („Нижне Верецки”, Nizsnye Verecki) helységekben. Schönborn Donaldnak, a Kerecke falu melletti Csonok-Hrab („Чонок Грабъ”) nevű 600 holdas birtokát is kijelölték kolonizálásra. A síkvidéki magyarlakta területeken még az alábbi földeket szánták telepítésre: Eszeny külterületén Macskarév („Есени – Мачкарево”, Eszeni – Macskarevo) 594, Nagydobrony községben a Szihermannbirtok („Сихерманнь”, eredetileg minden bizonnyal Sichermann) 533 hold. Bátyú községben Lónyay Menyhért 670, Lónyay Gábor Újtanya („Уйтання”) nevű tulajdonán 396, Munkácsban (személyes használatú) 34, Nagybakta („Велика

Бакта”, Velika Bakta) községben 1 172, összesen 3 399 holdat. Az 1920-as évek végétől újabb légionárius, illetve cseh-morva telepeket hoztak létre. Így például Bátyútól keletre Izsnyéte és Szernye térségében, valamint az ugoicsai Nevetlenfalu helységben. A csehszlovák állami földhivatal csak 1931. szeptemberében kezdte meg Dolha községben a Teleki-család birtokának a kisajátítását. Az akkori előirányzat szerint az uradalom felét a Máltai Lovagrend vásárolja meg, mintegy háromezer katasztrális holdon pedig számos kis- és középbirtokot mérnek ki.

A cseh kolóniákon kívül a hegyvidékről lehívott ruszinoknak – akiket szintén előszeretettel használt fel a csehszlovák hatalom a magyar etnikai terület megbontására, s az asszimilációs folyamatok elindítására – is létesítettek kolóniákat, és a leköltözőknek különféle kedvezményeket adtak. Csap közelében, az egykori uradal-

mi Szalánci-tanyára 1927-től telepítettek a cseh hatóságok ruszinokat, amely Cserovona („Червона”, ma Csarondahát) néven kisközséggé fejlődött. 1925-ben Munkács környékén öt község határából vált ki új kolonizált település, ezek közül az egyik Dercen – lakosságának több mint 80 %-a magyar volt – község külterületén létesült, és cseh nyelven a Nižný Koropec (magyarul: Alsókerepec, Schönbornfalva, Alsős Schönborn) nevet kapta. Bábakút községből Pokuša, Hátmeg faluból Klimovice (a forrásban helytelenül: Klimovec!), Dávidfalva településből Henderovice, Malmos községből Čerenik (nem Černik!) cseh kolóniákat hozták létre. A Beregszász melletti uradalmi Tasnád-tanyára az 1920-as években hoztak ruszinokat, ahol a cseh hatalom ruszin tanodát is létesített számukra. Napjainkra szintén kistelepüléssé fejlődött Tasnád („Затинне”, Zatisnye) néven. A Nagyszőlős közelében fekvő Verbóc („Вербовець”, Verbovec) község határában 1923-ban alapították a Verbóc-kolónia vagy Új-Verbóc telepet a cseh földreform által kisajátított földeken. (E faluból származott Werbőczy István /1458-1541/ a híres joggyűjtemény, a Tripartitum összeállítója.) A település neve 1946-tól Puskinó (Пушкино). Szintén ez időben létesítették az akkori csehszlovák-román határ melletti Akli falu közelében – még ma is ismert nevén – Ruszintelep, amelyet 1939-ben Nove Klinove-nek („Нове Клинове”, Újakli) kereszteltek át, de Aklitanya-ként is ismert. Lakossága a kárpátaljai csehszlovák korszak végén, 1938-ban nem érte el a 200 főt. Az 1938. november 2-i bécsi döntés után a cseh telepesek visszaköltöztek Csehországba. (Az 1944. végéig tartó újbóli magyar korszak után, 1945-től a szovjet hatóságok hegyvidéki ruszinokat hoztak a helyükre, sőt újabb magyarlakta falvakban folytatták a csehszlovák kolonizációs gyakorlatot a magyar települések etnikai megbontására.)

Közben, még 1924-ben a csehországi német, illetve a „a szlovenszkói és ruszinszkói szövetség ellenzéki (magyar) pártok” képviselői – Szent-Ivány József (1884-1941) és Jabloniczky János – újabb petíciót juttattak el a Népszövetséghez, amelyben az agrárreformmal kapcsolatos nemzetiségi sérelmeket tárták fel. Ezeket így összegezték: „a földbirtok törvények végrehajtása, noha általános törvényeknek látszanak, nem áll összhangzásban a szerződő államoknak jogaival és kötelességeivel, amint azokat a békeszerződések állapították meg, hanem ellenkezőleg a kisebbségeknek a békeszerződések által biztosított és a Népszövetség magas védelme alá helyezett jogainak megsértését jelenti”. A panaszirat csak cseh-, illetve morvaországi, sziléziai és szlovákiai eseteket tartalmazott, kárpátaljaiakat nem, kivéve az erdőbirtokokat. Ehhez hozzá kell tenni, hogy

pusztán technikai okokból a jobb minőségű részek kiválasztása, esetleg a birtokos által az ún. lefoglalási törvény 11. §-a alapján emelt igényekre való tekintettel, az állam nagyobb terület elkobzását irányozta elő a maga számára, mint amennyit valójában meg akart szerezni. A földreformmal kapcsolatos petíciót a világszervezet főtítkára 1924. október 3-án juttatta el a prágai kormányhoz. Az utóbbi válaszában ismét azt hangsúlyozta, hogy a folyamodvány torzítva, illetve pontatlanul adott elő eseteket, amelyek nem igazolják, hogy „a kisebbségi jogokon sérelem esett volna”. Ezzel az ügyet mind a Népszövetség, mind Prága ad acta tette.

A földreform végrehajtása után, az 1920-as évek végén Kárpátalja lakosságának 96,10 %-a egy-tíz hektáros parcellákban birtokolta az összes földterület 63,85 %-át. A vidék földterülete 15,26 %-án a népesség 3,32 %-ának volt tíz-harminchektáros földje. A kárpátaljaiak 0,51 %-a harminc-száz hektáron az összes föld 7,25 %-át, a lakosság 0,16 %-a száz hektáron felüli birtokokon az összes föld 13,51 %-át birtokolta. A csehszlovák központi földbirtokhivatal adatai szerint az 1919. április 16-i törvény alapján, 1931. január 1-jéig Kárpátalján a 442 258 hektár összes mezőgazdasági területből 45 379 ha (10,26 %) került földbirtokreform-eljárás alá, amely 104-104 közép-, illetve nagybirtokost, valamint 116 majorgazdaságot érintett. A terület egésze a reform szempontjából: Kárpátalja 1 268 692 hektár összterületéből 238 908 ha-t (18,83 %), csaknem egyötödöt lefoglalt az állam. A csaknem két évtizeden keresztül tartó kárpátaljai földreform nemcsak a korábbi birtokszerkezetet bolygatta meg, hanem a nagy uradalmak felbontásával az elbocsátott mezőgazdasági munkások és cselédek a falvakban folyamatosan gyarapították a munkanélküliek számát. E falusi és pusztai földmunkások nagy része munkát keresve a városokba tódult, amelyek azonban nem tudták felszívni a növekvő tömeget. Ez volt a közvetlen oka a kárpátaljai városokban a két világháború között kialakult nagy lakásínségnek.

A csehszlovák földreform – már írtuk – Kárpátalján 440 ezer katasztrális hold földet jelölt ki, amelynek több mint a fele – 223 ezer – a munkács-szentmiklósi Schönborn-uradalmat érintette. A vidék évszázadok óta legnagyobb birtoka a fejedelmi Rákóczi családé volt, amelyet – mint említettük – 1726-ban VI. Károly német-római császár a német mainzi érseknek adományozott a Habsburg-háznak a Rákóczi-szabadságharc elleni háborúra nyújtott hatalmas pénzkölcsönök ellentételezéseként. A latifundium sajátos módon cserélt gazdát a csehszlovák földreform keretében. A Prágában 1928. május 17-én kelt, és január el-

sejére visszamenő hatályú adásvételi szerződéssel. A megállapodás szerint Schönborn-Buchheim Frigyes Károly és György fia, bécsi lakosok 35 millió csehszlovák koronáért eladták domíniumukat, annak összes tartozékával együtt egy svájci francia pénzcsoportnak. Az új tulajdonos a vidék fő folyójának a cseh néven, megszervezte a Latorica Gazdasági- és Ipari Rt.-t, amely összesen 165 314 katasztrális holdat birtokolt. Ebből erdő 138 659 (84,48 %), erdei tisztás 6 164, rét és legelő 8 654, egyéb mezőgazdasági terület 9 718 hold. A tőkescsoport egy katasztrális hold mezőgazdasági területet átlagban, mindössze 211,71 Kč-ért vásárolt meg, az akkori földárakhoz képest igen olcsón. A részvénytársaságnak eladott ingatlanok 119 községben feküdtek, és 181 telekkönyvi betétszám alatt tartották nyilván azokat. A Schönborn-uradalom – vezérigazgatósága Bécsben működött – birtokában maradt parcellák tíz településen terültek el: a legtöbb Beregszentmiklóson, Munkácson, Beregszászon, Kőcsényben és Kékesfüreden. Ez azt jelentette, hogy gyakorlatilag csak a domíniumnak a központi része maradt a Schönborn-Buchheim családé, túlnyomó része a Latorica Rt. tulajdonába került.

A svájci tőkescsoportnak 35 millióért eladott nagyobb uradalmi rész valóságos értékét mintegy kétmilliárd Kč-ra becsülték. A földreform keretében, a hivatalos álláspont szerint Kárpátalja legértékesebb részét azért juttatták ilyen olcsón a befektetők kezére, hogy azzal „induljon meg Ruszinszkó industrializálása (iparosítása)... Az volt a cél, hogy kenyeret kapjon a kárpátaljai szegény nép”. A Latorica Rt. ehelyett „még a meglévő munkaalkalmakat is leépítette, kegyetlen vámszedője lett a nyomornak, koldusbotra juttatott ezeket és a legszörnyűbb uszoragazdálkodást vezetett be”. Az Rt. először elbocsátotta a nagy tapasztalatú régi alkalmazottakat, akik egész életüket a birtok szolgálatában töltötték. Uradalmi nyugdíjakat és kegydíjakat vontak el. A Latorica nem munkát hozott a népnek, hanem uzsoraüzleteket kötött az emberekkel az általa igen olcsón megszerzett mezőgazdasági területeken. Csak a Szernye-mocsár 12 ezer katasztrális holdja hetven ruszin és magyar község lakosságát tartotta el, amely a vásárlási ügylettel a Latorica Rt. birtoka lett. Az 1930-as évek elején a földtelenség és a nyomor arra készítette több község lakosságát, hogy tárgyalásokat kezdjen az rt.-vel. Az utóbbi magyar holdanként 3600-4000 Kč-ért kínálta eladásra azt a földet – csak legelőt és kaszáló! –, amelyért néhány évvel korábban, mindössze 187,50 Kč-t (!) fizetett. (Egy magyar hold kiterjedése 1200 négyszögöl, azaz 0,432 hektár.)

A fentiekhez nem szükséges magyarázat, a tények önmagukért beszélnek.

Botlik József

Egy napra a magyar-román háborútól

VITAINDÍTÓ – 1. RÉSZ

A magyarsághoz a 85 évvel ezelőtt megkötött trianoni békediktátum, majd az 1947-es párizsi békeszerződés ma is fájdalmas közelségben van. Könyvtárnyi irodalma, visszaemlékezések, dokumentumok, feldolgozások ellenére jelen tanulmány is bizonyítja: még mindig van mondandója kortársaknak – ld. Isépy írását az Erdélyi Magyarság 57. számában – és a történészeknek. A szerző a tárgyilagosságot tartotta mindenek előtt legfontosabbnak. Bizonyára lesznek akik felteszik a kérdést: beszélhetünk mi, a Kárpát-medencében élő magyaroknak nemcsak országát, de életét is megcsonkító diktátumokról hűvösen, józanul, mondhatni fájdalom mentesen? (a szerk.)

1940 tavaszától a magyar-román viszonyban új fejezet kezdődött. Magyarország elérkezettnek látta az időt, hogy a revízió immár két évtizedes doktrínája által vezérelve visszazerezze a Felvidék zömében magyarlakta területei és Kárpátalja után az 1920-as trianoni békeszerződésben elcsatolt Erdélyt is.

A II. világháború kitöréséig a magyar külpolitikának semmilyen mozgásteret sem volt az erdélyi revízió ügyében. Románia határait nemzetközi szerződések garantálták. Franciaország és Nagy-Britannia az 1920-as és 1930-as években nem támogatta a magyar igényeket. A párizsi békemű megalkotói legfeljebb arra voltak hajlandók, hogy a kisantant államait a magyar kisebbség jogainak tiszteletbe tartására és a Magyarországgal való kapcsolatokat javítására ösztönözzék.

Hitler 1933-as hatalomra kerülésével Berlin álláspontja az volt, hogy Németország a magyar revíziós igényeket csak Csehszlovákiával szemben támogatja.¹ A német külpolitikai érdekeknek megfelelően Hitler egészen 1940-ig azt javasolta, hogy Budapest javítsa kapcsolatait Romániával és Jugoszláviával. A Harmadik Birodalom ugyanakkor az 1930-as évek második felétől egyértelműen Magyarország tudtára adta, hogy akaratán kívül nem hajtható végre a térségben érdemi változás.

Románia engedmény gyanánt Budapest tekintetében – akárcsak a kisantant

másik két állama, Csehszlovákia és Jugoszlávia – a II. világháború kitöréséig legfeljebb diplomáciai gesztusokra és elnyomó nemzetiségi politikájának látszólagos módosítására hajlott. Magyarország viszont ragaszkodott a terület-visszaszerzés, valamint az ezután is határokon kívül maradó magyarság kisebbségi jogainak garantálásához. A kölcsönösen hajlíthatatlan álláspontok rendkívül meszse voltak egymástól.

A szintén nyugati garanciákat élvező Lengyelország német megtámadásával, ezzel az európai háború kirobbanásával és a Molotov–Ribbentrop paktummal azonban új helyzet keletkezett a Kárpát-medencében, így a magyar-román viszonyban is. A sikeres felvidéki és kárpátaljai revízió után az „erdélyi kérdés” megoldására koncentrálnak a magyar külpolitika elérkezettnek látta az időt a cselekvésre.

Horthy Miklós 1939 februárjában a kormány politikájának jobbra tolódása miatt menesztette Imrédy Béla miniszterelnököt. Utódja Teleki Pál lett, aki fontos szempontnak tekintette az egyoldalú német külpolitikai elkötelezettségtől való tartózkodást. Werth Henrik vezérezredes, vezérkari főnök és a németbarát, egyre inkább jobboldal felé tolódó tisztikar már eleve bizalmatlansággal fogadta az új miniszterelnököt. A tisztikar szemében Werth képviselte a Teleki-kormány „diplomáciai utakat kereső és kunyeráló magatartásával szemben a cselekvő kato-

nai akaratot.”² Werth kényes arisztokráciának tartotta Telekit, és igyekezett ott gördíteni akadályt a miniszterelnök elé, ahol csak lehetett.

A vezérkari főnök személyes hivatali kapcsolata Horthyval, a kormányzó feltétlen bizalmának elnyerése szinte támadhatatlanná tették a vezérezredest a miniszterelnök előtt. Werth folyamatosan hangsúlyozta, hogy megbízatását a legfelsőbb hadúrától, Horthy Miklóstól kapta. A vezérkari főnök rendre megnyerte a kormányzót a hadsereg érdekében általa megalapozottnak és szükségesnek tartott intézkedésekhez.³ A vezérkari főnök így lett állam az államban. Ezt az állapotot Teleki Horthynál többször is kifogásolta.

A miniszterelnök tehetetlenül szemlélte, hogy Werth szélsőségesen németbarát, a német birodalmi érdekeknek mindent alárendelő irányítása a hadseregben, hogyan kötelezi el nemcsak a honvédséget, hanem az egész országot Németország mellett.⁴

Az élesedő német–lengyel viszony előrevetítette a magyar–német konfliktus árnyékát. Teleki 1939 júliusában igyekezett elébe menni az eseményeknek, s üzenetében tudtára adta Németországnak, hogy Magyarország nincs abban a helyzetben, hogy Lengyelország ellen háborúba bocsátkozzon. Hitlert felháborította és dühkitörésre készítette a magyarok „hálátlansága”. A német–lengyel háború kitörése után 1939. szeptember 7-én Berlin kérte a Kassa–Nagyszalánc vasútvonal átengedését német csapatszállítások számára, amit a magyar kormány elutasított.

A német kívánság jellegéhez nem fért kétség, hiszen a Szlovákiában felvonult és már lengyel területen harcoló német hadosztályok részére teljesen felesleges volt az általuk ez idáig sem használt vasútvonal.⁵ Hitler a 1939. szeptember 3-ai francia és brit hadüzenet után inkább a Lengyelország elleni agresszió nem csupán német támadásnak való beállítását, a hadjárat „nemzetköziesítését” szeretne volna elérni.

A közös lengyel–magyar határszakasz német kérés ellenére továbbra is magyar ellenőrzés alatt maradt. A magyar lépést betetőzte, hogy a magyar kormány menedéket adott a határon beáramló lengyel menekülteknek.

Teleki semlegesség iránti elkötelezett politikája ellen nemcsak a németek emeltek szót. A hazai jobboldal, a kormány német-barát tagjai, illetve a magyar vezérkar egyre hangosabban tiltakozott a magyar kormány „passzivitása” miatt.

Werth vezérezredes 1939. augusztusi elképzelése szerint a Lengyelországgal szövetséges Románia a lengyelek elleni német támadás megindulása után minden bizonnyal mozgósítani fog, ami ürügyül szolgálhat majd a magyar hadsereg ellenlépésére.⁶ A román erőket lekötő magyar felvonulás jó szolgálatot tehet a német hadseregnek, s közvetett úton támogatja a német akciót.

Werth 1939. augusztus 23-án a minisztertanács összehívását javasolta, hogy az „védelmi intézkedésekről” döntsön Romániával szemben.⁷ Werth indoklása a magyar határrégiókban történő román csapatösszevonások számokban foglalásán nyugodott. A magyar határ mentén valóban történtek román csapatösszevonások, de csupán védelmi jelleggel. A román külügyminisztérium 1939. augusztusában diplomáciai csatornán közölte Budapestről, ha a magyarok nem támadnak, Románia felől biztosak lehetnek.⁸ A vezérkari főnök erre azt közölte, hogy közömbös, hogy a románok támadó vagy védő csapatmozdulatokat hajtanak végre, a magyar intézkedések elengedhetetlenek. A kormány Werth kérését teljesítette és részleges mozgósítást rendelt el az országban.

A közös lengyel–román fellépéstől tartó német hadvezetés helyeselte a magyar mozgósítást, mivel alkalmas volt a román hadsereg oldalának veszélyeztetésére. Ugyanakkor a német diplomácia kihasználta a helyzetet, hogy figyelmeztessen Romániát: a magyar fenyegetéstől csak a német kormány beavatkozása mentheti meg az országot.

Werth 1939. szeptember 4-én írt levelében, melyet Teleki Pál miniszterelnökhöz és Csáky István külügyminiszterhez is eljuttatott, további erők felvonulását kérte a kormánytól.⁹ Werth levelében utalt a szovjet csapatösszevonásokra a lengyel határnál. Werth szerint, ha szovjet hadmozdulatokra kerül sor, Románia csapatokat fog küldeni Lengyelországba. Ez esetben viszont a vezérkari főnök szerint számolni kell azzal, hogy a román hadsereg a keskeny román–lengyel határ kiszélesítése érdekében Kárpátalján át támad, ugyanakkor a határát nyugat felé a Tiszáig tolja előre.¹⁰ A vezérkar főnökének elképzelései téves alapon nyugodtak, és a feltétlen németbarátság elképzeléseiből indultak ki.

Már 1939. szeptember elején bebizonyosodott, hogy románok nem kívánnak a lengyel csapatok megsegítésére hadműveleteket kezdeményezni. A rendkívül kellemetlen stratégiai helyzetben lévő Románia csupán védelmi jellegű csapatösszevonásokat tett a magyar–román és a lengyel–román határnál. Bukarestet viszont komoly aggodalommal töltötte el a szovjet hadsereg mozgósítása a besszarábiai román határon.

Berlin egyáltalán nem kívánta a magyar–román háború kirobbanását. A Harmadik Birodalom csak azt várta Magyarországtól, hogy hadseregének mozgósításával a lengyel hadjárat befejezéséig kösse le a román hadsereget. A Lengyelország elleni német támadás megindulását követően Erdmannsdorff budapesti német nagykövet azonnal megjelent a magyar külügyminiszternél, s arra kérte a magyar kormányt, hogy Magyarország tartsa távol magát egy Románia elleni beavatkozástól.¹¹ Ribbentrop 1939. szeptember 7-én Berlinben a magyar külügyminiszter előtt személyesen is megerősítette a német követ által már átadott üzenet tartalmát, s kérte, hogy a magyar kormány az ő tudta nélkül semmilyen akciót ne kezdeményezzen Románia ellen.

Werth Henrik vezérezredes a fentiek ellenére meg volt győződve arról, hogy Románia felosztása nemsokára küszöbön áll, és egy fegyveres konfliktus esetén Magyarország a német hadsereggel közösen támadhatja meg Romániát. Werth meggyőződése az volt, hogy katonai konfliktus esetén az általa nyugati elkötelezettségűnek tartott Romániával szemben Hitler szabad kezet adhat Magyarországnak.¹²

Werth álláspontjától alapvetően különbözött Teleki véleménye. Teleki nem hitt abban, hogy a németek egyoldalúan támogatnák a magyarokat Erdély ügyében. A miniszterelnök a Romániával szembeni revízió önerőből való végrehajtását szerette volna elérni. Teleki csak így látta biztosíthatónak a további német függés elkerülését.

A lengyelek összeomlásával, 1939. október elejétől a magyar–román feszültség csillapodott. Budapesten ekkor már mindenki számára világossá vált, hogy Románia nem avatkozott bele a német–lengyel háborúba. Werth azonban – aki teljesen tévesen ítélte meg a német–szovjet szerződés mögött meghúzódó szándékokat, és a balkáni német érdekeket is – ellenzett minden olyan kérdést, mely a Romániával szembeni kiélezett viszony mérséklésére és az adan-

dó alkalom katonai kihasználása ellen irányult.

A vezérkari főnök Teleki Pál miniszterelnökhöz 1939. december 12-én eljuttatott újabb memorandumában követelte az ország katonai mozgósítását Románia ellen.¹³ A vezérkari főnök javasolta, hogy egy Besszarábia visszaszerzését célzó szovjet akciót kihasználva meg kell támadni Romániát, s a román hadsereg leköötöttségét és zavarát kihasználva fel kell szabadítani Erdélyt. Werth javaslatára még 1939. karácsonya előtt összeült a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács, amely – a tanács ülésein az államfő vagy a miniszterelnök elnökletével a miniszterek és a vezérkar főnöke vett részt – visszaütötte az elképzelést.

A Legfelsőbb Védelmi Tanács döntésében nagy szerepet játszott, hogy Teleki a szovjetekkel való együttműködésnek még a látszatát is kerülni akarta. Horthy ezúttal a miniszterelnöke mellé állt. A kormányzó, mint a bolsevizmus ellensége nem kompromittálhatta magát egy a szovjetekkel történő közös háborúval Románia ellen, még ha Erdélyről is volt szó. A Legfelsőbb Honvédelmi Tanács ezért elutasított minden közvetlen vagy közvetett együttműködést a Szovjetunióval.¹⁴ Ugyanakkor meghatározták azokat az eseteket, melyek a beavatkozást a magyarság érdekében elkerülhetetlen szükségessé teszik. A Legfelsőbb Védelmi Tanács döntése szerint a hadsereg indulhat: a.) ha veszély fenyegeti az erdélyi magyarságot, b.) ha bolsevista forradalom tör ki Romániában, c.) ha Románia harc nélkül enged át területeket a Szovjetunióknak vagy Bulgáriának.¹⁵ Werth magatartása a Legfelsőbb Védelmi Tanács ülésén arról tanúskodott, hogy a vezérkari főnök nem volt hajlandó továbbra sem megérteni azt, hogy a baráti Németország helytelenít minden olyan lépést, amely fegyveres konfliktust eredményezhet Magyarország és Románia között.

1940. április elején a Hitler megindította északi hadjáratát. Néhány nap leforgása alatt a német hadigépezet elfoglalta Dániát és Norvégiát. A német hadműveletekről volt szó a magyar miniszterelnök, a külügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a vezérkari főnök 1940. április 6-án tartott tárgyalásán. Werth valószínűnek tartotta, hogy a Németország a román olajat egy balkáni brit partaszállítás esetén is biztosítani akarja.¹⁶ Ekkor pedig Berlin nemcsak a német csapatok átszállítását, hanem aktív beavatkozást is kérhet Budapestről.

Látszólag Werth érvelését támasztotta alá, hogy a német szárazföldi vezér-

kar 1940. április elején tanulmányt készített a román olaj biztosításáról. 1940. április 7-én pedig igen fontos német katonára érkezett Budapestre: Kinzel, a szárazföldi vezérkar keleti régiókat felderítő főnöke.

Teleki élesen állást foglalt a német csapatok Magyarországon történő átvonulása ellen. A magyar miniszterelnök tisztában volt vele, hogy az átvonulás engedélyezése az angolokkal való nyílt szakítást jelentené. Teleki még Erdély ügyénél is fontosabbnak tartotta a magyar semlegesség megtartását. Teleki véleménye szerint: „Az a nézetem, hogy nem biztos, hogy Németország győz. Éppen emiatt nem alkalmas, hogy teljesen és lelkesen mellé álljunk.”¹⁷ Nagy-Britannia 1940. áprilisában nem késett tudtára adni a magyar kormánynak, hogy amennyiben a németek esetleges óhajára az átvonulást engedélyezik, az összeegyeztethetetlen lesz a magyar semlegességi politikával.¹⁸

Werth Henrik és a magyar katonai vezetés természetesen a német akció mellett tört pácát, sőt hajlandónak mutatkozott felajánlani a honvédség részvételét a romániai megszállásban. A magyar vezérkar a kormány tudta és beleegyezése nélkül felvette a kapcsolatot a német hadvezetéssel. Telekit ez kétségbe ejtette. Súlyosbította a helyzetet, hogy a katonák kezdeményező lépése aligha történhetett meg a kormányzó tudta és beleegyezése nélkül. Kinzel végül elégedetten utazhatott haza. A magyarok az átvonulás ellen nem emeltek kifogást, csupán azt kérték, hogy a megszállásban részt akarnak venni Észak-Erdély felszabadítójaként.¹⁹

Kinzel beszámolója után Halder vezérkari főnök a berlini magyar katonai attaséhez fordult. Halder átnyújtotta a német kívánságlajstromot: biztosítsák a német csapatok fel- és átvonulását, a vasutak, utak, repülőterek, hírközlő eszközök használatát. Halder igen jól választott megfogalmazással említette: ha szükségessé válna, a magyar csapatok legyenek készen. Míg a magyarok északon, ők addig délen nyomulnának be román területre. A sávhatar a Bihar-hegység lesz, mindenki a saját eszközeit használja.²⁰ Halder a saját eszközök említésével azt hozta a magyar katonai attasé tudomására, hogy a magyar vezérkar német légi- vagy tüzérségi támogatásra nem számíthat.

A német csapatok átvonulásának konkretizálása céljából Németországba utazott Kéri Kálmán őrnagy, a magyar katonai szállítások főnöke. Kéri Thomas tábornokkal Berlinben a német csapatok

Magyarországon történő átszállításáról tárgyalt. Kéri hazaérkezése után Békéscsaba és Gyula térségében megkezdődött az olyan kirakó rámpák felállítására, amelyek alkalmasak voltak páncélos és gépesített csapatok kirakódására is.

A magyar vezérkar főnöke ekkor már kettős játékban volt. Egyrészt a miniszterelnök megkerülésével nemcsak tárgyalt, hanem megállapodásokat is kötött a németekkel. Másrészt viszont igyekezett nézeteit elfogadtatni a miniszterelnökkel és a külügyminiszterrel.

A német-román konfliktus végül nem következett be. A megszállás az angol csapatok fenyegető balkáni megjelenésének elmaradása miatt már 1940. április végén tárgytalanná vált. Nyugaton viszont 1940. május 10-én megindult a Wehrmacht új offenzívája. A német hadsereg Belgium és Hollandia lerohanásával megkerülte a franciák másfél évtizede egyfolytában erősített és bővített védelmi rendszerét, a Maginot-vonalat. A nagyságára és dicsőségére oly büszke Franciaország alig tudta magát tovább tartani Hitler csapataival szemben, mint korábban Lengyelország.

Werth már 1940. április 15-én leveleiben közvetlenül a kormányzóhoz fordult. Werth kifejtette a németek dániai és norvégiai győzelmeitől hasonlóképpen fellelkesült Horthynak: „...A végső győzelem nem lehet kétséges... Németország ebben a háborúban jobban fel van készülve mint a szövetségesek... Németország rendelkezésre álló anyagi erőforrások a német győzelmet valószínűvé, vereségét pedig kizárta teszik... Ezért Magyarországnak most Németország mellé kell állnia ebben a küzdelemben. Elérkezett az ideje, hogy semlegességünket feladjuk és Németország oldalán beavatkozzunk a háborúba.”²¹

A nyugati hadjárat sokkolta a világközvéleményt. Magyarországon mindenki Werth elképzeléseit látta igazolódni. A német sikereken maga Teleki is megdöbönt. A jobboldal ujjongott. A német vilámháború tovább növelte a német hadsereg ázsióját a magyar tisztikar előtt. Azok, akik a világpolitikai erőviszonyok ismeretében továbbra is kételkedtek a Harmadik Birodalom végreles sikerében, teljesen a háttérbe szorultak. A magyar sajtó csak a magyar-német barátságáról, a Németországhoz való további közeledés fontosságáról írt.

A nyugati hadjárat Romániára is nagy hatással volt. A román politikai elit, mely szövetségeseit nem ideológiai, történelmi vagy érzelmi alapon, hanem a reálpolitika függvényében választotta magának, 1940. júniusától kézfogásra is készen állt már Németországgal.

A nyugatbarát Tatarescu-kormány 1939. augusztusában, a Molotov-Ribbentrop paktum hírére egyre inkább pánikba esett. Bár nem volt tudomása a szerződéshez csatolt titkos jegyzőkönyvről, amely befolyási övezetekre osztotta fel Közép-Kelet-Európát, világossá vált számára, hogy nem folytathatja addigi, óvatosan egyensúlyozó politikáját, amelyet elsősorban a nagyhatalmak, s különösen a Szovjetunió és Németország közötti ellentétek kihasználására alapozott.²² Románia 1939. őszétől úgy érezte, hogy nemzetközi téren elszigetelődött, mivel az egymással baráti viszonyba kerülő német és szovjet kolosszus közé szorult. A függetlenségét garantáló Nagy-Britannia és Franciaország messze esett, Magyarországnak, Bulgáriának és a Szovjetunióknak pedig területi igényei voltak Bukaresttel szemben. Lengyelország felosztása után a Szovjetunió – a moszkvai román követ szavai szerint – kibíratatlan süllyal nehezedett Romániára.²³

A szovjet vezetés 1940. nyarán kihasználta, hogy a német hadsereg nagy része Nyugaton van lekötve. Molotov 1940. június 26-án este huszonegy órás határidővel ultimátumot nyújtott át a moszkvai román követnek, Besszarabia és Észak-Bukovina átadását követelve Bukaresttől. Miután Berlin és Róma is azt a határozatot tanácsot adta Bukarestnek: engedjen a szovjet követelésnek, a román vezetés június 27-én úgy döntött, elfogadja az ultimátumot. Június 28-án a szovjet csapatok átlépték a határt, és négy nap alatt birtokba vették a románok által kiűrt mintegy 50 ezer négyzetkilométernyi területet.²⁴

A moszkvai magyar követtség jelentései miatt a magyar kormányt nem érte meglepetés, hogy 1940. június 26-án a Szovjetunió a besszarabiai és bukovinai területek visszaadását követelte Romániától.²⁵ A szovjet ultimátum hírére 1940. június 27-én összeült a magyar minisztertanács. Az ülésen a magyar kormány leszögezte: „Magyarország diszkriminációt nem tűrhet el.”²⁶ A magyar kormány már a szovjet követelés benyújtása előtt elhatározta, hogy egy szovjet jegyzék esetén követelni fogja Romániától a magyar területi igények kielégítését is. Ha pedig Románia enged a szovjet követelésnek, Budapest akár a fegyveres konfliktustól sem riad vissza a magyar igények kielégítése céljából.

1940. június 27-én a Legfelsőbb Védelmi Tanács is összeült. Ekkor már ismert volt a Bukarest elfogadó válasza a moszkvai ultimátumra. Werth Henrik vezérkari főnök erélyesen követelte az ösz-

szes mozgósított alakulat felvonulását a román határra. Werth javaslatával szemben a Legfelsőbb Védelmi Tanács csupán a határvidéki alakulatokat és a V. és VI. hadtestet rendelte azonnal a román határra. Az 1939 szeptemberétől szintén mozgósított II., III., IV., VIII. hadtestnek békeállomáshelyén kellett felkészülnie a vasúti szállításra.²⁷ A gyorshadtestnek, melyet a Wehrmacht nyugati offenzívájának elindulása után, 1940 májusában töltöttek fel hadilétszámra, szintén készen kellett állnia a román határra történő indulásra.²⁸

A szovjet követelés beterjesztése után a Magyar Külügyminisztérium azonnal Berlinhez és Rómához fordult: ha Románia más államokkal tárgyalásokat kezdeményez, abba Magyarországot is be kell vonni.

1940. június 28-án, amikor a szovjet csapatok átlépték a román határt, a magyar kormány és a vezérkar arra számított, hogy Romániában a hadseregre is kiterjedő politikai válság lép fel, sőt esetleg baloldali megmozdulásokra is sor kerülhet. Az így keletkezett zavart kihasználva, a magyar lakosság védelmében a honvédség benyomulhat Erdélybe. Ezzel a forgatókönyvvel ezúttal teljes mértékben egyetértettek a magyar kormány tagjai – így Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter –, illetve a katonai vezetés is, élükön Werth Henrik vezérkari főnökkel.

A mindig német vonatkozásban gondolkodó Werth úgy vélte, hogy a németeket a Szovjetunió esetleges balkáni terjeszkedésétől való félelem, a román olaj biztosítására törekvés Románia megszállására indíthatja. Ez a szándék találkozhatna a magyar katonai együttműködés felajánlásának óhajával.²⁹

Hitler 1940 júniusáig még valóban nem döntötte el, hogy Romániát szép szóval vagy erőszakkal vonja be politikai hatókörébe.³⁰ A kontinentális vezető hatalomnak vélt Franciaország 1940 júniusában bekövetkezett összeomlása, a szovjet ultimátum és Nagy-Britannia benuhátrása a balkáni eseményekre azonban komoly változtatásokat indított el a román belpolitikai életben. Károly király 1940. július 2-án felmondta az angol garanciát és Németország felé tett lépéseket. Július 4-én a Tatarescu-kormány lemondott és a németbarát Ion Gigurtu alakított kormányt. Románia a történelmében már gyakran alkalmazott rugalmassággal reagált a nyugaton történt katonai eseményekre.

Werth 1940 júniusában megint rosszul ítélte meg a német szándékokat. Hitler már 1940. június végén a Szovjetunió

„...Amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”

(Deák Ferenc)

elleni támadás tervével foglalkozott. Ebben szerepet szánt Romániának is. A román olaj és gazdasági erőforrások mellett szüksége volt a román hadseregre, valamint a román területen való nyugodt felvonulás biztosítására.

Budapest egyáltalán nem volt tisztában a valódi német érdekekkel. A magyar kormány 1940. június végén bízott abban, hogy a tervezett magyar katonai lépésekhez sikerül elnyerni Németország jóváhagyását.

Csáky külügyminiszter a Legfelsőbb Védelmi Tanács 1940. június 27-ei ülése után Ribbentrophoz fordult: mit tenne Berlin, ha Magyarország fegyverrel lépne fel területi igényeinek kielégítése érdekében? A tervezett magyar lépés támogatása esetére Csáky kilátásba helyezte a Németországot érdeklő magyar élelmiszer- és nyersanyagszállítások az eddigi mennyiségen felüli növelését, akár a saját hazai szükséglet korlátozása árán is.³¹

Ribbentrop Budapest számára váratlanul 1940. június 30-án arra kérte a magyar kormányzatot, hogy a szovjet-román konfliktusban őrizze meg nyugalmat és ne kockáztasson konfliktust Romániával.

Ezután a magyar és német külügyminiszter között sűrű és izgatott üzenetváltások kezdődtek. 1940. július elejére Budapest számára is világossá vált, hogy Németország kategorikusan ellenez mindenféle Romániával szembeni magyar fellépést, s változatlanul a teljes nyugalmat követeli a magyar kormánytól. Ribbentrop tudtára adta Csákynek, hogy érthetetlen számára a magyar mozgósítás. A magyar magatartás akadályozza az angol garanciát felmondott, kormánya átalakításával új politikát nyitó Károly király erőfeszítéseit országa kül- és belpolitikai stabilitásának megteremtésére. A német külügyminiszter szerint a magyar kormány akkor akar nyugtalanságot kelteni, mikor a német kormány mindent megtesz, hogy a Balkán ne váljék hadszínterré. Berlin ezért üdvözlöi a Szovjetunió és Románia közötti békés megegyezést, s támogatja Románia stabilizációs erőfeszítéseit.

Fokozta a német álláspont keménységét, amikor 1940. július 1-jén Berlin értesült a még békeállomáson lévő I. és VII. hadtest mozgósításáról. Ez gyakorlatilag a teljes magyar hadseregre kiterjedő mobilizációt jelentett. 1940. július elején megindult a még békeállomáshelyeiken lévő hadtestek Tiszántúlra szállítása is. Berlin ekkor újabb üzenetében leszögezte, hogy amennyiben a magyar kormány mégis erőszakos lépésre szánja el magát, azt saját felelősségre teszi, s vállalnia kell a beláthatatlan következményeket. A „korbács” mellett azonban a „mézeskalács” sem maradt el: a Harmadik Birodalom jelezte, hogy a jogos magyar igények egy kedvezőbb időpontban fegyverek nélkül, békés eszközökkel is megvalósíthatók lesznek.³²

A változatlanul folyamatban levő magyar mozgósítás hatására 1940. július 2-án Weizsäcker külügyi tanácsos magához kérte Sztójay berlini magyar nagykövetet. A német külügyi tanácsos Sztójay előtt Ribbentrop nevében leszögezte: ha Magyarország bármilyen fegyveres konfliktust robbant ki a Balkánon, magára marad, s nem apellálhat a német birodalmi kormány támogatására és segítségére.³³ Homlok ezredes, berlini magyar katonai attasé a német vezérkari főnökkel folytatott beszélgetését jelentve, megerősítette a német diplomáciai törekvéseket: „A kelet-európai és a balkáni béke most Németország elsőrendű érdeke... Németország fő célja a leszámolás Angliával, ezért el kell kerülni mindent, ami ebben akadályozza... Németországnak egyelőre érdeke a Szovjetunióval meglévő jó viszony is... Magyarország jelenleg önálló külpolitikát nem folytathat.³⁴ Homlok ezredes figyelmeztette a vezérkart, hogy semmilyen lépést ne tegyen Németország akarata ellenére. Sztójay nagykövet Berlinből ugyanakkor még fenyegetőbb hangvételben táviratozott haza: „Hitler az engedélye nélkül indított fegyveres revízió esetén nemcsak elejti az országot, de Magyarországgal szemben kíméletlenül a népi határt fogja követni.³⁵ Sztójay szerint ez az országgyarapítás ellenkező előjelű megoldását is jelentheti.

A német diplomáciai ösztűz megtette a hatását. A 1940. július 2-án összeülő Legfelsőbb Védelmi Tanács előtt Csáky külügyminiszter már azt hangsúlyozta, hogy a magyar kormánynak semmi képp se szabad keresztenie Németország terveit.

Werth vezérezredes, aki 1940. július elejére végre megértette a baráti Németország terveit a térséggel kapcsolatban, szintén már azt hangsúlyozta, hogy Ber-

lin hozzájárulása nélkül nincs lehetőség cselekvésre.³⁶ Egyetértett ezzel Horthy is, annak ellenére, hogy a kormányzót igen érzékenyen érintette a német külügyminiszteri jegyzékek hangja, ami olyan pillanatban jött, amikor „borús egünkön egy jobb jövő hajnalpírja jelenik meg.”³⁷

A Legfelső Védelmi Tanács 1940. július 2-ai ülésén elkészített jegyzőkönyv hangsúlyozta, hogy a magyar kormány örömmel vette tudomásul a német birodalmi kormány szándékát a Romániával szembeni magyar területi igények egy későbbi időpontban, tárgyalások útján történő kielégítésének támogatásáról. A Legfelső Védelmi Tanács azonban azt is aláhúzta, hogy ez nem térítheti el a magyar kormányt szándékától: Románia összeomlása, forradalom kitörése, a magyar kisebbség üldözésének fokozódása vagy kényszerrománosítás esetén azonnal cselekedjen.³⁸

A július 2-ai ülés nem tért ki a katonai felvonulásra. A magyar kormány számára az eredménytelen visszavonulás, vagyis a csapatok visszavonása és leszerelése sikeres erdélyi revízió nélkül lehetetlen volt. A sikertelen visszavonulás belpolitikai következményeit el akarta kerülni a politikai és katonai vezetés is. A propaganda a honvédség tényleges erejét felnagyította a román csapatokkal szemben. A sajtó és rádió, a politikusok és közéleti személyiségek megnyilvánulásai nyomán a közvélemény és a hadsereg közeli sikert, erdélyi bevonulást várt.³⁹ Arra számítottak, hogy ha a tárgyalások eredménytelennek bizonyulnak, fegyverek lesz a végző szó. Sikerült betáplálni a köztudatba azt is, hogy a tengelyhatalmak bármelyik megoldás esetén szilárdan a mi oldalunkon állnak. Ilyen hangulatban a meghátrálás a kormány bukását és a szélsőjobb oldal azonnali támadását váltotta volna ki. Nem szívesen vállalta volna a kudarc következményeit Werth és a katonai vezetés sem.

A fentiek miatt a folyamatban lévő katonai felvonulást sem a kormány, sem a vezérkar nem kívánta leállítani. A katonai felvonulást Berlin sem kifogásolta, mivel elsősorban csak a magyar támadás lehetőségét akarta kizárni. A magyar–román határon felvonuló magyar csapatok jelenlétét a Romániával szembeni fenyegetés eszközeként szánta a Harmadik Birodalom, méghozzá a román vezetés német orientációs politikája kibontakoztatásának ösztönzése érdekében.⁴⁰ Azzal is tisztában volt a német diplomácia, hogy a németbarát magyar vezérkart és a németbarát magyar politikusokat hozná nehéz helyzetbe Berlin, ha a mozgósítás teljes megszüntetését követelné Budapesttől.

1940. július elején így a katonai vezetés a magyar kormánnyal egyetértésben tovább folytatta az előkészületeket. 1940. július 10-ig befejeződött a csapatok felvonulása és összpontosítása a Tiszántúlon.⁴¹ Gyakorlatilag a teljes hadi létszámra emelt magyar királyi honvédség felvonult a román határon.

Magyarország ekkor egész haderejét, mindhárom akkori hadseregét, mintegy 550 ezer embert mozgósított és vonultatott fel. A három hadseregpancsnokság már 1940. július 1-jétől elfoglalta állomáshelyeit és megkezdte a csapatok felkészítését egy esetleges Románia elleni támadásra. Nagy Vilmos gyalogsági tábornok által vezetett 1. magyar hadsereg – ez a I., II., IV., VI. hadtestből és a gyors-hadtestből állt – a Nyírségbe települt. A hadsereg–parancsnokság főhadiszállása a nyíregyháza melletti Sóstó volt. Az 1. hadsereg volt a három magyar hadsereg közül a legerősebb. A vezérkar az 1. hadsereget egy támadás esetén a fő csapásmérő erőnek szánta. Az 1. hadseregtől északra, a 1939 márciusában Magyarországhoz visszakerült Kárpátalja területén sorakozott fel a 3. hadsereg, Gorondy–Novák Elemér altábornagy parancsnoksága alatt. A 3. hadsereg–parancsnokság főhadiszállása Beregszász volt. A 3. magyar hadsereg a VII. és VIII. hadtestből és az 1. lovasdandárból állt. A Nagyvárad–Arad vonallal szemben Jány Gusztáv altábornagy 2. hadserege települt. A hadsereg–parancsnokság főhadiszállása Törökszentmiklós volt. A 2. magyar hadsereget a hadi létszámra emelt II. és V. hadtest alkotta.

A közvetlen magyar–román konfrontáció veszélyének elhárítására 1940. július 9-én a budapesti német követ átnyújtotta Hitler Telekinek és Csákyknak szóló meghívását Münchenbe.⁴²

Teleki miniszterelnök müncheni útja előtt tanácsért és támogatást remélve Mussolinihez fordult. A Duce biztosította Telekit, hogy változatlanul egyetért a magyar követelésekkel, de a közelgő tárgyalásokon óvatosságot, Hitler elképzeléséhez való alkalmazkodást ajánlotta.

Münchenben Hitler Ciano olasz külügyminiszter társaságában hosszasan eszeltte magyar vendégeinek külpolitikai céljait, különös tekintettel a Balkánra és a magyar–román viszonyra. A Führer a leghatározottabban figyelmeztette a magyar államférfiakat, hogy tartózkodjanak a Romániával szembeni erőszakos fellépéstől. Hitler, szokásos monológjában olykor kérdést is feltéve, érdeklődött: biztos-e a magyar kormányzat, hogy a

román hadsereget egyedül, saját katonai erejükkel meg tudják verni?

Szóhoz jutva, Teleki igyekezett megnyugtatón a láthatólag ideges Hitlert. A magyar miniszterelnök hangsúlyozta, hogy Magyarország kompromisszumokat is vállalva készen áll a tárgyalásokra, habár szükség esetén katonai erővel is érvényt tud szerezni követeléseinek. Erre – a franciaországi hadjárat befejezése után – a végtelen önbizalomtól duzzadó Hitler – a végtelen önbizalomtól duzzadó Hitler Teleki és Csáky előtt tudásati előadást tartott.⁴³ Hosszasan, adatokat sorolva bizonyította a román hadsereg fegyverzetének mennyiségi és minőségi fölényét a magyar haderőhöz képest. A Führer végkövetkeztetése szerint Románia jól felszerelt hadsereggel rendelkezik, amelynek ereje meghaladja a magyaráét.⁴⁴ Hitler ezután a közbeszóló Csákyt torkolta le, aki a románokkal szembeni magyar erkölcsi fölényt ajánlotta Hitler figyelmébe, mint az anyagi túlsúlyt kiegyenlítő tényezőt. Pusztán lelkesedéssel nem lehet géppuskafészeket elfoglalni, mint ezt a háború tapasztalatai bizonyították – mondta neki. Hitler az előadása végén nyíltan megfenyegette magyar vendégeit: amennyiben a magyar kormány úgy látja, hogy nyugodtan előidézője lehet egy beláthatatlan hatású konfliktusnak, ám cselekedjék.⁴⁵ Németország segítségére azonban Magyarország ne számítson, bárhogy alakul is a helyzet.

A jelen lévő Ciano olasz külügyminiszter mindenben egyetértett Hitlerrel. Ciano szerint Olaszország sincs abban a helyzetben, hogy egy elhamarkodott magyar kísérlet esetén fegyveres segítséget nyújtson.

Hitler a megbeszélés végén barátságosabb hűrokat kezdett el pengetni. Közölte, hogy a tárgyalásos megoldást hajlandó támogatni az olasz szövetségeseivel együtt.⁴⁶ Megígérte, hogy amennyiben a magyarok megfogadják a tanácsát, úgy igyekszik megfelelő irányba terelni a román politikát, melyre egyre nagyobb befolyással bír. Hitler megígérte, hogy rá fogja bírni Károly román királyt az egyezkedésre. Ha erre nem lenne hajlandó, akkor majd Románia is tapasztalhatja, milyen az, ha magára marad.

A Münchenből hazatérő Telekire és Csákyra hatottak Hitler szavai. Remélték, hogy Hitler a nyugalom megőrzése érdekében valóban nyomást fog gyakorolni a románokra, s közbenjárásával létrejön a két ország közötti tárgyalás-sorozat, ahol a románok majd nem térhetnek ki a komoly területi engedmények elől sem.⁴⁷

Ezt a hibás vélekedést osztotta a magyar katonai vezetés is. Werth számára már korábban világossá vált, hogy Németország hozzájárulása nélkül nincs lehetőség cselekvésre. A vezérkari főnök német érdekek ellen, azokat figyelmen kívül hagyva nem akart és nem is volt hajlandó cselekedni. Az elutasító német magatartás ellenére, Werth és a németbarát tisztikar változatlanul abban a szilárd meggyőződésben élt, hogy a német–magyar szövetség feltétlenül kiállja a próbát, és mindenképpen megoldáshoz vezet az erdélyi kérdéskörül politikai csatározásokban.⁴⁸

Teleki valóban bízott abban, hogy német nyomásra a románok hajlandók lesznek komoly területi engedményekre. A dolgavégezetlenül hazatérő magyar miniszterelnök mégsem demobilizálta a román határon 1940. július eleje óta várakozó, hadilétszámra emelt teljes magyar haderőt. Teleki arra számított, hogy a magyar honvédség jelenléte kedvezően befolyásolja majd a tárgyalásokat.⁴⁹ Teleki ugyanakkor reálpolitikusként azt sem hagyta figyelmen kívül, hogy a tárgyalások esetleges meghiúsulása esetén megoldást kell találni, s ez csak egy kényszerű katonai beavatkozás lehet.

Werth szintén nem elenezte a magyar hadsereg tiszántúli állomásoztatásának meghosszabbítását. Habár a vezérkari főnök a német tiltakozás hatására már önálló magyar katonai akcióra nem is gondolt, a csapatok egyoldalú visszavonása és leszerelése komoly román területi engedmények nélkül számára is elképzelhetetlen volt. A közvélemény nyomása miatt Werth, aki korábban a Románia elleni támadás legnagyobb szószólója volt, szintén nem merete vállalni a magyar csapatok egyoldalú visszavonásának és leszerelésének ódiúmat.

Teleki hazatérése után a magyar politikai és katonai vezetés azt várta, hogy pár napon belül megkezdődnek a magyar–román tárgyalások, ahol majd Románia komoly engedményekre is hajlandó lesz. Hitler azonban csak 1940. július 26-án fogadta Salzburgban Gigurtu román miniszterelnököt. A Führer javasolta Gigurtunak, hogy lépjen kapcsolatba Magyarországgal, nemkülönben Bulgári-

ával, és törekedjen valamilyen megegyezésre. A román miniszterelnöknek arra a kérdésére, hogy Németország nem nyújtana-e valamiféle segítséget egy egyezség lebonyolításához, illetve tekintetbe jöhet-e egy döntőbírósi eljárás, ha a magyarokkal és bolgárokkal a megegyezés elé akadályok gördülnek, Hitler kitérő választ adott.⁵⁰

Hitler biztos volt abban, hogy ha létrejön is tárgyalás a magyar és román fél között, egyezség aligha fog születni. A feszültség tovább éleződik, ami majd lehetővé teszi a közbelépést és a

Románia azonban a Hitler–Gigurtu találkozás után sem sietett a tárgyalások Magyarországgal történő megkezdésével. Bukarest egyértelműen időhúzásra játszott. A bukaresti vezetés először rendezni akarta soraikat, és fel akarta számolni azt a zavart, amely a belpolitikai életben és a hadsereg soraiban keletkezett az 1940. június végi szovjet ultimátum romániai végrehajtásakor.

Budapest egyre türelmetlenebb lett a halogató román magatartás miatt. A magyar–román tárgyalások késése 1940. augusztusában egyre fokozta a feszültséget a határon és a hátszországban egyaránt. 1940. július 30-án a vezérkar főnöksége megkezdte az „Írányelvek a Románia elleni hadműveletek megindításához” című tájékoztató részletes kidolgozását.⁵¹ Az eredményt a németek közbenjárásától váró propaganda egyre nehezebb helyzetbe került. A felfokozott várakozás közepette a bizonytalanságát leplezni akaró magyar kormány Bukaresttel meddő diplomáciai csatározásokat folytatott.

A tárgyalások megkezdését Románia augusztus közepéig halogatta. A magyar–román tárgyalások a tengely erőteljes nyomására végül csak 1940. augusztus 16-án kezdődtek el a románok által javasolt Turnu Severinben. A magyar tárgyaló küldöttséget Hory András, volt magyar varsó nagykövet vezette.⁵² Hory Werthtől is kapott utasításokat. A vezérkari főnök 67 pontból álló útmutatásában olyan irreális követelések is szerepeltek, hogy a „román hadsereg az átadott terület árnyában fegyverezze le önmagát.”⁵³

A vezérkari főnök ismét elszámította magát. Werth – és Teleki – nagy csalódására a Turnu Severin-i tárgyalások is időhúzásnak bizonyultak. Már az első napokban kiderült, hogy a románok semmilyen komoly engedményre sem hajlandóak.

Bukarest a tárgyalások alatt továbbra is halogató taktikát követett, sem egész Erdély problémájának átfogó rendezésére, sem jelentősebb területi engedményekre nem hajlott.⁵⁴ Hory András magyar részről a „földrajzi osztóvonal”, más néven a „Maros-vonal” tervét terjesz-

Megfeszített Krisztus magyar körmeneti kereszten

német érdekeknek tetsző megoldás elfogadását.

Ekkor Hitler már a Szovjetunió megtámadásának tervével foglalkozott. Hitler 1940. július végén hivatalosan is utasítást adott a Barbarossa-terv kidolgozására. Ebben szerepet szánt Romániának. A román gazdasági erőforrások mellett szüksége volt a román hadseregre is. Hitler 1940 nyarától így fontos stratégiai és gazdasági bázisának tekintette Romániát.

A magyar vezetők – akik ekkor még semmit sem tudtak Hitler szovjetellenes terveiről és ebben Románia szerepéről – természetesen figyelmen kívül hagyták, hogy Románia értékesebb szövetséges lehet Németország számára, mint Magyarország.

tette elő Turnu Severinben. Budapest a „Maros-vonal” alapján Erdély területének kétharmadát, mintegy 70 ezer km² terület követelt vissza. A román delegáció nem volt hajlandó erről tárgyalni. Románia a népcseré és legfeljebb egy 50 km-es sáv átengedésének gondolatát vetette fel, de nem konkretizálta ennek sem a méretét, sem a módját. Népcseréről, milliós nagyságrendben, Magyarország nem tárgyalhatott. Ilyen népvándorlatról semmilyen hatalom nem tárgyalhat ma sem, amíg humanitárius meggyőződését sutba nem dobja. Néhány ezer ember, főleg város lakó esetleg áttelepíthető más térbe, százezres és milliós, túlnyomórészt falusi lakos földjéről, természeti és természetes környezetéből kitépni lehetetlen.

A Turnu Severinben folyó magyar–román tárgyalások 1940. augusztus 24-én eredmény nélkül megszakadtak. A magyar fél visszautasította a román kormány lakosságcseréjére és a keskeny határsáv átadására vonatkozó ajánlatát.

Magyar részről egyöntetű volt a vélemény, hogy a románok csak az időt húzzák, egyezkedésre nincs komoly lehetőség. Elsősorban a román hadseregvezetés, amely maga mögött érzi a Vasgárdát, befolyásolja a román kormányt, s akár háború árán is meg akarja őrizni az erdélyi területeket.

A román belpolitikai élet zűrzavarossága és nem utolsósorban az erdélyi magyarság elnyomásának súlyosbodó ténye ekkor már szinte a végletekig mozgósította a magyar közvéleményt. 1940 tavaszától ráadásul szinte mindennaposak voltak a halálos kimenetelű fegyveres határincidensek a magyar–román határon.⁵⁵ Harci lázban égett az ország, pártállásra való tekintet nélkül, hiszen „édes Erdély” visszaszerzéséről volt szó. Még az óvatoskodó és általában realista Teleki is hajlandónak mutatkozott saját politikai elveit – vagyis a békés revíziót – félretenni, és a nemzetet háborúba szólítani a románok ellen. A közhangulat adva volt hozzá. A trianoni békediktátummal Magyarországtól elcsatolt országrészek közül Erdély elvesztése volt a legfájdalmasabb, ez érintette a magyarságot a legkeservesebben.

A magyar kormány és a hadvezetés számára 1940. augusztus végére már csak két választási lehetőség maradt: mielőbb elfogadható kompromisszumos megoldásra jutni a románokkal, vagy megkísérelni a németek által ellenzett fegyveres megoldást. Teleki még a gondolatát is elutasította annak, hogy Magyarország esetleg német döntőbíráskodást kérjen. A magyar kormányfő szerint ez a fokozottabb német elkötelezettség újabb lépcsőfoka lett volna.

Az erdélyi kérdés elnapolása, a hadsereg mozgósításának megszüntetése járhatatlan út volt a kormány és a vezér-

pest Románia ellen fegyveres beavatkozásra szánta el magát. Augusztus 27-én este a magyar csapatok elkezdték elfoglalni a román határon lévő készenléti helyeiket.⁵⁷ Aznap Debrecen légtérében egy gyakorló repülést végző magyar bombázógépet román vadásztámadás ért. Augusztus 28-án megtorlásul az ungvári repülőtér egyik repülőgépe bombatámadást hajtott végre Szatmárnémeti repülőtere ellen.⁵⁸

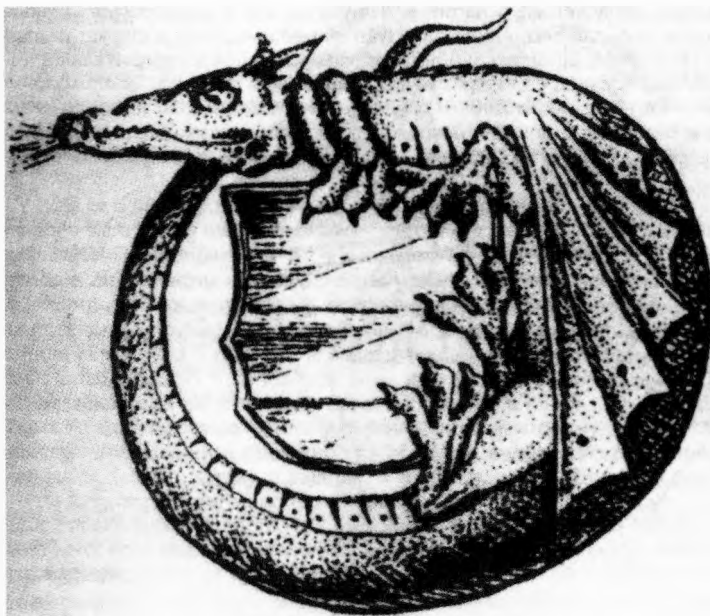
A vezérkar hadműveleti terve szerint a magyar támadás fő erejét az 1. hadsereg képezte. Az 1. hadsereg hadilétszáma 1940. július–augusztusában 208 ezer fő volt.⁵⁹ Az 1. hadsereg mint létszámban, mint fegyverzetben lényegesen erősebb volt a 2., illetve a 3. hadseregnél. A vezérkar így már eleve úgy állította elő a hadműveleti tervet, hogy abban a román haderő megverésében az 1. hadsereg jutott a legnagyobb szerep.

A Nagy Vilmos gyalogsági tábornok vezetése alatt álló 1. hadsereg négy hadtestének – I., II., IV., VI. hadtest – illetve szintén az 1. hadsereg kötelékébe tartozó gyorshadtestnek az volt a feladata, hogy koncentrált támadással, Nagykároly és a Szamos folyó között előrenyomulva Szinérváraljánál törje át a román védelmi vonalat. A tervezett mintegy 7

kilométeres áttörési szakaszon mintegy 25–30 erőđ leküzdésével kellett számolni.⁶⁰ Az áttöréshez komoly légi támogatást ígért a vezérkar. Ezután az 1. hadseregnak az északról támadó 3. hadsereggel – VII. és VIII. hadtest és 1 lovasdandár – egyesülve kellett szétvernie a Szilágyságban felvonult román haderőt, majd el kellett volna érni Dés és Kolozsvár területét.

A 3. hadseregnak a Felső-Tisza völgyéből, Máramarossziget térségéből kellett volna augusztus 28-án hajnalban megindítania támadását. A kitűzött cél az 1. hadsereggel együttműködve Dés illetve Nagybánya elérése volt. A gyorshadtestet az áttörést követő hadműveleti mélységben történő üldözésre kívánta alkalmazni a magyar vezérkar.

A Nagyvárad–Araddal szemben védelemben lévő Jány Gusztáv altábornagy 2. hadserege – II. és V. hadtest – azt kapta feladatul, hogy fedezze a tőle északra harcoló 1. hadsereget. Vívjon halogató harcokat az Arad térségében felvonult

Báthori-sárkány, mint a Báthori család címerállata

kar számára. Ezzel az ország vezetése lehetetlenné tette volna magát a feltűzött és eredményt váró közvélemény előtt. A meghátrálás a kormány bukását és komoly belpolitikai feszültségeket váltott volna ki. Budapest így a tárgyalások megszakadásának napján, 1940. augusztus 24-én cselekvési kényszerbe került.

A kormány másnap, 1940. augusztus 25-én elhatározta, hogy döntésre viszi a dolgot. A magyar vezérkar már 1940. augusztus 23-án kiküldte a Tiszántúlon álmászó csapatokhoz irányelveit a Románia elleni hadműveletek lefolytatásához.⁵⁶ 1940. augusztus 26-án megkezdődött a magyar csapatok közvetlen felvonulása a román határra az augusztus 28-ra tervezett támadáshoz. A magyar alakulatoknak augusztus 27-én virradó éjjel kellett elfoglalniuk megindulási körleteiket és a következő nap hajnalán támadniuk. Sztójay Döme magyar követ 1940. augusztus 27-én Berlinben átadta a magyar kormány üzenetét, miszerint Buda-

román erőkkel, s akadályozza meg betérésüket az Alföldre. A 2. hadsereg védekezését egy előre elkészített műszaki záróív is segítette. Az 1. hadsereg sikeres hadműveleteit követően a II. hadtestnek támadásba kellett átmennie és el kellett foglalnia Nagyváradot. A Maros-vonalon elhelyezkedő V. hadtest végig biztosító feladatot kapott.

JEGYZETEK

- 1 Pannon Enciklopédia A magyarság története. Budapest, 2000, Dunakanyar kiadó, 319. old.
- 2 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 128. old.
- 3 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 66. old.
- 4 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 66. old.
- 5 Magyarország hadtörténete 2. rész. Budapest, 1985, Zrínyi kiadó, 301. old.
- 6 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 67. old.
- 7 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó, 133. old.
- 8 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 133. old.
- 9 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 67. old.
- 10 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 132. old.
- 11 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 67. old.
- 12 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 133. old.
- 13 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 131. old.
- 14 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 131. old.
- 15 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 132. old.
- 16 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 132. old.
- 17 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 132. old.
- 18 Magyarország hadtörténete 2. rész. Budapest, 1985, Zrínyi kiadó, 301. old.
- 19 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 133. old.
- 20 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 138. old.
- 21 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 132. old.
- 22 Zeidler Miklós– L. Balogh Béni: Az „Erdély-kérdés” a magyar–szovjet külkapcsolatokban. 2000. Irodalmi és társadalmi havi folyóirat. 2002.január, 41. old.
- 23 Zeidler Miklós– L. Balogh Béni: Az „Erdély-kérdés” a magyar–szovjet külkapcsolatokban. 2000. Irodalmi és társadalmi havi folyóirat. 2002.január, 44. old.
- 24 Zeidler Miklós– L. Balogh Béni: Az „Erdély-kérdés” a magyar–szovjet külkapcsolatokban. 2000. Irodalmi és társadalmi havi folyóirat. 2002.január, 44. old.
- 25 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó, 139. old.
- 26 Zeidler Miklós– L. Balogh Béni: Az „Erdély-kérdés” a magyar–szovjet külkapcsolatokban. 2000. Irodalmi és társadalmi havi folyóirat. 2002.január, 44. old.
- 27 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 139. old.
- 28 Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a második világháborúban. Budapest, 1992, Európa kiadó, 18. old.
- 29 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 152. old.
- 30 Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a második világháborúban. Budapest, 1992, Európa kiadó, 18. old.
- 31 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 152. old.
- 32 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 139. old.
- 33 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 152. old.
- 34 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 152. old.
- 35 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 140. old.
- 36 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Bp. 1990, Zrínyi kiadó, 133. old.
- 37 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 136. old.
- 38 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 153. old.
- 39 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 136. old.
- 40 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 154. old.
- 41 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 141. old.
- 42 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 154. old.
- 43 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 141. old.
- 44 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 155. old.
- 45 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 155. old.
- 46 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 70. old.
- 47 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 156. old.
- 48 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, 1990, Zrínyi kiadó, 133. old.
- 49 Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg. Budapest, 2000, Ister kiadó, 70. old.
- 50 Dombrády Lóránd, Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség (1919–1945). Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó, 156. old.
- 51 Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a második világháborúban. Budapest, 1992, Európa kiadó, 19. old.
- 52 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 142. old.
- 53 Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Budapest, 2001, Korona kiadó 142. old.
- 54 Rónai András: Térképezett történelem. Budapest, 1989, Magvető Kiadó, 230. old.
- 55 Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a második világháborúban. Budapest, 1992, Európa kiadó, 18. old.
- 56 Magyarország hadtörténete 2. rész. Budapest, 1985, Zrínyi kiadó, 303. old.
- 57 Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. (1938–1945) Budapest, 1961, Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár kiadása, 37 old.
- 58 Trianon–Belvedere–Hadbalépés Budapest, 1995, Pannónia könyvek, 98. old.
- 59 Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. (1938–1945) Budapest, 1961, Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár kiadása, 40 old.
- 60 Páva István: Trianon–Belvedere–Hadbalépés. Budapest, 1995, Pannónia könyvek, 83. old.

(Folytatás a következő számban)

Az Erdélyi Szövetség 2005. január 29-iki közgyűlésén az Elnökség és a Védnöki Testület javaslata alapján **dr. Éva Maria Barkit**, a bécsi székhelyű Nemzetközi Erdélyi Bizottság elnökét választotta tiszteletbeli elnökké. Határozat született a világban működő Erdélyi Szövetség tevékenységének összehangolására.

Bocskai István és a korona¹

Bocskai István – mint egyetlen sikeres szabadságharcunk vezére – napjainkban is üstökösként ragyog nemzeti történelmünk égboltján. Politikusi, hadvezéri nagyságát, karizmatikus egyéniségét elismerte saját kora: koronát kapott Mehmed pasától Rákos mezején. De elismerésben részesítette az utókor is: büszke szobra Genfben ékesíti a reformáció emlékművét. Ennek ellenére Bocskai István nem foglalja el méltó helyét napjaink magyarságának tudatában. Mintha sátáni erők a feledés homályába kívánnák száműzni. A Bocskai év (Bocskai évek) alkalmából indokolt és időszerű feleleveníteni emlékét, valamint a Bocskai-korona rövid történetét és jogállását.

Bocskai István 1557. január elsején született Kolozsváron. Gyerek és ifjú éveit a császári udvarban töltötte. Már tizenhét évesen tagja lett a nemes ifjak társaságának.

Prágát 1576-ban hagyta el és az erdélyi fejedelmi udvarba távozott. Huszonnégy évesen a fiatal Báthory Zsigmond egyik tanácsosa lett, majd harmincöt évesen váradi kapitány. Zsigmond első lemondása után került a figyelem középpontjába, mint a török kiűzésének elszánt zászlóvivője.

Sikeresen szervezte meg a török elleni keresztény szövetséget a császár tetlenkedése közepette. Bocskai vezetésével a sereg 1595 október elején átlépte a határt Brassónál, és a Dunáig űzte a törököt, katasztrofális vereséget mérve rájuk Gyurgyevónál.

„Gyakorlati ember volt... a kormányzás művészetéről sem írt latin nyelvű tudós könyvet, mint a fejedelmi kancellár. Mégis – vagy éppen ezért – politikai látókörben, a lehetőségek és a lényeg fölismerésében mindnyájukat fölülmúlta.”

A császárba vetett bizalma fokozatosan megingott, minek következtében visszavonult birtokaira és átértékelte politikáját, megtagadva addigi munkásságát: „Nem lött mit tennünk halál előtt, amint tudtuk, oltalmazni kellőlt magunkat.” A császár magyarországi politikája ellen Bocskai István 1604

őszén felkelés élére állt és Álmosdnál súlyos vereséget mért a császári csapatokra. 1604 november 12-én bevette Kassát, mint Felső-Magyarország legjelentősebb városát, amely Erdély védelme szempontjából is kulcsszerepet töltött be. Bocskai ebben az időszakban már Erdély fejedelmének nevezte magát, amit gyakorlatilag egy kassai rendi gyűlés is megerősített. I. Ahmed szultán 1604 november 4-13-i atname-jában Bocskait elismerte „Erdély fejedelmének és Magyarország királyának”. Elismerése jeléül a szultán Bocskainak fejedelmi jelvényeket ajándékozott: fejedelmi főveget, zászlót, buzogányt, kardot és kaptánt. Ekkor királyi korona ajándékozásáról még nem volt szó.

1605 áprilisáig Bocskainak sikerült Basta osztrák generálist a Komárom-Érsekújvár-Pozsony vonaláig visszaszorítani és az alsó-magyarországi bányavidekeket elfoglalni. A február 21-én Nyárádszeredán összegyűlt megyei nemeség és a székelység Bocskait Erdély fejedelmévé választotta. A katonai sikereknek köszönhetően a Szerencsre összehívott országgyűlés, a fellázadt nemesség segítségével április 20-án szintén megválasztotta „Erdély fejedelmé”-vé. E választást a szeptember 9-ei medgyesi országgyűlésen a három nemzet képviselői megerősítették. A medgyesi megerősítést követte Bocskai ünnepélyes beiktatása a fejedelmi székbe.

Bocskai István a felkelő magyar nemesség támogatásával jelentős katonai sikereket ért el a császári seregek felett. Alapvető elképzelése az volt, hogy Magyarországnak a törökök által meg nem szállt részét egyesítse egy ellenkirály alatt. Erről a szultáni beiktatási okiratban tesz említést. A Szultánnal folytatott tárgyalások alkalmával felveti egy királyi korona adományozásának gondolatát. Bocskai szándékai egybe estek Lala Mehmed pasa elképzeléseivel, aki az Erdélyi fejedelmet szorosabban kívánta a Portához láncolni a Habsburg birodalom ellenében. Ezzel a szándékkal tökéletesen egybecseng I. Ahmed szultán levele, amelyben Bocskait és örököseit „Magyarország királyi méltóságában teljes tekintélyével” elismeri. *1605 november 11-én került sor arra a híres találkozójára Mehmed pasával a Pest melletti Rákos mezején, amelynek alkalmával a nagyvezír magyar királyi méltósága elismeréseként koronát tett Bocskai fejére.*

Bocskai István elutasította, hogy a koronát magyar ellenkirályként viselje². A koronához való viszonyulása biztosította politikai játékterét, illetve befolyását a szultán és a császár között. A császárt rendkívüli módon nyugtalanította a korona pusztasága létezése is. A Bocskai kezében lévő korona rányomta bélyegét az 1606 augusztusában és szeptemberében kialakult bécsi békére is. A 13. cikkelyben Bocskai kötelezettséget vállalt a császárral szemben, hogy a koronát pusztán ajándéknak tekintti, nem pedig a magyar királyi méltóság szimbólumának. Bocskai a bécsi békét követően megelégedett a „Szent Római Birodalom és Erdély Fejedelme, a székelyek ispánja és Magyarország részeinek ura” címmel, de a Porta továbbra is „Erdély Uralkodójának és Magyarország Királyának” tekintette.

Bocskai István 1606 december 29-én Kassán elhunyt. Utódjául Homonnai Drugeth Bálintot jelölte ki. A hajdúk azzal a követeléssel léptek fel Homonnai Drugeth Bálintnál, hogy a birtokában lévő koronát adja ki. Az 1609 novemberében megtartott magyar országgyűlés azonban hozzájárult ahhoz, hogy a Bocskai koronát adják át II. Mátyás³ királynak. Thurzó a király megbí-

zásából 1610 június 30-án a sárospataki várban átvette a koronát és 1610 október 4-én Bécsbe szállította.

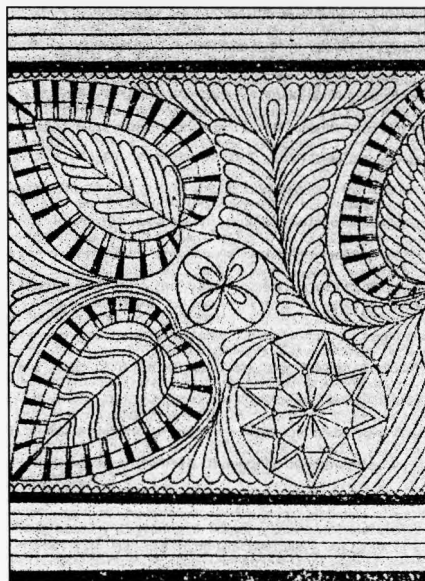
A Bocskai koronát több mint három évszázadon át őrizték a **bécsi Hofburgban**. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlását követően Magyarország is és Románia is kérték a kiadatását. Igényét mindkét állam a Saint-Germain-i szerződés 169. cikkelyére alapozta. Ebben a cikkelyben az osztrák kormány kötelezte magát arra, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia kulturális vagyonáról, valamint a koronáról, mint szellemi örökségről a megfelelő időpontban tárgyal az érintettekkel a békés megegyezés érdekében.

Ausztria és Románia között már 1921-1924-ben is folytak tárgyalások a Bocskai koronáról. Ezeket a tárgyalásokat 1926-ban Bécsben felújították, amelyek azonban kézzelfogható eredmény nélkül zárultak. A tárgyalások alkalmával rögzített jegyzőkönyvből ki lehet emelni, hogy az osztrák küldöttség álláspontja szerint a „*patrimoine intellectuel hongrois*” fogalom – ellentétben a magyar felfogással – kizárólag a trianoni békeszerződésben meghatározott magyar államterületre terjed ki. Az osztrák fél ellenben kötelezettséget vállalt arra, hogy a korona „beszerzési értékét” nem fogja 72.000 svájci franknál magasabb értékben meghatározni.

Az osztrákok úgy tervezték, hogy engedményeket tesznek Magyarországnak: „a Bocskai koronát tekintve annyiban teszünk engedményt a magyaroknak, hogy ezt a tárgyat, amelynek számunkra csekély kulturális jelentősége van, olyan módon bocsátjuk rendelkezésre, hogy Magyarország és Románia közötti közvetlen tárgyalásokra, illetve a két állam közötti döntőbírószágra bízunk, kihez jusson végérvényesen a Bocskai korona”⁴.

Időközben megkezdődtek a tárgyalások Magyarország és Ausztria között is. Magyarország részletezte Ausztriával szembeni igényét. Vitatta a román követelés jogosságát, mivel Bocskai István a koronát nem mint a Romániához csatolt Erdély fejedelme kapta, hanem mint jövedébeli magyar király. A korona hovatartozása tárgyában Magyarország nem tekintette Romániát tárgyalópartnernek. A magyar indokok ismeretében Románia visszautasította, hogy egy nemzetközi döntőbírószágnak vesse alá magát. Sőt elutasította a közvetlen tárgyalásokat is Magyarországgal a korona kérdésében.

Ausztria és Magyarország megállapodtak abban, hogy egy „egyezmény egyes államadosságok kérdésében” keretei között a Bocskai korona kérdésében is alávetik magukat egy, a Népszövetség által kinevezett döntőbírószághatározatának. Az Osztrák-Magyar Monarchia vagyoni jogi likvidációjára vonatkozó méretes keresetlevelekben és ellenkérelmekben Ausztria lényegében azt a nézetet képviselte, hogy a koronánál a „*patrimoine intellectuelle mixte*” mint több állam *patrimoine intellectuelle*” forog szóban „hiszen Bocskai ezt a koronát Erdély, azaz egy olyan terület fejedelmének minőségében kapta, amely jelenleg teljes egészében a Román Királysághoz tartozik. Valójában

Kilences-csillag

Románia sok éve mielőtt még Magyarország ilyen igényekkel fellépett volna, önmaga formált igényt erre a történelmi emlékre.” A magyar kormány viszont azt válaszolta, hogy Bocskai a koronát magyar királyként kapta, a magyar rendek a koronát az örökösöktől a nádoron keresztül visszakövetelték és II. Mátyásnak, mint magyar királynak adták át.

Augustino Soldati svájci szövetségi bíró vezetésével 1932. november 27-én Velencében megegyezésre került sor, amely jegyzőkönyve az alábbiakat tartalmazza: „Az Osztrák Köztársaság és a Magyar Királyság közötti megegyezés aláírása alkalmából a mai naptól a muzeális és könyvtárállományokat illetően a két meghatalmazott fél egyetértően az alábbiakat állapítja meg. Az osztrák szövetségi kormány a fent jelzett megegyezéshez vezető tárgyalások során

tudomásul vette, hogy a magyar királyi kormány is követeli a Bocskai korona kiadatását. A román királyi kormány tiltakozott ez ellen és a korona kiadatását a maga számára kívánta. Az osztrák szövetségi kormány nincs abban a helyzetben, hogy jelenleg figyelembe vehesse abba egyeztetést. A két kormány abba egyeztetést meg, hogy a fenti ügyet az alapjául szolgáló kérdés együttes tisztázásáig nyitva hagyja és addig a jelenlegi állapot megmarad.”

Az alapkérdésben tehát nem született döntés, hanem szakvélemények beszerzésére került sor. Több lényegtelen elemet tartalmazó szakvéleményt követően Paul Wittek turkológus mélyreható véleményt adott a Bocskainak adományozott koronáról. Wittek, aki abban az időben a Német Birodalom archeológiai intézetének Isztambuli referense volt, arra az eredményre jutott, amely a magyar és nem a román-osztrák álláspontot támogatta. Véleménye szerint egy magyar királynak a Porta általi kinevezése és egy korona elküldése csak egyetlen egyszer fordult elő. Államjogi szempontból jelentősége sosem volt a koronának. **Ez csupán a Porta ajándéka volt az általa támogatott ellenkirály, Bocskai István számára és a valódi korona helyettesítését célozta.**

A velencei zárójegyzőkönyv óta Ausztria sem Magyarországgal, sem Romániával nem tárgyalt a korona kérdéséről. **A kérdés tehát adott. Mivel a Bocskai korona nemzeti történelmünk szerves része visszaigényléséről nincs jogunk lemondani.** A Magyarország és Ausztria közötti viszony rendezett, problémamentes. Nincs akadálya annak, hogy egy felelős magyar kulturális kormányzat tárgyalásokat kezdeményezzen, felhasználva Ausztria korábban tett jognyilatkozatait is.

Kreczinger István

Jegyzetek

¹ Karl Nehring *Kié a Bocskai-korona* című tanulmánya nyomán (História 1985/1). A tanulmány összeállításakor felhasználásra került még: *Bocskai kíséretében a Rákosmezőn Csonka Ferenc és Szakály Ferenc* szerkesztésében Európa Könyvkiadó Budapest 1988, illetve *Benda Kálmán Bocskai István* című műve Századvég Kiadó Budapest 1993

² Lásd a bécsi békekötésnek Bocskaira vonatkozó pontjai között a 19. cikkely 2.p.

³ Lásd II. Mátyás 1609. évi decretuma 20. cikkely

⁴ Karl Nehring: *Kié a Bocskai korona?* História 1985/1

A dákoromán mítosz genezise

A XX. század hatvanas éveitől a dákoromán elmélet nem egyszerűen kötelező Romániában, hanem dogma. Mi több, minden történeti kutatás számára már eleve adott eredmény, bármit is mondjanak a források, régészeti leletek vagy egyéb tények. A mai román vezető „elit” e kényszer-ideológia satujában szocializálódott. Holott bizonyos kompromisszum-készséget a szovjet alakulatok bevonulásával felmutattak a rendíthetetlen román nacionalisták, amikor a románság és a rumén nyelv múltjából a szláv komponenst kiemelten kezdték hangsúlyozni – s a latin rómaiságra visszatekintő elmélet burzsoá billogot kapott (s a lomtárba került).

A dákoromán elméletnek van egy nyelvi alapja és egy lélektani aspektusa. A nyelvi alap kérdése nem vitás: a rumén nyelv a román (azaz az újlatin) nyelvek csoportjába tartozik. Szabályos leszármazottja a latin romanusnak a rumin, a romin, annyit jelentvén: római. Ebben hasonlítható a rétoromán romauchhoz. S itt kapcsolódik be a pszichológiai aspektus. Felmerül a kérdés: milyen képzettartalma volt (van?!) a névnek, s mennyiben jelentette a múltban a rómaiság történelmi tudatát.

Ismeretes: a románokat a múltban a környező és a velük kapcsolatba kerülő népek egészen másképp nevezték. A magyaroknál oláh, a németeknél Walache, a franciáknál Valaque formában. Ezek mind-mind egy ókori kelta törzs, a Volcae (Volkae) névre mennek vissza, s az Julius Caesar idejében a Rhóne alsó folyásától nyugatra élt. A germánok e nép nevét átvitték a romanizált – azaz latin nyelvűvé vált déli és délnyugati szomszédaira. A Maastól Fiuméig húzódó vonaltól lefelé eső terület lett a „Welschland”. A germánoktól vették át a nevet a szlávok is, mégpedig ugyanilyen átfogó értelemben. Tőlük került át hozzánk: a magyarokhoz is. Többes számú alakja: „olaszi” eredetileg „latinus”-t, vagyis franciát, vallont, olaszt is jelentett, csak később szűkült le értelme Itália lakóira, az olaszokra. Az egyes számú alakból: a „vlachból” lett az oláh. A lengyelben éppen fordítva történt: az egyes számot alkalmazták az olaszokra, a legtöbbet a románokra.

Egy erdélyi szász történész: Adolf Armbruster összegyűjtötte az összes – tárgy körünkhöz tartozó – forrást. Az adatok tömkelegéből csak a legrégebbiekre térünk ki, mert azok mutatják a problémák nehézségét is.

Vlach néven a bizánci forrásokra VIII. századtól kezdve emlegetnek a Balkánon egy népet, amely elsősorban hegyi pásztorkodásból élt. A juhtenyésztés is később annyira jellemző maradt a vlachokra, hogy nem ritkán foglalkozásnévként is használták, és vlachnak nevezték a hegyekben vándorló szláv birkapásztorokat is.

A XI. század második feléből való az első forrás, amely részletesen foglalkozik a balkáni vlachokkal és az eredetükről is szól. Több mint valószínű Katakalon Kekaümenosz bizánci hadvezértől való a Sztratégikon c. munka, amelyet „a bizánci arisztokrácia vademecum”-jának minősítenek. A szerző hadvezéri és közéleti tapasztalatai alapján fiainak ad tanácsokat. Többek közt leírja egy hellaszi, Larissza környéki lázadás történetét, amelyben egy ott magas tisztséget viselő rokona igen kényes és nehéz helyzetbe került. A súlyos adóterhek miatt kitört lázadásban a görög és bolgár lakosság mellett a vlachok is részt vettek. Megtudjuk róluk, hogy vannak közöttük földművesek, ám jórésztük állattenyésztő. Számosan e körből városi házzal is rendelkeznek, de háznépükkel áprilistól szeptemberig a bizánci Bulgária tartomány hegyeiben tanyáznak. Kekaümenosz végül generális jellemzést ad róluk:

hítségő, megbízhatatlan népségnek festi le őket. Kiemeli, hogy szavukat sosem tartották meg és így tettek már a régi római császárok idején is. Ezt következőképpen részletezi: „Traianus császárnak harcba kellett szállni ellenük. Mikor teljesen szétverte és legyőzte őket, valamennyien fogságba estek és senki – még az ún. császáruk: Decebalos – sem menekült meg az azt követő mészárlástól. Fejét lándzsavégre tűzve kitették a rómaiak városában. Ugyanis ezek – ti. a vlachok – az ún. dákok és besszek. Azelőtt ott laktak, ahol most a szerbek tanyáznak, a Duna és a Száva közelében megerősített és hozzáférhetetlen helyeken. Ezekben – ti. lakóhelyük hozzáférhetetlenségében és erődítéseiben – bízva, miközben azt színlelték, hogy a régi római császárok barátai s magukat alávetik akaratauknak, kivonultak erődítéseikből és fosztogatták a római tartományokat. Ezért tizedelték meg őket az elkeseredett császárok. A túlélők elhagyták a vidéket, egy részük szétszóródott egész Európában és Macedóniában, legtöbben azonban Hellaszban telepedtek le. Gyávák és nyúl szívűek – esetenkénti vakmerőségük éppen gyávaságból származik.”

Kekaümenosz végül arra inti fiait: sohase higgyen a vlachoknak és semmiféle megállapodást sem kössön velük. Kekaümenosz szövegét a legkülönbözőbb módon értelmezték. A bizantinista Gyóni Mátyás szerint Kekaümenosz a lázadás történetéhez felhasználta a családja és a rokonsága birtokában lévő császári oklevelet. Traianusra és a dákokra vonatkozólag elsősorban Dio Cassius Cocceianus római történelmének ezidőtájt leggé közlésen forgó fordításait vagy kivonatait használta. Tévedései is onnan származnak. Továbbá, saját bevallása szerint nem lévén képzett, tudós ember, nem tudta, hogy egykor több Dacia provincia is volt. Traianus háborúja Decebal ellen a Dunától északra zajlott le, nem pedig a dák provincia kiürülése után, a III. század végén a Dunától délre megszerzett Dacia Aureliana-ban. Ahová Kekaümenosz helyezte a dákokat, az Gyóni szerint pontosan megfelel annak a vidéknek, ahol a nyelvészek szerint a román nyelv az albán szomszédságában kialakult. Arra, hogy a vlachokat a régi

dákokkal azonosítsa, két dolog indította. Egyrészt a bizánci írók azon meggyőződése, hogy minden kortárs népet azonosítani lehet valamely, a klasszikus irodalomból ismert ókori néppel. Ehhez elégséges alap, ha az új nép nagyjából azon a tájon tűnik fel, ahol feltételezett ókori elődje, illetve őse lakott. Ilyen alapon tették meg Bizáncban a magyarokat nemcsak szkítáknak, hunoknak, hanem gétáknak, gepidáknak, szarmatáknak, dákoknak, stb. A jó irodalmi stílus egyenest megkövetelte, hogy kerüljék a nem görögös hangzást, új barbár népevek használatát. A másik ok az azonosításra: a vlachok hűtlensége és két-színűsége – mely toposzt Kekaümenosz ismerte az irodalomból.

Adolf Armbruster, a nagyszéchenyi szász szerző Bukarestben megjelenő művében nem is állhatott más ponton, mint a dákoromán kontinuitás elvét vallóké. Armbruster ismeri és idézi is Gyóni művét, ezért nem ismétli egyes román elődei ingyenes állítását, t. i. Kekaümenosz Traianus és a dákok történetét a vlachoktól hallotta. Minderről az ókori történetíróktól tudhatott. Szerinte a lényeg az, hogy a bizánci szerző a vlachokat kapcsolatba hozta Traianus dáciai hódításaival. Sőt, Armbruster arra következtet, hogy Kekaümenosz a vlachokat valójában Dácia római lakosai leszámazottainak tartotta és ezt csak tőlük maguktól hallhatta. Ezt azonban elhallgatta, nem nevezte őket rómaiaknak, mert haragudott rájuk és veszélyesek voltak a saját korabeli római, azaz bizánci birodalomra. Földrajzilag tévedett, de a „Duna közelében” jelölésen nyilván a Dunától északra fekvő erdélyi Dácia Traiana-t kell érteni. Onnan indult el tehát az észak-déli vándorlás.

A következő adat elég **sovány, de fontos**. Ióannész Kinnamosz, Komnénosz Mánuel császár titkára és történetírója, az 1166-ban Magyarország ellen vezetett hadjáratok leírásában említi, hogy a Fekete-tenger felőli támadásban görögök és hunok mellett részt vettek vlachok is – róluk az a hír járta, hogy Itáliából jött gyarmatosok leszámazottai. Hogy kik és milyen alapon híresztelték? – arról nem tudunk semmit. Mindenesetre ez az első biztos adat a románokra – a Dunától északra

Ennél érdekesebb a következő állomás – III. Ince pápa XII. század eleji levelezéséből ismeretes. 1187-ben – kihasználva a bizánci birodalom belső hanyatlását – létrejött a második bol-

gár birodalom. A függetlenségi harcban nagy részük volt a vlachoknak, az új államot ezért bolgár-vlach birodalomnak is szokták nevezni. A hun segítséggel győztes felkelést az Aszen testvérek: Iván és Péter vezették, akik egyesek szerint bolgár-hun, mások szerint vlach származásúak voltak. A testvérpár 10 évig együtt uralkodott. Együttes haláluk után öccsük: Ivanica (görögösen Kaloioannész~Kaloján) foglalta el a trónt, aki a bolgár egyházat egyesítette Rómával. Ezért III. Ince pápától királyi koronát kapott. Műndez hosszú diplomáciai kötérlhúzás eredménye – s abban a magyar királyság az új bolgár hatalom riválisa a Balkánon, nagy szerepet játszott. A kezdeményező a pápa maga. 1200 körül írt levelében a kapcsolatfelvételt azzal indokolta, hogy ismeretei szerint Róma patríciustársadalmából származtatják magukat Kaloioan ősei – tőlük örökölte mind az Apostoli Szentszék iránti tisztelet érzését, mind a vér nemességét. Kaloján 1202. november 27-én kelt válaszában érdekes módon reagált a pápa üzenetére. Hálát ad Istennek, mert Ince pápa révén emlékezetébe idézte a vért és a hazát, amelyből származik. Mintha eddig nem is gondolt volna erre. Egyesek ezt ironikusnak vélik, mások szerint viszont logikusabb az a feltevés: az Aszenidáknál azelőtt valóban ismeretlen volt a római származás eszméje. A pápa ezzel az egyházi uniót akarta elfogadhatóvá tenni. – a császárságra törő uralkodó pedig kapva kapott rajta. III. Ince következő levelében már Kaloján népéről is áll, hogy római vérből származóknak tartja őket. Ez a gondolat – mint érv – a pápa leveleiben több alkalommal ismétlődik. Akik testileg (vér szerint) a rómaiak ivadécai, illő, hogy a lelkiekben is kövessék Rómát és visszatérjenek az ősi rendhez. Feltűnő, hogy a levelek ezzel kapcsolatban mindig a bolgárokat és a vlachokat emlegetik.

Az első helyen szereplő bolgárokrak persze nem állhatott ez az érvelés, de szűkség volt rá a cél: az egyházi unió érdekében. Ivan Dujcsev, a kiváló bolgár középkorkutató, nem tulajdonít valós tartalmat a római származtatásnak – divattermének minősíti. (Hiszen még a szerb és az orosz fejedelmek is hivatkoztak antik ősökre.) Tagadhatatlan: a XIII. században az Aszenidák államának vezető köreiből ismert volt a római származás gondolata. Nem lehetetlen, de nem is bizonyítható, a pápai diplomácia plántálta oda (alapja: a vlachok nyelvének latin jellege).

A dákoromán elmélet koronatanújaként III. Béla király névtelen jegyzőjét: Anonymust szokták idézni. Bizonysos neki fogalma sem volt arról, kik játszottak szerepet a Kárpát-medencében a honfoglalás idején. Nemzetiségi hagyományokat felhasználva lovagregényt írt – nem hiteles történelmet. Saját kora viszonyait vetítette vissza 300 évvel előbbre. Szerinte az erdélyi Gyalu vezér blak volt; és a Temes vidéki Gládnak – Ajtony ősenek – kun, bolgár és blak segédcapatai voltak. A rómaiakkal való kapcsolataira egyedül a 9. Fejezetben utal egy kifejezés: „Blahij ac pastores Romanorum”, azaz a blachok és a rómaiak pásztorai.” Valószínű azonban: a blachokat a rómaiak pásztorainak tartotta (mint később Kézai és a belőle merítő XIV. századi krónikák is.) A „rómaiak pásztorai” és „Pannónia mint a rómaiak legelője” régi vitatéma – értelemszerűen szinte követhetetlen irodalma van. De megjegyezhetjük: a „rómaiak pásztorai” kifejezés még nem jelenti feltétlenül azt, hogy a rómaiak ivadécai. Kézai Simon hun történetében szerepelteti őket, ami jóformán teljes egészében képzelet szüleménye.

AXIV. században alakultak meg Havaselvén és Moldvában az első román vajdaságok, többnyire kuntatór vezetéssel (és magyar hűbéri fennhatósággal). Érdekes ezen időből VI. Kelemen pápának Nagy Lajos királyhoz intézett levele, amelyben az áll, hogy katolikusok lettek az „Olachi Romani, comorantes in partibus Ungariae Transsilvanis, Ultra’lpinis et Sirmis”, azaz „Magyarország erdélyi, a hegyeken túli, vagyis havaselvi és szerémségi részein lakó római oláhok. Itt az „Olachus” nyilván a magyar kancellária nyelvéből való. Armbruster a pápai kancelláriából eredezteti a „romanus”, azaz római jelzőt, mert ott III. Ince óta tudtak a valch-románok római eredetéről.

A török hatalom terjeszkedése a keresztény világ figyelmét mindinkább a Balkánra irányította. 1404-ben írta a dominikánus Johannes (Sultanyek érseke) „Libellus de Notitia Orbis”, „Könyvecske a földkerekség ismeretéről” című művét, amelyben leírja Délkelet-Európát. Nyilván nem személyes „terepbejárással”, ugyanis éppen a földrajzi adatai felette zavarosak. Szerbia és a rácok után a következőket írja. Ezeket túl északra található Vulgaria. Jó tartomány volt, de nemrég feldúlták a törökök. Ennek saját és majdnem latin nyelvünk, amint mondják – a rómaiaktól származik. Mi-

dön egy római császár ugyanis elfoglalta e tájakat – t. i. Macedóniát –, egy bizonyos római társaság – látva a jó tartományt, feleségeket kapván – itt maradt. Tehát a vulgáris római nyelvről hívják őket vulgároknak. Ők ezért büszkén rómaiaknak vallják magukat – és ez nyilvánvaló a nyelvből, mert majdnem úgy beszélnek mint a rómaiak. Lelkiben sem a görögöket, hanem a latinokat követték. S ha nem lennének szomszédosak a görögökkel, gyorsan csatlakoznának a latinokhoz. „János érsek említi Volagnia-t ~ Oláhországot is, amelyről azt írja: keletre található tőle a nagy Tenger (nyilván a Fekete-tenger), délre Konstantinápoly, nyugatra Albánia, északra Oroszország vagy Litvánia”. Sajátos és domonkos kombináció. Csak annyi állapítható meg biztonsággal, hogy hallott a románokról, akik önmagukat a rómaiaktól származtatják. Érdekes, hogy Macedóniát, a Közép-Balkánt jelöli meg mint a rómaiak s a románok ősi településhelyét. De lehetetlen eldönteni, hogy ez a románok népi hagyományából ered-e vagy idegenek kombinációja.

A XV. században a török veszély váltotta politikai érdeklődéshez hozzájött még a humanisták tájékozódása a klasszikus antikvitás minden emléke iránt. Ebben az összefüggésben figyeltek fel az olasz humanisták is a rumén nyelv latinságára. Így hozzák kapcsolatba a románokat Traianus császárral. A firenzei Poggio Bracciolini 1451-ben a következőket írta: „A felső szarmatáknál van egy – mint mondják – Traianustól visszahagyott kolónia, amely annyi barbár közepette most is sok, az ott járt olaszoktól följegyzett latin kifejezést őriz.” Hivatkozik példákra, amelyekből – mint írja – „nyilvánvaló, hogy ezek kevésbé különböznek a telesként ott hagyott latinoktól és ez a kolónia a latin nyelvet használta.” Poggio Bracciolini nyilván a moldvai románokról beszél, de itt jelentkezik először a dáciai rómaiaktól való származás gondolata: a dákoromán-elmélet in nuce. Az itáliai humanista azonban nem mondja meg egy szóval sem, hogy ez a románok saját hagyománya, illetve közöség-tudata lenne.

Flavio Biondo pápai titkár 1452/53 folyamán számos felhívást fogalmazott az európai keresztény uralkodókhöz a török elleni szövetség érdekében. Ezekben leírta a fenyegetett területeket is. Az aragóniai Alfonz királyhoz

Mithrász napisten megszületik a tojásból

intézett felhívásában olvasható, hogy a dunai vidékekkel szomszédosak a „Ripenses Daci sive Valachi.” Az első római Dacia Ripensis, a Dunától délre fekvő provincia nevéből képzett megjelölés. Azt írja ezekről a valachokról, hogy „a beszédük római eredetüket bizonyítja, amit díszként maguk előtt hordoznak és hirdetnek.” „A katolikus keresztényeket, akik Rómát és az apostolok küszöbét évenként látogatják, esetenként örömmel hallottuk úgy beszélni, hogy amit a közönséges nép módján mondanak, annak rusticus jellege és grammatikailag romlott latin szaga van.” Egy másik felhívásban felsorolja a „Romanus ortos sanguine Ulahos”, „a római vérből eredő oláhok”. Mindebből nyilvánvaló, hogy a katolikus románok – bizonyára az arisztokrácia tagjai –, akik Rómába zárandokoltak, római eredetűnek vallották magukat. A magyar „ulachos” forma arra mutat, hogy az információ mellett talán a zarándokok is Magyarországról érkeztek.

A dákoromán elmélet tudományos megfogalmazása és közzététele Aeneas Sylvius Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa (1458-64) nevéhez fűződik. A

nagyírú humanista III. Frigyes német-római császár titkáraként ismerte a dél-kelet-európai viszonyokat. Mint pápa egy törökellenes koalíció összehozásán fáradozott és különös figyelmet szentelt a balkáni népeknek. A valachok többször szerepelnek írásában: így Valachia (vagyis Havaselve) régi történetéről szólva elmondja, hogy a rómaiak végül győztek és elpusztították a tartományt. Majd így folytatja: „és a rómaiak gyarmatait, amelyet egy bizonyos Flaccus vezetésével létesítettek, erről Flaccianak nevezte. Aztán e név hosszú idő teltével eltorzult és Valachiának nevezte el, a Flaeius helyett pedig valachoknak. A nép nyelve még mindig római, noha nagyrészt megváltozott, olyannyira, hogy az olasz embernek alig érthető.”

A másik idézet: „A valachok az itáliai (=olasz) nyelvet használják, de felette romlottan. Vannak, akik egykor a dákok ellen küldött rómaiaknak szeretnék őket tartani, akik aztán földművelésre tértek át. A légiók élén egy bizonyos Flaccus állt, akiről először Flaccianak, majd valachinak nevezték őket.

Ezek utódai barbárabbak lettek a barbároknál.” II. Pius tételében az a fontos, hogy most már a Dunától északra lakó románokat hozza kapcsolatba az ottani római hódítással. Azt nem állítja, hogy a dákoromán származás népi közösségi tudat lett volna – sőt, a 2. idézetben bizonyos kéttelleyel adja vissza mások vélekedését. Mivel művei rendkívül elterjedtek és évszázadokat át merítették belőlük, ezért a természetesen téves Flaccus etimológia is vissza-visszatér (még a XVII. században is).

A XV. század második felében, a XVI. század elején az európai tudós világban, így a magyar királyi udvarban általánosan elterjedt az a nézet, hogy a románok – Traianus hódítása után odatelepített – római gyarmatosítók utódai.

A legfontosabb kérdés: mennyire terjedt el ez a származástudat a románok körében? A moldvaiak római származástudatát elég gyakran emlegetik. Jellemző az, amit Jan Láski gnieznói érsek mondott az V. lateráni zsinaton (1514 tavaszán): „A rutén vlahok (=moldvai románok) vad harcosok. Kb. 40 ezer közrendűből áll a hadsereg. Moldvában vagy Müsziában saját földjüket művelik. Nyelvük közös a ruténnal és a vulgá-

ris olasszal. Ugyanis azt mondják, egykoron a rómaiak katonái voltak, akiket Pannónia védelmére küldtek a szkíták ellen. Innen van, hogy nyelvük nagyrészt olasz, de rítusuk rutén.”

Nehéz, sokszor nem is lehet megállapítani, hogy az ilyen „azt mondják”- állítások román forrásból eredtek-e, vagy csak következtetések. Ugyanis – főként az olaszok – hajlottak arra, hogy a románok önelnevezését a római öntudat megvallásának értelmezzék.

Hallgassuk meg Ludovico Gritti titkárát: a padovai Francesco delle Vallet, aki több ízben járt a román vajdaságban. Nyelvükről így ír: „Kevésé különbözik a mi olaszunktól. Romei-nek hívják magukat, mert azt mondják, régiesen Rómából jöttek erre a vidékre. Ha valakitől megkérdik, beszélhetnek-e vele az ő oláh nyelvükön, ezt így mondják: Sti Romines?, ami annyit tesz: Tudsz rómaiul?, mert a nyelv megromlott.” Francesco delle Valle a havasalföldi Tirgoviste-ben járva Dealu kolostorában a szerzetesektől érdeklődött a történelmi múlt után. Így foglalja össze, amit válaszként hallott. „Traianus, miután legyőzte és megszerezte ezt az országot, szétosztotta katonái közt, a rómaiak gyarmatává tette, ahol a valchok – lévén ezen ókoriaknak ivadéka – megőrizték a nevet és a szokásokat, olyan nyira, hogy alig lehet őket megtéríteni. Ezért jelenleg „romei”-nek nevezik magukat. Ez az és ennyi, amit sikerült megtudnunk a szerzeteseinktől.” Kérdés: amit a monachosoktól hallottak, a nép egészében élő hagyományoknak nevezhető-e? Ugyanis a román kutatás lehetségesnek tartja, hogy ezt a történelmi képet nyugati misszionáriusok közvetítették az orthodox monaszterion lakóihoz.

A Balkánra meg keletre látogató, valamilyen mértékben műveltnek számító, mondható embereket érdekelte az ott élők múltja. Amire nem kaptak választ sem az országlátogatóktól, sem az antik forrásokból, azt igyekeztek **kikombinálni**. Így teóriák sora született és Gritti másik titkáránál: Tranquillo Andronicónál első ízben jelent meg a szorosabb értelemben vett dákoromán gondolat. Aeneas Sylvius nyomán az állítólagos Flaccus nevéből eredezteti a vlach nevet, aztán így folytatja: „Flaccus Dácia provinciát két légióval szállta meg, a többi itáliai vérű embert a szomszéd tartományokból hívta magához, várva: miként alakul a rómaiak ügye. Amikor az rosszra

fordult, végleg Dáciában telepedett le és a helytartóból uralkodó lett. Házasságokat kötöttet a tartománybéliekkel, hogy ezzel a kötelékkel a két népből egyet alkosson. Röviden: mintegy egyetlen testté nőve, most rómaiaknak hívják magukat, de nagyon eltorzult s pár barbár dialektussal kevert nyelvük mellett nincs rajtuk semmi római. Talán csak a zsarnokölés és a polgárháborúskodásra való készség Róma hagyatéka.” Tranquillo Andronico nem antik írókból jutott erre a megállapításra.

A XVII. század második felétől kezdve a tiszta római származás elvének kedvezett az európai légkör. A török terjeszkedés elleni küzdelemben pedig különleges szerepe lehetett Erdélynek és a két román vajdaságnak. Így terelődött rá a figyelem a román népre is. A császári politika a török elleni harcra, a pápaság ellenreformációja a katolikus egyháznak próbálta megnyerni őket. A humanizmus légkörében ez önmagában is előkelőségnek számított – és ami a ro-

mánokat jelenti, ez a lehetőség imponált nekik...

A román vajdák és vezetőségek megnyerésére törekvő politikai propagandisták természetesen a tiszta római származást hangoztatták. Csak az volt kérdéses, hogy a légiók veteránja vagy polgári telepesek voltak-e az őrok.

Am a román vajdaságokat és népüket nem mindenki nézte jó szemmel a keresztény világban. Többnyire hadilábon álltak Moldvával a lengyelek – tőlük terjedt el az a nézet, hogy a románság ősei Rómából száműzött gonosztevők. Vitéz Mihályt, Nagyrománia első megvalósítóját, felelte kritikusan szemlélték. Lazaro Soranzo 1598-ban Ferrara-ban megjelent művében pedig kijelenti: az erdélyiek: Európa legharcosabb népe, a moldvaiakkal és a havasalföldiekkel együtt voltaképpen ókori dákok. Szamosközi István Dácia római régiségeiről írva a kövek mellett még a románokat is felhozta bizonyítékkul – Erdélyben római gyarmatosítók laktak. Radikálisan fordított iménti vélemény-

MIT KIVÁN A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NEMZETRÉSZ?

1. Elégtételt, anyagi és erkölcsi kárpótlást a sztálinizmus és a kommunista diktatúra magyar áldozatainak! Elitéljük a nacionalista történelemhamisítókat!
2. Mihamarabb szolgáltatassák vissza a történelmi egyházak elkobzott vagyonát, ingatlanjait!
3. Véget kell vetni az Ungvár környéki magyarlakta települések etnikai felhígításának, asszimilálásának a polgármesteri hivatalok spekulatív telekkiutalásai által!
4. Vessenek véget a politikai hovatarozáson alapuló szakmai diszkriminációnak. Állítsák le a magyar hivatalnokok, szakemberek, iskolaigazgatók, újságszerkesztők politikai üldözését.
5. Követeljük az 1991-es népszavazás határozatainak végrehajtását! Tisza-melléki járást a többszámú magyarságnak!
6. Követeljük a kulturális és egyéni autonómiát Kárpátalja valamennyi nemzetiségének!
7. Nagyobb önállóságot, tartalmasabb jogköröket az önkormányzatok valamennyi szintjének!
8. Órizzuk meg Kárpátalja adminisztratív önállóságát! Helyben maradást segítő Szülőföld-programot, otthonosabb környezetet minden nemzedék számára. Perspektívát a fiatalságnak.
9. Kettős állampolgárságot, nemzeti útlevelet és nemzeti vízumot a kárpátaljai magyarságnak, gyorsabb honosítást az áttelepülőknek!
10. Követeljük a kishatárforgalom újbóli beindítását! Nyissanak új, egyszerűsített határ-átkelőhelyet Kísszelmenc és Nagyszelmenc közt.
11. Követeljük a magyar iskolákban a kétnyelvű pecsétet, bélyegzők, feliratok szabad használatának visszaállítását!
12. A kárpátaljai magyarság ne egymás ellen, hanem egymásért küzdjön.

Minden magyar felelős minden magyarért!

nyén Vitéz Mihály erdélyi szereplését tapasztalva. Szerinte Gallienus császár Dáciából valamennyi római a Dunától délre telepítette át...

A XVII. században indult meg az elsőbbségi vita: melyik nemzet került előbb Erdélybe? A románok elsőbbségét, ingyenes állításaikat először a szászok, majd a magyarok is kikezdték. A szászoknál már a XVI. század végén előállt Albert II. net szebeni királybíró a géta-dák-gót ősökkel. A XVII. század második felében egész sor történész abban a formában újította föl a gondolatot, hogy a dákok utódai a szászok – a rómaiaké a románok...

Szentiványi Márton SJ Nagyszombatban kiadott művében elismerte a moldvai és havasalföldi románok rómaiságát, de kijelentette: Erdélybe és Felső-Magyarországra mint bevándorlók jutottak el.

Tarka-barka képet nyújtanak a román források. A XVI. század eleji névtelen moldvai krónika: „Rövid elbeszélés Moldva fejedelmeiről Moldva kezdetektől a 6876-dik évben” is. Ez az orthodox (bizánci) évszám az 1359. évnek felel meg. Ekkor ment két, igazhitű testvér: Roman és Vlahata az eretnekek üldözése elől Velencéből a régi Rómába. Az egész histórián végigvonul a régi Róma-beli igazhitűek és az új Rómát alapító latinok harca. Fellép benne egy László nevű magyar király, aki a tatárok ellen mindegyiküket segítségül hívja. A latinok csalárdul el akarják veszejteni az igazhitűeket: elsőnek őket küldik harcra. Minden várakozást megcáfolva legyőzik a tatárokat – László király hálaból nekik, az igazhitű rómaiaknak adja a Maros és Tisza közti Cris, azaz Körs nevű vidéket.

Az egész történet telis-tele van anakronizmusokkal, képtelenségekkel, ősi mondai elemekkel. Legfeltűnőbb: nyoma sincs benne az antik római múltnak, se Traianusnak, se Dáciának.

1563-ban jelent meg Brassóban az Apostolok Cselekedetei román fordítása, a Havasalföldről jött, görög származású Coresi diakónustól. Ebben a római mindenütt ruminaknak van fordítva.

1587-ben adta ki Tordasi Mihály erdélyi orthodox püspök – Báthory Zsigmond támogatásával – Ószövetség-fordítását. Az ezzel kapcsolatos latin körlevélben következetesen romanus-nak, rómainak nevezi híveit és nyelvüket.

A római eredettudatot románul a XVII. századi moldvai krónikások foglal-

ták írásba. Valamennyien a vezető bojárrétegekhez tartoztak s többnyire Lengyelországban szerzett latin műveltség birtokosai. A sort Grigori Ureche „mare vornic” (+1647) nyitja – őt tartják a román nemzeti történetírás atyjának. A római származás bizonyítása érdekében bőven foglalkozik a latin nyelv elemeivel, hangsúlyozván: a magyarországi (azaz az erdélyi és máramarosi) románok éppúgy Rómából származnak, mint a moldvaiak. De nem szól Traianusról!

Ureche krónikájának folytatója Miron Costin főkancellár „A moldvaiak nemzetiségéről” („De neamul moldovenilor”) c. művével. Ez az első, csak a románság eredetének szentelt értekezés. Szerinte Traianus a dákokat a Kárpátok mögé űzte és egészen a Dnyeszterig csak rómaiakkal telepítette be a földet. A románok tisztavérű rómaiak, míg a szászok a dákok utódai.

A moldvai történetírás csúcspontjának Dimitrie Cantemir-t tartják, aki apját követve két ízben volt Moldva fejedelme és 1711 után, oroszországi emigrációjában írta a „Krónika a román-moldo-vlachok régiségéről”, „Hronicul vechimeii a romano-moldo-vlahilor” című művét, hangsúlyozván a románok egységét, előkelő-római származásukat. A moldvaiak mellé állítható a havasalföldi diplomata: Constantin Cantacuzino (+1716), aki országa történetéről egy befejezetlen művet hagyott hátra, amely a hunok betöréséig terjed. Az erdélyieket tartja a legtisztább rómaiaknak, de közben azt is állítja, hogy Dácia bennszülött dák és géta lakosságát nem irthatták ki egészen.

Ettől fogva a XVII. századi utódok: a görög katolikus papok, Micu-Klein vezetésével, Petru Maior és Gheorge Sincai társaságában hatásosan és hatékonyan terjesztik a dákoromán elmélet fantáziadús, de többé-kevésbé kritikátlan történettudományuk termékeit. S lett az nemzetteremtő eszme és propaganda-eszköz egyaránt. Mint ilyen természetesen változó: nem a tudományos haladásnak megfelelően, hanem inkább a politikai vezetők céljai és elképzelései szerint. Mint ismeretes: napjainkban már nem a rómain van a hangsúly, mint harmadfélszáz évvel ezelőtt, hanem a dákon – a román történelem időben egyre hosszabbodik visszafelé és földrajzilag is egyre tágul...

Robert Roesler, a történeti források hallgatására hivatkozva, régi érvet újíttott fel. Azonban az argumentum ex silentio sohasem igazán meggyőző. Plá-

ne nem perdöntő! **A dákoromán kontinuitás elméletét alapjaiban a nyelvészet rendítette meg,** bevilágítva abba a sötét korszakba, amelyről hallgatnak a források. Több román nyelvész is arra az eredményre jutott, hogy a mai román vagy szabatosan rumén nyelv gyökerei a legszorosabban összefonódnak az albán nyelvvel. Vagyis a gyökök nem Dácia erdélyi hegyeibe, hanem a Balkánra vezetnek...

Mivel e nemzet még nagyon fiatal, a népet a humanista eredetű történelmi tudat beoltásával tudták nemzetté formálni, érthető a románság érzelmi telítettsége. A havasi pásztorok és a röghöz kötött jobbágyok ivadéka az egykori és mai nyomorúság által kifejlesztett kisebbségi érzést ezzel kompenzálták – és még ma is túlkompenzálják. Ezért lett a hivatalos történettudomány feladata nem annyira az ismeretlen kutatása, hanem a meglévő tétel igazolása. De hogy az a régmúltnak hű képe-e, az erről folyó vitát csak akkor lehet eldönteni és befejezni, ha sikerül a kérdés egészét politikamentes tudomány síkjára emelni.

Rászlai Tibor

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Armbruster, Adolf: Romanitatea Romanilor - Bucuresti, 1993
- Balogh László: Románia története - Budapest, Aula, 2001
- Durandin, Catherin: A román nép története - Budapest, Maecenas, 1998 - volohik-olaszok 45. oldalon
- Gáldi László-Makkai László: A románok története. Különös tekintettel Erdélyre. - Budapest - Magyar Történelem Társulat kiadása, é.n.
- Györfly György: Anonymus. Rejtély avagy történeti forrás? - Budapest, 1988
- Györfly György: Honfoglalás előtti népek és országok Anonymus Gesta Hungarorumában. - Archeologiai Értesítő 1970. 231-2.
- Györfly György: Anonymus. Rejtély. - Ethnographia, 1965. (411-431.)
- I. Tóth Zoltán: Románia története. - Budapest ELTE BTK kézirata; Tkv. kiadó, Budapest, 1988
- Inokai Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelon. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében. - Századok, 79-80. (1945-47.), 21-84
- Jancsó Benedek: Erdély története - Budapest, Pallas - Attraktor, 2001
- Kosztin Árpád: A dákoromán legenda. - Budapest, 1989
- Kovács László-Veszprémi László (szerk.): A honfoglaláskor írott forrásai - Budapest, Balassi, 1996
- Szilágyi Lóránd: P. magister forrásai és módszere - Magyar Nyelv 1947 (43), 117-27, 193-200, 246-53;
- Vékony Gábor: Dákok, rómaiak, románok - Budapest, Akadémiai, 1989

Naplójegyzetek

Átmatlan éjjeli órán azon elmélkedem, hogy miként jutott el az Erdélyért tüntető a falurombolás ellen tiltakozó pesti magyar, a NEM szavazatig. Ha az azóta eltelt időt áttekintjük, megfigyelhetjük, hogy az első demokratikus kormánytól – mely a határon túliakat politikája egyik tengelyének tekintette, de ugyanakkor Trianon tabuját nem törte fel, folyamatos volt a hanyatlás.

Míg a jobboldali kormányok ehhez csupán azzal járultak hozzá, hogy a remélnél kevesebbet tettek, a bal-liberálisok következetesen és tudatosan romboltak.

Már 1994-ben ott volt a határon túliak elleni uszítás az MSZP kampányában. S ha lehet, emlékezzünk csak vissza arra, hogy utóbb, midőn a polgári kormány a státustörvényig, s annak is tompított formájáig kellett visszakozzon, az MSZP hol ezt, hol meg azt mondott, hogy végül a 23 millió rémlátomásának szuggerálásával tegye fel a koronát tevékenységére.

Ordítóan világos volt, hogy a cél nem a cél, hanem az eszköz lett számukra, eszköz más célokért. Na és ha árnyalni is akarunk, emlékezzünk arra is, hogy az SZDSZ következetesen ellene politizált és egységesen ellene szavazott minden kísérletnek, országon belül és kívül is a nemzeti gondolatot sároztta, mocskolta és járatta le, ahol csak tudta. Ők a koronát a micisapkával hasonlították és tették (egyenlővé) fel ezzel a maguk tevékenységére a koronát.

Aztán jöttek az újabb kormányok, mindenkor hibának tüntetve fel azt, ami a határon túl segít. Ennek jegyében következett a státustörvény kiüresítése és az irigység fokozása a külhoni magyarok ellen. És az együttműködés mindvégig a külhoni magyarokat sanyargató testvérpártokkal, ami számukra mindennél fontosabb volt. E téren nagyon tudták, hogy egységben az erő.

Az igazi koronázó aztán Gyurcsány Ferenc lett, aki most nemtelenül jutott el a NEM(esség)ig.

A kényszerű okból indított, de mégis csak egy határozott IGEN-t érdemlő vereséggel felérő éppen-hogy IGEN-es szavazás után, a balliberális NEM propaganda, s az ármányos TGM „nem elmenni” tanácsról elmélkedvén arra gondolok, ahogy egykor 1977-ben, vidéki párt-apa-

ratcsikok, és szakszervezeti, meg Hazafi-as Népfrontos emberek fogadtak engem az újonnan érkezőt.

Mai utódaik cselekedeteinek tükrében alakjaik felmagasztosulnak, s hazafiként tündökölnék múltam emléktárában.

Újra és újra veszélyérzettel tölt el a globalizmus gátlástalansága. A nagyvilág eseményei és a hazai, vagy szomszédságunkban zajló tragédiák és komédiák nap mint nap ezt sugallják.

A gátlástalan nyomulás megannyi megdöbbentő példája, a hazug jelszavak mögé húzódo nyilvánvalóan bűnös vágta előre.

A globalizáció zseniálisan rejtőzködő nevesíthetetlen erői láthatatlanok, de támaszaik a helyi elitek annál inkább megnevezhetők és tettenérhetők. Ez a közvetítőerő szervezi a továbbterjeszkedést a szükséges belső rombolást és ad egyben utánpótlást is a magas elitnek. Ez utóbbit csak sejteni tudjuk, ha ezen rágódunk az összeesküvés elméletek zavaros terepén találjuk magunkat.

Ebben a helyzetben félő, hogy bármilyen erő is jut felénk hatalomra, mire feljut a csúcsra kénytelen a globalizáció játékszabályait elfogadva annak megvalósítójává válni. Ha nem így tesz, elveszti hatalmát. Létezik-e kiút ebből a rettenetes csapdából, mi lehet a megoldás? Hiszen ez több mint az egykor volt gúzsbakötve táncolás. Attól tartok, hogy reményeink csak az árnyalatokban lehetnek.

Hol akad egy olyan nemzeti elit, vagy ahogy a napokban említeni hallottam: „szent százalék”, amelyik képes a globalizációt meglovagolva, azt mintegy félrevezetve, időt nyerni a túlélésre?

Mert a globalizáció vége hamarabb fog eljönni, mint hinnénk. Reménykedjünk, hogy nem lesz már ezt megelőzően túl késő.

Az év végi ünnepek hangulatát minálunk december 5-e határozta meg. Nem kenyerem a szenvedés, de minden igyekezetem ellenére sem tudtam kibújni hatása alól. Ideiglenesen nem tudja az ember felfüggeszteni lelkiállapotát.

Mindennel kapcsolatosan ugyan az jutott eszembe, folyton erre asszociáltam, s ki tudja meddig tart még ez így? Ennek

megértése természetesen ugyan azt jelent, mint az igenek és nemek viszonyának megértése.

Közel három évtized anyaországomban végzett munka után, most vonultam nyugállományba, de nem nyugalomba. Soha ennél nyugtalanabb hónapjaim nem voltak, s ez még évekig lehet így.

Hogy érzékeltessem a kívülállóval is ezt a valamit, elmondom, hogy ezek alatt az évtizedek alatt egyszer sem fordult elő, hogy közömbösen hajtsak át a fővároson. Pedig sokszázszor megtettem. Minden alkalommal felbukkantak első nyomorúságos éveim emlékei az erdélyi pályakezdés korszakából. Minden alkalommal önkéntelenül, szinte tudat alatti automatizmusmal történt meg az összehasonlítás. Büszkén néztem fel a várra és át a parlamentre, s ezek a számomra is különleges falak úgyszintén barátságosan néztek vissza. Megértéssel, biztatással. A parlament – kolozsvári Bács-torok kövéből épített – falai külön is melengették szívemet.

Az utóbbi hetekben észrevettem, hogy valami megváltozott. A kép kihűlt, elidegenedett, már nem tölt el büszkeséggel, már nem melenget, nem biztat, s ha kiszállok a gépkocsiból, és gyalog megyek tovább, az az érzésem, hogy hátulról figyelnek, lesnek, kibeszélnek.

Voltak barátaim, akik gyakorta emlegették, hogy nyugdíjas éveiket inkább otthon töltenék. Általában üres fecsegésnek tartottam, utópianak, komolytalannak. Most bennem is ilyen óhajok motoszkálnának. Persze hiába, de sokatmondóan!

Valamikor, akkor, két kor határán megszülettem, s megálmodóm elindítottak adott környezetemben a humanizálódás felé. Sapiensi örökségem jogán tettem meg első lépéseimet a homo humanus, és az ebből elkerülhetetlenül következő homo dolorosus felé. Akkor persze még erről mit sem sejtve élveztem a fájdalomatlanság boldognak hitt állapotát. Az anyai séták során bejárt templomok szentképeiről reámkönnyező Fekete Máriaék, Mater Dolorosák csak a karácsonyi Kisjézusra vigyázó Anyukát idézték. A jézusi öröm foglalkoztatott, s nem a jézusi szenvedés, mert világok rettenése közben is mellet-

tem, körülöttem volt az óvó, óvatosan nevelő kezek sokasága.

Aztán hamarosan közbeszólt a kor, a történelem. Már nem lehetett tudni mi az, amivel igazán megóvnak. A minden fájdalomtól és kételytől való megóvás, vagy valamiféle védőoltás fájdalomnak beiktatása a későbbi nagyobb próbatételek fenyegetésében?

A jónevelés hátrányival elsősorban az élcsapathoz tartozó proletariátus ismeretett meg közelebről. Utcán, iskolában elszünetelt frusztrációk kezdtek kialakítani a mimikri elsajátításához szükséges ismereteket.

Egy valóban humánus hagyományokon élt generációkból sarjadó környezet volt kénytelen egy álhumanitás magatartására tanítani. Egyetlen segítségem a nagy eltévelyedés elkerülésére az értelem volt.

Aztán a hatalom durván beleavatkozott személyiségfejlődésembe is. Míg a hozott alap és az adott óvó környezet egy megfelelő ritmust kívánt volna betartani, kényszerű hatások szinte korbáccsal hajtottak a gyorsabb érés irányába.

Eleinte nem sikerült.

A kívánalmaknak bár – úgy ahogy – megfeleltam, de hosszú ideig ki nem heverhető frusztrációk sora lett az osztályrészem. Mint az osztály nagyobbik részének.

Ezt követően már szinte minden hatás magán őrizte az ostorcsapás jelleget. Mert még befogadására fel nem készült felületet érintett.

Isten tudja minek köszönhetem, hogy mégis el nem telyedtem ennek során?

Talán egy nagy sokk, mikoron – osztályharcos magyarázattal körített homogenizációs okokból – két évet maradtam le a felsőfokú oktatás létráján, úgy lendített talpra, mint véletlen földrengés az elfekvő obeliszket. A bánya kegyetlenül rángató kompresszora bölcs, akkoron, mondhatni mindentudó támasz volt.

Aztán már nem volt kegyelem. Helyt kellett állni és elkezdődött a valódi küzdelem. Sok választásra még éretlenül, sok döntésre még felkészületlenül, de nagy emberi hibák elkerülésére már felkészülve.

Az igazi eszmélés után az egész történet már a Trianon traumáról szólt. Mindent az határozott meg. Annak árnyékában és állandó fájdalmában minden egyéb elviselhetőnek tűnt. Azt hiszem korosztályomból még akadtak mások is, akik ezt tudatosan így élték meg. Mások meg csak tudatalattijukban.

A sajtó elkezdődött ott a lélekben, s a fejben is. És soha vége nem lett. Nem is lesz. Nevelt, irányított, vizsgált és keserített, s értéket termővé vált.

Egy 50 éves pálya végén aztán egyre inkább beköszönt a testi fájdalmak ideje is. Hol itt, hol ott sajog, s gyakran mindenütt. Van úgy, hogy test és lélek egyszerre. Az ember tobzódik a sajtósza-badságban.

És akkor rájön, hogy végre el kellene kezdeni valamit. Valamit, aminek gyökerei ott vannak az eltelt évtizedekben, s aminek lombjai későbbi sajtók szabadságát körvonalazzák. A testi fájdalom észrevétlenné zsugorodik, a lelki felemel, és belekezd az ember valamibe.

Az óra ketyeg, néha harangszó is hallatszik. A végső küzdelmet már az idővel vívjuk. Méltatlan versenyzés, de lehet hasznos, sőt kegyelmes is.

A humanizálódás legtökéletesebb legbiztosabb állomása pedig, úgyis eljő.

Úgy hívják, hogy Humus Sapiens!

Magyarázatot keresek egy most zajló reakcióra és fiammal tartok társas töprengést róla. A lélektelenséget sugárzó magyar társadalom most esett túl az ezt igazoló tesztvizsgán. December 5.-e nem tagadható le már soha.

És most ez a társadalom feltételezett erején felüli teljesítménnyel áll a szökőár áldozatai mellé.

Utcáinkat ellepik a hajléktalanok, a határokon túl magyarok százezrei szenvednek szükségét, mindez azonban nem foglalkoztatja a honi magyart. A trópusokra figyel, s az ottani valóban drámai eseményekre. Helyesen, húzom ismét alá! De mi az, amiért a saját gond eltörpül szemei előtt?

Fiam azonnal válaszol: a média. Gondolj csak arra, hogy Isaurát hányan akarták kiváltani a rabszolgaságból.

Igen. A rettentő vízfal naponta százszor seper végig a képernyőn. Mindegy, hogy megfeketedett lábak lógnak ki a fóliaszakokból. Árvák nyújtják kis kezeiket a kamerák felé. Éplelkü ember erre segítőkészséggel reagál. De mit mutat meg a média a saját bajainkból, a nemzetéből? Itt sikerpropaganda a divat, a bajok elkenődése. A magyar lakos pedig elmegy az aluljáróban heverő embertárs mellett, és elsétál múltjának tragikus eseményei elől, hogy lehuppanjon a pamagra és nézze a képernyőt. Ott meg csak a vízfal érzéki. Éppen jókor, hogy a Gyurcsány odaküldött két pokróca további pontokkal gyarapítsa a pokróclelkü kormányfő népszerűségét. Ó az isa-ura. A nagy felmutató! A vatikáni tanár és az iszlám ébresztője egy személyben. Íme! Megtanít minket majd mindenre. Mert mi különben isa pur es chumov vogmuk. Majd Ó!

Véletlenül kerültem néhány percre egy nagyon eldugott, de varázslatosan szép kis magyar falu moteljébe. Kíváncsiskodtunk, kérdezősködtünk. Hogy is csinálták, miként működik?

A tulajdonos joviális, igen beszédes ember. Kezében pohár, a bárpuhánál ugatja a mellette állókat.

Mikor a téli sport közös érdeklődési köre jön szóba, felcsillan a szeme. Egy asztalhoz in(ni)vítál, és beszélni kezd.

Hosszú éveken át volt a falu tanácselnöke. Aztán privatizálta a kocsmát, melyet utóbb „felfejlesztett”, s íme.

Emberek, láthatóan munkások, jönnek-mennek. Mindenkihez van egy szava, tréfás, barátságos, kötekedő, de inkább afféle atyai, pontosabban mindenható atyai. Felsejlik bennem egy úgynevezett puha diktatúra béli ügyes tanácselnök képe.

Igyatok valamit fiúk munka előtt, szőljatok a Klárinak, van ott minden. Na mi van a gyerekekkel. Majd elintézzük! Nyugi.

Aztán visszajön és beszél. Bizonyára ivott már néhány pohárral, de ennek legfeljebb a szavak volumenére van hatása, vagy talán a kompenzálni oly alkalmas történetek kiszínezésére, az ecsetkezelésre. A 70 körüli jó öreg korcsomárosnak csak úgy ugrálnak az ölébe a fiatal, hálás leányzók, s nyelvéspuszival kezdik. Európahírű orvosprofesszor kezeli, de annak életét vörösborával ő toldja meg egy évvel, s mikor évek után ezt megtudja a feleségtől, ismét jön a nyelves puzsi, meg az azt csináljz velem amit akarsz.

A táj csodálatos, a bővizű patak ott csobog előttünk. Minden mesebeli. Beszélgetőpartnerünk szövege is. Szinte elringat vele.

Az embereket közben tovább igazgatja. Főlényes biztonsággal, általa valószínűleg uralkodóinak hitt gesztusokkal. Lehet, hogy nekünk szerepel? Azt hiszem nem. Ez ő! Egy kor ittfelajított mintadarabja. A ritkábbik fajtaból való, de volt ilyen nem kevés azért.

A motel is ilyen. Kissé szedett-vedett, többféle csempé keveréke, turista színvonal, de áll és működik. Még erdélyi kapcsolat is van. Kis székelykapu, ott csináltatott bútorok, testvérfa.

Mindent összevetve kellemes fél-háromnegyed órára kerekedett a pár perc. Indulnunk kell.

Barátunk tegezőre fogja. Hányas vagy? Ja, akkor öcsém lehetsz. Na aztán csak gyertek máskor is. Int és továbblép.

Járásában van egy ici-pici munkásörösen merev lazaság, kacsintósan népboldogító lengés.

Szász István Tas

Lozsádi Károly: Erdélyi Magyar Universitas

Mottó: „A szellem sohasem lehet vak” (Romain Rolland) Apáczai hazájában sem, – hacsak mi nem tesszük azzá!

Lozsádi Károly (szerk.): Erdélyi Magyar Universitas – Erdély szellemi múltjából. Bp. 2004. Az előszót írta Nemeskürty István.

Erdély nagyjai mindig tudták: Európa felé kell néznünk. Magyar sors és európaiság, európai hivatás Erdélyben – sajátos erdélyi feladat – írja tanulmánykötetében Dr. Lozsádi Károly orvosprofesszor, szívsebész, a londoni iskola szemléletének hazai alkalmazója. Feladataink tudatosabb felismeréséhez nyújt támpontot a műve, melyben az erdélyi felsőfokú anyanyelvi oktatás mai helyzetét is vizsgálja. Lozsádit, aki öt évtizede oktat, mindig is érdekelte az egyetemek sorsa, különösen a kolozsvári egyetemé.

A szerző imponáló ismeretanyag birtokában fogja át az erdélyi művelődéstörténet öt évszázadát, hogy rávilágítson – történelmi távlatból is – sajátos feladataink lényegére, miszerint az oktatás és az anyanyelvűség továbbfejlesztésének záloga a folytonosság és vele összefüggésben az értékmegőrzés, értékmentés. A XIX. század kimagasló történésze, Kővári László szerint „Erdély-Múzeum”, de – ma már tudjuk – nem elég megtartani, fejleszteni is kell az értékeket! Ezen munkálkodtak legjobbaink a letűnt századokban; az önálló állami magyar egyetemért száll síkra ma is a haladó értelmiség színe-java, köztük a tanulmány szerkesztő-írója. Az európai tudós ugyanakkor figyelmeztet az egyoldalúságra is. Bevezetőjében nem ok nélkül idézi a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert látóki szavait. „... technika nem kultúrát, hanem csupán civilizációt teremt”, azaz keretet. Feladat: „lélekkel (humánnummal) tölteni meg a keretet”. Az erdélyi lelket kifejező úgynevezett transzilván szellemiség, „erdélyiség” sajátos milióban (tájban-történelemben) fogant, közösséget, tudatot formált, szemléletet alakított. Meghatározta Erdély ifjainak, köztük Mikesnek, az erdélyi gondolat leg-tudatosabb képviselőjének a sorsát is. Innen a szellemi kitekintés a nagyvilág-

AZ ERDÉLYI MAGYAR UNIVERSITAS

Erdély szellemi múltjából

SZARAD TÉR

ban. Az európai egyetemekre XIII. századtól már Párizs és Bologna felé vezet az út, a protestáns peregrinusok német és holland akadémiákra járnak, virágzik Várad, a Körösparti Athén (1463). „Erdélyt sorsa – (Nyugat és Kelet határmezsgyéjének) a nyugat-európai műveltséghez kapcsolja.” A mérce ma is Európa! – idéztük a szerzőt.

A XVI. századtól, az önálló fejedelemség korától „Erdély a civilizált Európa szellemtörténeti eszméinek tükörképe” – és nem véletlenül. A magyar nyelv – reformációnak is köszönhetően – hamarabb vált az állam nyelvévé, a vegyes lakosságú Erdélyben, mint a rendi Magyarország. (Az erdélyi törvénygyűtemény 1653-ból magyar nyelvű!) Alkotmányos élete az angolokéhoz hasonló, országgyűlés választja a fejedelmet, a tolerancia elvét legelőször tette magáévá az európai felvilágosodás eszméiből. A török uralta Erdélyben is megmaradt az összeköttetés Európával. A mű-

velődési élet a XVII. században a legfejlettebb. A Biblia-olvasó, főiskolát, könyvtárat alapító fejedelmek: Bethlen, a Rákóczi, Apafi idején, akik udvara menedéke a tudománynak, kultúrának, a művészetnek és a román művelődésnek is. (lásd. Rákóczi-biblia!) A könyvtáralapításban Mátyás király a példakép! Megannyi kiragadott példa erdélyiség és európaiság összefüggésének tényszerű dokumentálására! Erdély nemhiába a „historia hazája”, a műveltség védőbástyája évszázadokon át.

Mi a túlélés titka, a fennmaradásé? – kérdi a szerző fejtegetésekben. Ebben meghatározó a sajátos szellemi-lelki alkatú közösség értékrendje és történelmi tudata – válaszolja, a milió-elméleteket is jól ismerve. A fizikai túlerővel szemben csak a szellemi felsőbbrendűség győzhet. Erre épül a fejedelmek (Bethlen) politikája. Ez a transzilvanizmus Kós Károlyi alapigéje: Építenünk kell! Ezen alapszik napjaink „Nekünk többet kell tenni, mint a többieknek” elvi igazsága is. (Egyed Ákos) mert, hogy csak az használható, amit leteszünk az szellemi asztalra. Mikes példája ma is kötelez.

Lozsádi az összeállítást Apáczai emlékének ajánlja. A Hollandiából hazatért tudós (már annak idején) oktatási rendszerben gondolkodott. Elsőnek hirdette meg – az egész népre kiterjedő – anyanyelvű oktatás jogát és fontosságát. „A bölcsesség tűzhelyei mindig az akadémiák és főiskolák voltak”. (1656)

Éltre keltek-e eszményei? Működnek-e a „bölcsesség tűzhelyei”, az egyetemek, főiskolák? Van-e értelmiségi utánpótlás? Vallatja a történelmet Apáczai nyomán a szerző. Miközben gazdag emlékirodalomra támaszkodva, kortársak feljegyzései, vallomásai alapján (Jordáky Lajos naplója!) foglalja össze a kolozsvári egyetem múltját és jelenét 1581-től 2003-ig, a meg-megszakadó jogfolytonosság és a többszöri újrakezdés stációit. Ismert adatokat közöl: Erdély első egyetemét Báthory István fejedelem alapította a „szellemi fővárosban”, Kolozsvárt, 1581 május 12-én, egyidős a vilnói Báthory Egyetemmél, és év tizedekkel megelőzi a nagyszombati Pázmány Universitást. Jogi és orvosi kara is két évvel előbbi, mint a Budán létesített Mária Terézia-korabeli. Nem beszélve János

Zsigmond egyetemalapítási kísérletéről 1567-ben, Szászsebesen, mely a szülőföldön tanulást segítette volna. elő. Önálló magyar egyeteme Erdélynek 1872-1920 és 1940-1959 között volt, a Ferenc József Tudományegyetem, illetve a Bolyai Egyetem. „Erdélyben a szegénység vállalkozott arra a művelődésre, ami más-hol a jómód kiváltsága volt” – idézi Cs. Szabó László megállapítását a szerző és hangsúlyozza: „... tények mögött ott van az önjerejéből templomot, iskolát építő-fenntartó erdélyi akarat és összefogás,” a fejedelmek pártfogása. Nem marad el a szentencia: „Amely társadalom nem áldoz az iskolára, nem méltó a jövőre!” (Ravasz László)

A Bolyainak, mint a legfontosabb határon túli magyar oktatási kutató és nevelő intézménynek a megszüntetésével az elsorvasztás veszélye fenyegeti Erdélyben az anyanyelvi oktatást, az értelmiség utánpótlást, minden fokon. Megszűnése „veszteségeink jelképe is! Visszaállításával a hatalom mintegy elégtételt szolgáltatna a Romániában élő magyarságnak...” – visszatérő idézetek az összeállításban Cs. Gyimesi Évától, tanulmánygyűjtés, a Bolyai Társaság erőfeszítései, – jelenleg nincs önálló állami magyar egyeteme Erdélynek. A szerzőt, mint Erdély szülőltjét is ez készíti a könyv megjelentetésére, amelyben közzéteszi a Balatonfüredi Orvos-napokon, 1987-1992 között elhangzott előadásainak anyagát.

Lozsádi Károly

A történelmi egyházak támogatásával ma – átmenti eredményként – működnek magánegyetemek: a Partiumi Ke-

resztény Egyetem és az Erdélyi Magyar Tudományegyetem. Működésük kezdetéről, az egyetemépítési kísérletekről tudósítanak e könyv lapjain Wanek Ferenc, Tolnay István, Farkas Emőd írásai.

Lozsádi mindamelllett hisz az Universitas jövőjében! Könyvének Epilógusa ezt érzékelteti. A szerző témához való viszonyulása, a lírai hangvétele is ezt sugallja. A líraiság azonban nem öncélú nála: a szövegben elhelyezett találó idézeteknek, verssoroknak megvan a maguk szerepe (akárcsak az Ady-verseknek): önismeretet ébresztenek, és mint zárótételek a műben, ráhangolják az olvasót a históriára.

Az olvasmányos stílusban megírt, gondosan szerkesztett tanulmány megkapó tömörséggel, szabatosan, veretes nyelvezettel fejezi ki a szerző – líraisággal áthatott – tárgyias szemléletét és időszzerű mondanivalóját. A könyv méltán ajánlható az olvasó figyelmébe!

**(A szerkesztőség megjegyzése: Cs. Gyimesi Éva nem is olyan régen szintén népszerűsítette az úgynevezett „multikulturális” egyetem fogalmát. Ami természetesen nem ugyanaz, mint az önálló, állami magyar egyetem!)*

AZ OROSZ ASSZONY

A múlt év november utolsó vasárnapján láthatóan más volt a gyász napja, mint ezeddig. Nagyon sokan jöttek el a temetőkertbe, a határokon túlról azok is itt voltak, akik évek óta nem látogattak haza. Rengeteg volt, több mint tavaly meg azelőtt a koszorú, a virágcsokrok, a nemzetiszín-szalagok is szélesebbek, a gyászszalagok mélyebb feketék voltak, ércesebben szállt a Hiszekegy és a Miatyánk, magasabbra szárnyalt a Tebenned bíztunk is. Több volt a könny és sóhaj, fehérebbek voltak a megbicsaklott fejek is.

Nem előzte meg kampány a napot, nem volt hangos hírverés és hangoskodó hirdetés, csakúgy mint évente a 90-es évek óta a református és római katolikus papok adták tudtára – habár felesleges volt – a gyülekezeteknek, hogy a délutáni istentisztelet és mise a sírkertben lesz megtartva a sztálini halállágerekbe hurcolt és ott elpusztult áldozatok emlékműve előtt, amelyen 103

név olvasható az örökmécsesek örökdő fénynyalábjában. A gyászolók és emlékezők feketébe merevedett tömegében nem beszélgettek, nem szóltak egymáshoz, de mindannyian egyre gondoltak: a 60 éve történt és az azt követő borzalmakra, sokat szenvedett és haza sosem tért szeret-teikre. Szolyvára, a gulágra.

A túlélőkből, az ötvenes években úgy másfél-százán kerültek haza. A városból

közel négyszáz elhurcoltból, már csak Kaszó János bácsi él. Ő is ott volt, az unokája hozta Skodájában. De nem szállt ki, mert úgy két éve lebénult féloldala – a letekert ablaküvegen bámult üres tekintettel a jelenbe és múltba.

A megemlékezés után csak lassan oszladozott a tömeg, nem vették útjukat hazafelé, hanem felmenőik sírhantjaihoz vonultak. Én is mentem édesanyám sírházhoz, hogy elmondjak felette egy imát, elmondjam neki a tegnap és tegnapelőtt történéseit, tanácsot kérjek tőle. Majd kimentem a temetőt átszelő útra, visszafordultam, végigpásztáztam a kertet felmérve az utóbbi hónapok veszteségeit. Mennyivel lettünk kevesebben, hány ismerős, rokon, barát, hittárs költözött el. Az utat szegélyező friss hantok sorában, a magyar felírásos fejfák között megpillantottam egy idegen nyelvű táblát szlávul, oroszul volt írva: Fedorova Natalja, paom. 29. II. 2002.

Furcsállattam, szokatlan volt. A másfelekezetűeket a temetőkert jobb szárnyában hantolták el, ott volt a ruszin parcella

la, ide, a bal szárnyba a reformátusokat és katolikusokat temették. Ugye, feltűnő! – szolt rám a mögöttem megálló lelkészünk, de mielőtt reagáltam volna, előlépett felesége kíséretében, imádkozott néhány percig a sír felett, majd egy csokor virágot helyezett a fejfa alá. Ide, folytatta, Fedorovát, egy orosz asszonyt temettünk. Kérte, hogy ide, a mi temetőnkbe temessük, a mi halottunkká vált. Mivel nem értettem, – kérdeznem sem akartam a lelkészt.

Fedorova Natália – folytatta a tiszteletes, miközben útnak eredtünk a város felé, bentről, valahonnan Szaranszk környékéről jött városunkba, úgy tíz-tizenöt éve. A férjével jött, aki hivatásos határőr volt. Ide irányították szolgálatra. Kinn laktak a Tisza partján, a város szélén a tiszték és tisztetek számára kijelölt negyedben. A férj meghalt úgy nyolc éve, ő nem utazott vissza szülőföldjére, végleg itt maradt. Mivel el kellett hagynia a szolgálati lakást, a város önkormányzata kiutalt számára egy egyszobás lakást, ott húzta meg magát, morzsolta napjait, éveit. Jó embernek, jó szomszédnak bizonyult. Megtanult még magyarul is valamicskét, Sőt, mesélték szomszédjai, megkedvelte a magyaros ételeket is, gyakran átjárt hazájuk tanácsokért, egy kis tereferére, de talán azért is, hogy ismerkedjen, szelídítse a magányt. Kezdetben ünnepnapokon, majd idővel minden vasárnap eljött a délelőtti istentiszteletre szomszédjai kíséretében, de jött egyedül is. Mindig ott ült fenn a karzaton, az utolsó sorban. Nem láthattam a szőszékből hogy énekelt volna, de azt igen: lehajtott fővel ült és gyakran vetett keresztet magára, ami elég szokatlan a mi református templomunkban. – Ami igaz, az igaz, adtam egy lélegzetnyi pihenőt istenünk szolgájának.

Egy napon felkeresett a parókián és szinte félve kérdezte: nem tiltott-e nálunk, nem követ el azzal büntetést hogy pravoszláv léte templomunkba jár?

Mondanom sem kell választomat. Valami köszönés féltébe rebegett és felvidult, mikor kifelé tartott. Az viszont engem is meglepett, mikor megláttam itt a temetőben gyásznapunkon, de még jobban az, mikor a megemlékezés záró perceiben virágot tett az emlékmű alá, imádkozott, keresztet vetett magára és az emléktáblákra. Gyászoló testvéreink is felkapták fejüket, de nem tette szavá senki, majd megszokták jelenlétét és viselkedését. Egy orosz asszony a magyar áldozatok emlékére?! – néztem fel kérdezőn. Én is szerettem volna rákérdezni, de nem tettem, ő sem látogatott többé a parókiára – halkult el beszélgető társam, majd némi szünet után folytatta a történetet.

Két éve egy novemberi napon felhívott a kórház sebészeti osztályának főorvosa, személyes ismerősem:

Tiszteletes úr – mondta –, itt fekszik osztályunkon egy Fedorova nevű beteg,

inkurábilis (*gyógyíthatatlan – a szerk.*) az állapota. Ő kért, hogy hívjam fel és kérem meg nevében: látogassa meg. Jöjjön minél hamarabb, mert már csak magyari vannak hátra! Még aznap délutánján meglátogattam. Nem kellett orvosnak lennem, hogy megállapítsam első pillantásra: a lélek tényleg csak hálni jár bele.

Restelkedve kért tőlem elnézést, amiért magához hivatott: –Tiszteletes úr, atyám – préselte ki magából zihálással telített pihenőket közbeiktatva, – nekem mennem kell, ez Istenünk akarata. Így mondta Istenünk. Nagyon kérem: temessen el, ha eljő a nap és imái befejeztével mondja ki: megbocsát az Isten és megbocsátanak maguk is!

Nem egészen értettem, vártam a folytatást, magyarázatot, ami jött is.

Én pravoszláv hitben születtem és éltem, habár ez bűnnek számított ott mifelénk, pláne hogy szovjet katona volt a férjem. De ő is hívó volt. Az ikont is mindig magunkkal vittük, bárhová irányították, igaz letakartuk nappalra, csak ajtózáras után fedtük fel mikor imádkoztunk.

Az apámat 1942-ben besorozták, harctérre irányították. Innen, Kárpátaljáról kaptuk az utolsó hírt felőle, majd eltűntnek nyilvánították

Szünetet tartott, mélyeket lélegzett, mert nehezebbre esett minden szó.

A háború befejeztével többször is kérelem fordultunk a katonai parancsnokságokhoz, irtunk a hadi levéltáraknak, de mindig azt a választ kaptuk, hogy eltűnt.

Idővel férjhez mentem, a férjem hivatásos katona, azaz tiszt volt. Kértem, ha van rá mód, úgy helyeztesse magát ide, Kárpátaljára, ahonnan az utolsó hírt kaptuk felőle, hátha rátalálunk nyomára. Végül is ide irányították. Jártam a katonatemetőket, de nem találtam a sírját apámnak.

Közben megismerkedtem a helybeliekkel, az itteni magyarokkal, megszerettem őket, barátságot kötöttem velük.

Láttam nehezebbre esik a beszéd, a visszaemlékezés, mondtam is: Pihenjen, majd meglátogatom újra, akkor folytatja.

Nem, nem tiltakozott, az már nem fér az én időmbe, mindent el akarok mondani. Szomszédaimmal sok mindenről szó esett, ők hívtak a maguk templomába. Elmesélték azt is, hogy miként hurcolták el apáikat, férjeiket, gyermekeiket a haláltáborokba az enyéim, akikről én azt tudtam, hogy felszabadulást hoztak ide. A kezdetben nem akartam hinni, de később és ott kinn a gyásznapokon meggyőződtem, hogy igazat mondanak.

Becsapva, megalázva éreztem magam, sokat imádkoztam, mentem az önök templomába. Mindig arra gondoltam, kérdeztem is magamtól: vajon apám nem volt-e azok között akik a halálba kergették a szerencsétleneket? Kitaláltam mindenféle magyarázkodást, hogy csak elűzzem kétegytelmeimet, a borzasztó felismerést, de nem tudtam magam meggyőzni, hisz ha nem is ő, akkor mindezt bajtársai tették, akik vele egy oldalon voltak... De, higgye el, ők sem, bűnösök. Hanem azok, akik ezt kitalálták, akik ezt parancsolták.

Megfogtam csonttá száradt kezét, de nemigen tudtam biztatót, megnyugtatót mondani neki.

Köszönöm, tiszteletes úr próbált mosolyt erőszakolni szintelen vonásaiba én mindig, mióta ismerem magukat azért imádkoztam, hogy bocsássanak meg apámnak, nekünk...

Csend üledetett közénk, a tiszteletes megállt, a temetőket felé fordult:

Ő volt az első és ezeddig egyetlen, aki bocsánatot kért...

Szöllősy Tibor, Técső

Átalveto

53

Az Átalveto 53. számának tartalmából:

- Amitől emberek vagyunk – szerkesztői levél
- Nemzetpolitika Gyurcsány-módra
- Viharkeltés a Passió című film körül
- Wass Albert szobra Bonyhádon
- Eleven hagyomány: Köteles Sámuel

A lap előfizetési díja egy évre **1400,-Ft.**, külföldről **10 EUR**, tengeren túlról **20 USD**. Az előfizetéseket postai utalványon a következő címre kell küldeni: **EKOSZ 7101 Szekszárd 1. Pf.480.**

Szlovák - Magyar Duna konferencia

A konferenciára, amelynek célja, hogy mindkét ország számára elfogadható kompromisszumot találjon a Duna konfliktusban, a „Rákóczi” hajó fedélzetén Budapest és Párkány között került sor 2004. április 14-én. A konferencia levezető elnöke: Alexander de Roo, az Európa Parlament környezetvédelmi bizottságának elnökhelyettese volt. A konferencia tiszteletbeli elnökei: dr. Persányi Miklós és dr. Miklós László, a két ország környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszterei voltak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Szlovákiában csehszlovák állampolgárként születtem, és tudom, hogy ez a két nép és nemzet egymásra van utalva a Kárpát-medence vízrajza miatt is. Az utak, a leendő autópályák mind Magyarországon keresztül mennek Közép-Európa és a Balkán felé, és teljesen összeköt minket a Duna és az öt folyó, amelyek Szlovákia fő ütőerei, a Vágtól a Bodrogig.

A népek kultúrája mindig a folyóvizek mentén alakult ki, különösen ott, ahol még hajózni is lehetett. A Volga ilyen volt a Valdáj hátságtól egészen le a Kaszpi tengerig. A Volgát, ami az oroszoknak az „anyaföldje”, kultúrájuk alapja, ottani vízlépcsőkkel teljesen tönkre tették, több száz várost és falut pusztítottak el, sok régi orosz templommal, régi orosz épületekkel, az orosz kultúrának a bölcsőjével. Nemcsak azért mert hajózni akartak, hanem mert a szocialista eszme szerint az energiatermelésnek mindig jelentősen meg kellett előznie a következő 5 éves terv termelési előirányzatait. Ezért akarták a Dunán is maximalizálni a villamos energiatermelést. Azonban ha már villamos energiát termelünk, akkor azt leggazdaságosabban csúcsergia termeléssel kell előteremteni. Elieva professzor, egy grúz nemzetiségű, szovjet professzor járt nálunk, amikor a Bósi Vízlépcső ügyeit kellett intézni. Ebéd közben elővett egy szalvétát és arra rajzolta le, hogy ő miként képzei el a csúcs üzemmód megoldását. Ránk bízta; döntsük el egymás között, a két ország ügyeként, miként vezetjük végig a Szigetközön a mesterséges csatornát, vagy a szlovákiai Csallóközön, de egy nagy tavat a víz összegyűjtésére Dunakiliti tájékán kell megépíteni. Ettől nem tágitott. Amikor elkezdtük faggatni, miként képzei el, hogy egy ilyen síkvidéki területen ezt meg lehet valósítani, akkor azt mondta: „kollegák, kérem fe-

lejtsék el az érveiket, ennek így kell történnie, több ellenvéleményt nem szeretnék hallani”.

Ez volt az indulás. 1963-ban döntöttek a KGST villamos energia kongresszuson, hogy a Dunán három nagy csomóponton kell vízlépcsőket építeni. A Vas- kaput, a román-jugoszláv vízlépcsőt, a Bős – Nagymarost, és a Pozsony – Wolfstahl. Az összes többit, csak amikor ezek elkészültek, beépítették volna mint közbülső vízlépcsőket. Például Budapest alatt még két vízlépcsőt terveztek a magyar-jugoszláv határig. Mi úgy éreztük, hogy teljesen a szovjet modellt akarják ránk erőszakolni. Ezért lázadtunk fel 1980-ban 24 éve, majdnem egy negyed századdal ezelőtt.

Nyolcan voltunk veterán mérnökök és természettudósok, akik elindítottuk a tiltakozó mozgalmat, a csúcsummelte-tésű, síkvidéki vízlépcsőrendszer ellen. Nagy politikai vihar lett belőle. Vargha János biológus barátunk figyelmet felkeltő kitűnő cikkekben (Új Tükör, „Dunasaurusz”, Valóság) tájékoztatta a magyar közvéleményt. Három évvel később alakult meg Vargha János vezetésével a Duna Kör, amely már társadalmi ifjúsági megmozdulás volt. A társadalom jelentős része egyetértett, nemcsak a Duna miatt, hanem azért mert „milyen jó, hogy a diktatúra ellen egy ilyen tömegmozgalommal lehet fellépni, és lehetett hallani, hogy a diktatúrát majd mi sarokba szorítjuk.” Még emlékszem, hogy a budai rakparton a magyar, szlovák és az osztrák környezetvédőket a magyar rendőrség jól megverte, de két év múlva már nem merték megtiltani, hogy az osztrák nagykövetség elé felvonuljanak. A tüntetők csak 2000-en lehettek, de amikor a rendőrség azt kívánta, hogy utazzanak a régi kismetróval, akkor Vargha János azt mondta a rendőrpáncsoknak, hogy miként akar 20

ezer embert a kismetrón utaztatni. Ettől megijedtek, és azt mondták, hogy ha az Andrassy úton nem fognak randalírozni, akkor ezzel a feltétellel engedélyezik. A második és a harmadik tüntetésen már a társadalom jelentős része megmozdult, és 40-50 ezer ember vonult fel.

Míndezek ellenére, a magyar politikai vezetés, nem lévén pénze, hogy Nagymarost megépítse, az osztrákokhoz fordult, mert akkor állították le a Bécs alatti vízlépcső építkezést. Magyarországon példaként szolgált az ő eredményes tiltakozásuk is. Az osztrák cégek azonban boldogan jöttek ide, egy új foglalkoztatási terület reményében. Így indult meg a nagymarosi vízlépcső építkezése, amit a kormány, Németh Miklós miniszterelnök a rendszer bukásakor búcsúként leállított. Egy évig állt is minden munkálat.

Utána következtek a vízlépcső megépült részeinek felszedési munkálatai. Az érdekesség ebben az volt, hogy az a Mikolics Sándor főmérnök, aki Nagymarost is tervezte, és a mérnöki etika szerint a kapott feladatot jól megoldotta, ugyanő ugyanilyen etikai alapon megtervezte a vízlépcső elbontását. Így alakult ki a mai helyzet. Az én életemből 25 év ment rá a vízlépcső mozgalomra. Most már csak kívülállóként érdeklődve figyelem az eseményeket, de szívügyemnek tekintem most is. A nyolc kollega közül már csak egyedül én élek, ezért erkölcsi és becsületbeli kötelességemnek tartom, hogy néhány alapvető szempontot Önökkel ismertessek.

Első szempont, hogy ne a politikusok szabják meg, hogy hány köbméter vizet engedjenek át Szlovákiából a Duna anyamedrébe. Nem az Ő feladatuk, hogy a víz legalább fele itt jöjjön. Ez biológiailag és hidrológiailag is téves érvelés, mert miután határfolyóról van szó, a fele víz is tovább feleződik. Hogy 400, 600, 800 vagy 50% m³/sec, illetve hogy mennyi víz jöjjön, bizzuk rá a biológusokra és a hidrológusokra akik lelkiismeretük szerint megtalálják majd az optimális megoldást. Ez történjen Pozsonyban és Budapesten is. Azért hangsúlyozom ezt, mert az 1977-es csehszlovák-magyar szerződésben 50 köbmétert engedtek volna át az éves átlagnak megfelelő 2000 köbméter/sec-ből. Higgyék el nekem, hogy azzal az 50 köbméterrel semmit sem tudtunk volna kezdeni. Pozsonynak és Budapestnek is érdeke a jó eredmény. Ezért azt javaslom, hogy a két ország szakemberei mi-

nél előbb közös munkabizottságot alakítanak, és közös összehangolt tervvel lépünk az EU elé, hogy a maximális anyagi támogatást is megkapjuk.

A második a hajózás kérdése. A Dunán 9 bárkás tolatmányok vagy vontatmányok is közlekedtek nagy motorral. Ezek a gázlókat mindig tönkretették. A hajózásnak a folyó eredeti természetéhez kell igazodnia. Európában már az Európa-típusú bárkák közlekednek, amelyek 1.200 tonnásak és 120 méter hosszúak. Ezek a Rajnán is tudnak közlekedni, ott is kielégítik az igényeket. Ki kell kapcsolni az elavult hajózási módszereket. Ebben az esetben nem lesz szükség újabb vízlépcsőkre, hanem a mederszabályozásra kell koncentrálni. Olyan folyómedret kell kialakítani, hogy a bárkák haladni tudjanak a 2,5 méteres vízben a követelménynek megfelelően.

A Duna-Rajna csatornából is túl nagy felhajtást csinálunk.

Ez német érdek, azért mert Nürnberg környékén nagy az ipari és mezőgazdasági vízhiány, és csak az Alpok által táplált Bajor Duna-szakaszról tudtak vizet átvinni. A DRM úgyve túl lett ideologizálva, túl lett politizálva. Természetesen Pozsonyig, vagy akár Nürnbergig is el lehet menni gazdaságosan, de a Rajnán és Dunán keresztül elérni a Fekete tengert Rotterdam-Constanta között, gazdaságosan nem lehet, mert kb. 50 vízlépcsőn kell áthaladni.

A harmadik szempont, hogy a bósi csatornán a vízi turizmus, és a tömeges kishajózás nem mehet át. Miért nem lehet megoldani, hogy a vízi turizmus, és az ezzel együtt járó természetjáró turizmus végre bejusson a Szigetközbe Magyarországon és a Csallóközbe Szlovákiában. Tessék ebből profitálni, és az energiatermelés veszteségét pótolni a turizmus által.

A negyedik szempont az energiatermelés. Azt az iszonyatos pénz mennyiséget, amit a vízlépcsőrendszerbe befektettek, ha az energia racionalizálásra fordítanánk, akkor majdnem anyni energiát tudnánk megtakarítani mint amennyit Bősön termelnek. Miért nem lehet energia-megtakarítással is eredményeket elérni az ipar, és a lakosság érdekében? Szlovákia hegyei között sok szivattyús energiatermelő kapacitást lehetne létrehozni, méghozzá olyat, amely a csúcsrájáratás követelményeinek is megfelel. Bősnél a csúcsergia termeléshez ezért kellett a Dunakiliti tó, hogy a nap kétharmadában gyűjteni, és egyharmadában leengedni lehessen a vizet. Azért hogy hajózni lehessen, ezért Nagymaroson is kellett építeni egy vízlépcsőt, ami fölött épült volna a kiegyenlítő tározó.

A Dunacsúni tó csak egyharmadát teszi ki a Dunakiliti tónak. Ez az eredeti feladatát már távolról sem tudja betölteni. A párizsi békeszerződés szerint ezért volt szüksége Csehszlovákiának a dunántúli magyar oldalon arra a három magyar falura, mert a magyarok tüzérőségükkel Pozsonyt szétlőtték volna. Ez a szovjet megszállás idején teljesen lehetetlen állítás volt. Úgy gondolkodtak, hogy Petralkánál, vagyis Ligetfalunál van 11 km csehszlovák szakasz, és kellett nekik még kb. 14 km-es hossz, hogy 25 kilométeren meg legyen a víz esése km-ként 40 cm-rel, és kijöjjön a 10 méter magas duzzasztási lehetőség. Ezért volt szüksége Csehszlovákiának Dunacsún községre.

Ezek alapján Csehszlovákia az 1950-es években megkezdte a Bratislava-Komárno/ Pozsony – Révkomárom hajózási csatorna tervezését. Nem 4.500 m³ víz kapacitással, amelyet ma a bósi erőmű jelent, hanem egy szűkebb, de a hajózás igényeinek megfelelő csatornával.

A Szigetközben a jobboldalon, a Kis-Csallóközben a baloldalon fekvő árvédelmi gátak közötti távolság 2-5 km. A nagy árvizek 5-6500 köbméter/sec vizet jelentenek. Ilyenkor a hullámtérben átlag 2000 köbméter/sec vízlevonulással kell számolnunk. Ha a hullámtér átlagos szélességét 3 kilométeresnek vesszük, akkor az árvízi magasság 70 cm-es lenne. A mellékág-rendszer meder-keresztmetszete ezt tovább csökkentheti. Ha a száz éves árvizeket vesszük figyelembe, a hullámtérben csak 5500 köbméter/sec árvíz fog levonulni, ami maximum 1,8 méter magasságot jelent. A gátak jó karbantartása és a Dunakiliti vízlépcső szükségétől való hasznosítása enyhítené az árvizeket. E mellett a Szigetközben ma nem az árvíz a gond, hanem a kisvizek, és a kiszáradás. Tehát a hatékony vízelosztás a fő feladat!

Ezzel egy időben pedig Mosonyi professzor a nagymarosi vulkánikus kőzetre alapozva megállapította a vízlépcső legjobb helyét. Mikor ezzel a tervével előállt, akkor Gerő Ernő azt mondta neki, hogy nekem nem elég 120 megawatt kapacitás, mert én szénerőművekből akár 500 MW kapacitást is tudok előállítani, ennyi pénzből, amit Ön kér tőlem. A csehszlovákok pedig azt mondták, hogy ha Nagymarosról duzzasztani fognak, akkor az egész szlovák Kisalföld a Garamtól Komáromig úszni fog, tehát szó sem lehet róla.

Amikor Csehszlovákiában és Magyarországon is a kommunista diktatúra hatalomra került, akkor Sztálin egyességre, a két terv összehangolására szólított fel. Így született meg 1948 utáni évtizedben a Bős-Nagymarosi vízlépcső rendszer. 1963-ban Szófiában döntött a fejlesztés-

ről a KGST és 1977-ben lettek készen a tervek, úgy, hogy Budapesten aláírták ezt a nagy szovjet tervet. A mi harcunk három év múlva indult meg.

A tudományos vizsgálódás még ma is tart. Micsoda politika az, amikor a tudomány és a politika abból akar megélni, hogy pár évtizedig még ezt kell vizsgálni.

Tessék a leghatározottabban mindkét ország kormányainál fellépni a gyorsítás érdekében, mert nem szabad még évtizedekig a Szigetközt és a Kis-Csallóközt pusztulásban hagyni. Ez nem csak a mi szegyenünk, hanem Európának is szegyené. Már 13 évvel ezelőtt meg lehetett volna oldani a szigetközi gondokat!

1990. után dr. Hajóssy Adrienne geofizikus, az MTA és a magyar kormány tudományos szakértője lett az ellenfelünk. Amikor 1991. decemberében helyszíni szemlénk alapján jeleztük a kormánynak, hogy Dunakiliti-Somorja-Dunacsún között a szlovákok megkezdték a Duna-elterelés munkálatait, dr. Hajóssy Adrienne bizottsági „ellen-helyszíneléssel” és úti jelentésével félrevezette a Parlamentet és az Antall-kormányt. Antall József egyébként azért nem mert fellépni a vízlépcső ellen, mert attól tartott, hogy ellenzéke az SZDSZ, meg fogja a kormányt buktatni. „Majd a hágai bírósághoz fordulunk”. A Boross-kormány idején pedig részt vett a szigetközi vízpótlás dízel-motoros akciójában. Azóta is a kormányok tudományos szakértőjeként tevékenykedik. Most a Szigetköz, Csallóköz rehabilitációjának terve van napirenden. Egy bevált német mederszabályozási módszert a „meanderézést” juttatja eszembe, mely évilleg a méhek itatójához hasonlít. A méhészek a víztartó edény csapja elé lejtősen helyezik el az itató lemezt, amelyen az ivóvizet szerpentin-szerűen kialakított vájatokon vezetik végig. A csendes vízáramlást nagy hosszúságon a szomjas méhek sokan tudják körül venni. Ilyen lejtős lemez (40 cm/km eséssel) a Szigetköz és a Csallóköz is, s benne a szlovák államterületre a Kis-Csallóközbe átnyúlóan nagy hosszszon kialakítható kanyargós mederben 10-15cm/km-es lényegesen kisebb sebességgel áramlana a Duna bőségesen nedvesítve a meder környezetét.

Szomorúan kell megállapítanom, hogy a politika sodródása alakította a Duna ügyét, ami többször került különböző politikai szélhámósok kezébe.

Köszönöm, hogy meghallgattak, és kérem Önöket, hogy jó együttműködéssel segítsék ennek a közös problémának a megoldását.

Hábel György

ADOMÁNYOK (Ft)

BELFÖLD

Almási László	Bp.	2.000.-
Andó János	Bugyi	2.000.-
Antalfi Györgyné	Bp.	2.000.-
Árkossy Ottó	Esztergom	3.000.-
Balázs István dr.	Bp.	2.000.-
Bányai Ferenc	Bp.	2.000.-
Bartha Zoltán	Bp.	1.000.-
Bátor Béla	Jászapáti	2.000.-
Bertha Zoltán dr.	Debrecen	3.000.-
Biczó Erzsébet	Márok	2.000.-
Biró Gábor dr.	Szigetvár	7.000.-
Boros Gyula	Tatabánya	1.000.-
Botlik József dr.	Bp.	3.000.-
Bödecs Barnabás	Győr	7.000.-
Brumár Mihály dr.	Karancsság	2.000.-
Czellecz Zoltán	Bp.	3.000.-
Csukás Zoltán dr.	Miskolc	1.000.-
Csupor Dezső	Jalkabszállás	2.000.-
Deák Lehel dr.	Jászapáti	3.000.-
Deák Márta	Budakeszi	500.-
Dobos László	Erd	1.000.-
Dózsa Sarolta	Dömsöd	2.000.-
Duzsej Miklós dr.	Mucsony	17.000.-
Elekcs József dr.	Debrecen	7.000.-
Fejéregyházy István dr.	Bp.	17.000.-
Filep János	Bp.	2.000.-
Fülep Zoltán dr.	Siófok	1.000.-
Grexa és Tsa. Bt. dr.	Somogyoszil	2.000.-
Horváth Tivadarné	Leányfalu	2.000.-
Incze Kálmán dr.	Bp.	2.000.-
Incze Laura dr.	Jászberény	2.000.-
Jánki Lajos dr.	Mezőkövesd	2.000.-
Kabos Márta dr.	Bp.	1.000.-
Kaizler László dr.	Mátranovák	2.000.-
Kálmán Győző	Szombathely	2.000.-
Kiss András dr.	Pócsmegyer	5.000.-
Kovács Bálint	Bp.	2.000.-
Kovácsné Sárcz Erzsébet	Miskolc	2.000.-
Kulin Katalin	Bp.	7.000.-
Lokodi Árpád	Gyöngyös	500.-
Lőrincz István dr.	Bp.	1.000.-
Lőrincz Zsigmond	Gödöllő	500.-

Lukács Anikó	Bp.	5.000.-
Majer János	Tapolca	2.000.-
Makay Mihályné	Solymár	6.000.-
Mándi György	Bp.	7.000.-
Miskolczy János	Bp.	4.000.-
Muresán Gábor	Nagykőrös	2.000.-
Nádai Endre dr.	Bp.	2.000.-
Nagy István	Dömsöd	2.000.-
Németh József dr.	Bp.	2.000.-
Ocskay Gábor	Vác	2.000.-
Orbán Balázs	Martonvásár	2.000.-
Orbán Ilona dr.	Nagyatád	2.000.-
Oros László	Kisújszállás	3.000.-
Pethő Károly dr.	Bp.	17.000.-
Petresné Appán Ágnes	Bp.	5.000.-
Póka Ferenc	Tiszavasvári	3.000.-
Premontrei Prépostság	Csorna	2.000.-
Róm. Kat. Plébánia	Tataháza	1.000.-
Ruszthy Gyula	Bp.	5.000.-
Schneider László	Bp.	3.000.-
Seidenschwartz Vilma	Monor	2.000.-
Sulyok János	Bp.	3.000.-
Szabó Gyula	Szentistván	2.000.-
Szacsvay Imréné	Solymár	17.000.-
Szakács Károlyné	Győr	5.000.-
Szász Géza	Bp.	2.000.-
Szentkirályi Miklós	Bp.	12.000.-
Szentpéteri Ádám	Bp.	10.000.-
Szilágyi Gizella dr.	Farkasgyepű	5.000.-
Szűcs Átila	Bp.	2.000.-
Sztojanovits Iván dr.	Szentendre	7.000.-
Tarr Ferenc dr.	Nyiregyháza	22.000.-
Török Miklós	Leányfalu	2.000.-
Udvarhelyi András dr.	Bp.	1.000.-
Varga Sándor dr.	Bp.	5.000.-
Zabolai Csekme Éva	Bp.	2.000.-
Zólyomi Valéria dr.	Csorna	500.-
Zrínyi Gábor	Százhalombatta	4.000.-
Zsombori Ilona	Pécel	20.000.-

KÜLFÖLD

Márton Hugó	Olaszország	7.500.-
-------------	-------------	---------

KÖSZÖNJÜKI

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Australia
Tel./fax: 612-9907-6151

Belgium:

gr. Teleki Kálmán
Bovenberg 122
1150 BRUXELLES
Tel.: (02) 770 16 01
Bank: 310-0737944-54

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdorp,
Postabank No. 653 557
Tel.: 07/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Karácsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416)5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Morvai, Hungarian Book Agency
P. O. BOX 1956
Durham DH1 2GA
Tel.: 00 44-191-272-2446
Fax: 00 44-191-368-4198

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8046 Zürich, Wehntalerstr Str. 295.
Tel.: 41/1/372-3201
Zürcher Kantonalbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Járari
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 046/14-70-81
Postgiro: 6310 106-7

Azokban a – főleg európai – országokban ahol nincs lapunknak képviselője, olvasóink támogatásukat akár címünkre postázott csekkel, akár **money orderrel** rendezhetik, de küldhetnek postai „COUPONT” is. Amennyiben magyarországi ismerőseiken keresztül akarnak támogatást nyújtani, úgy kérésre (akár üzenetreggítőkön keresztül is) csekket küldünk.

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy támogatóink/előfizetőink száma a tavalyi évhez viszonyítva az idén jelentősen csökkent. Anélkül, hogy az okokat boncolgatnánk, tényként állapíthatjuk meg, hogy támogatóink túlnyomó része az idősebb korosztályból kerül ki és ezeknek száma természetes módon egyre fogy. Ugyanakkor érezhető a népszavazás utáni depresszió, valamint a reánk erőltetett közöny is. De ilyen számú csökkenésre meg ez sem elegendő magyarázat.

Elképzeltető, hogy lapunkban van a hiba, hogy cikkeink, írásaink nem tartanak érdeklődésre számot? Ennek ellentmondani látszik az a rengeteg elismerő visszajelzés, melyeket nap-nap után kapunk széles e világból. Így – ha jóhiszeműek és derűlátók vagyunk – csak arra gondolhatunk, hogy a támogatások elmaradásában egyszerűen a mindennapok feledékenységé játszana főszerepet.

Ezért kérjük korábbi – és általuk is meggyőzött új – támogatóinkat, hogy ne feledkezzenek meg a lapról, mert annak további megjelenése csupán az olvasóktól függ, miközben jelentősége adott, és mindenki által ismert helyzetünkben csak növekedett.

Nem ünnepontásként, de ide kívánkozik 1940-ből egy korabeli dalrészlet az „Édes Erdély itt vagyunk, érted élünk és halunk...”, amit esetenként és nem minden ok nélkül, már akkor is így énekeltek otthon: **Édes Erdély itt vagyunk, hogyha baj lesz itthagynak...**

Ez a példázat a lapunkkal kapcsolatos jelen helyzetre többszörösen érvényes, ugyanis nem csak a támogatást feledő olvasó veszi el a gondolatcsere e régen bevált lehetőségét, de egyben sok más erre rászoruló is megfoszt ettől. És ez utóbbi a legnagyobb hiba!

Végül kérjük – **még nem késő!** –, hogy ne feledkezzenek meg a jövedelemadó 1 százalékának felajánlásáról, s biztassák erre barátait, ismerőseiket is. Ezek az összegek is lapunk túlélését teszik lehetővé! (Ezzel kapcsolatban lásd előző számunk 46. oldalát.) **Adószámunk: 19667173-1-43.**

Hűségese támogatóink bizalmát köszönve – üdvözléssel:

Az Erdélyi Magyarsáért Alapítvány

(A tavalyi utolsó számunk lezárása után érkezett támogatásokat, és az adományozók nevét – értelemszerűen – ebben a számunkban tüntettük fel!)

Az erdélyi három nemzet uniójának alapelvei

1. Erdély három nemzete: a magyar a román és a szász nemzet nagy érdekei: a közrend, személy és vagyonbiztonság és lelkiismereti szabadság, a nyugodt kulturális és gazdasági fejlődés, a valódi szabadság, és demokrácia védelmére s Erdély vérel szentelt földjének jövő boldogsága érdekében *szoros, fölbonthatatlan uniót és szövetséget köt egymással.*

2. Magyarország területi integritásának és Nagy-Romániának az erdélyi nemzeteket ezidőszerint egymással szembeállító problémája külpolitikai kérdésnek tekintetik s mint ilyen fog annak idején Erdélyország arra hivatott legális orgánumi által végleges megoldáshoz jutni, a három nemzet ezen unióban biztosított autonóm jogainak teljes respektálása és intézményes védelme mellett.

3. Ugyancsak külpolitikai kérdésnek tekintetik s mint ilyen fog elbíráltatni az a további kérdés is, hogy mely területek tartoznak az ekként három nemzet szövetségéből álló Erdélyországhoz.

4. A három nemzet 24 tagból álló kormányzó tanácsot alkot, mely 10 román, 10 magyar és 4 szász tagból áll, kiket saját ideiglenes képviselői delegálnak. Az így megalkotott kormányzótanács határozatait egyhangúlag vagy legalább kétharmad szótöbbséggel hozza.

5. A kormányzótanács tagjai töltik be részben miniszteri, részben államtitkári minőségben a szervezendő 12 tárcát, melyből 5 a román, 5 a magyar és 2 a szász nemzetnek jut akként, hogy a miniszter és az államtitkár egyik tárcánál se tartozzék ugyanazon nemzethez.

6. Mindazon szentesített törvények és egyéb jogszabályok, melyek Erdély területén 1918. október 31-én érvényben voltak, továbbra is teljes változatlanul érvényben maradnak, azzal az egyetlen eltéréssel, hogy mindazok a jogok, funkciók és hatáskörök, melyek a tételes törvények értelmében eddig a királyt és a magyar kormányt illették meg, a törvényhozás további intézkedéséig a kormányzótanácsra szállanak át s Magyarország címére és jelvényei helyett Erdély címere és lobogója használandó.

7. A történelmi tradíciókra és az egyes nemzetek közötti féltékenységekre való tekintettel az erdélyi kormányzótanács Gyulafehérvárt választja székhelyül.

8. Mindazon tisztviselők, kik 1918. október 31-én állásban voltak, állásukban, hatáskörükben és illetményeik élvezetében változatlanul megmaradnak. Előléptetésük, nyugdíjazásuk, fegyelmi eljárás alá helyezésük s elmozdításuk tárgyában a fennálló tételes jogszabályok irányadók. A nagyszabeni román kormányzótanács által eszközölt tisztviselői kinevezéseket az erdélyi kormányzótanács en bloc szankcionálja és megerősíti; amennyiben azonban ezeket nem kívánná jelenlegi szolgálati helyükön alkalmazni és saját beleegyezésükkel nem volnának áthelyezhetők, teljes illetményekkel rendelkezési állományba helyezhetők.

9. Az erdélyi kormányzótanács tagjai s az ennek megalakulása után újonnan hivatalba lépő tisztviselők és egyéb közfunkcio-

náriusok a következő esküt teszik le:

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, hogy Erdélyhez hű leszek, Erdély alkotmányát, a három nemzet unióját és szabadságait, Erdély minden polgárának lelkiismereti, nemzeti és önkormányzati jogait tisztelem, megőrzöm, ahhoz teljes szívemből ragaszkodom; a törvényt megtartom, előjáróim törvényes rendelkezéseinek engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm s hivatalos kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítjen!

10. A kormányzótanács megalakulásától számított 15 napon belül egybehívja az erdélyi országgyűlést akként, hogy az legkésőbb három hónapon belül összeüljön. A választások a kormányzótanács imperiumának aláve-

tett egész területen a fennálló törvények szerint érvényes szavazati jog és eljárás mellett s a ma érvényben lévő rendelkezések szerinti választókerületekben hajtathatnak végre. Az országgyűlésre a választott képviselőkön kívül ülési és szavazati joggal meghivatnak az erdélyi egyházak püspökei és egyházmegyéenként egy-egy világi főemberük.

A választások szabadságáért és tisztaságáért a kormányzótanács tagjai egyéni reputációjukkal és politikai becsületükkel felelnek.

11. A kormányzótanács a következő törvényjavaslatokat terjeszti az országgyűlés elé:

a) Erdély törvényhozó szerveinek organizációjáról és Erdély címerének, színeinek, valamint a három nemzetjelvényeinek használatáról;

b) az általános választójogról;

c) az agrárreformról;

d) a nemzetiségek egyenjogúságáról szóló 1868. évi XLIV. t.-c. olyatén megváltoztatásáról, mely az unióban szövetkezett három nemzet jogainak és méltóságának megfelel;

e) vármegyéknek a nyelvhatárokkal lehető összhangban való kikerekítéséről, ezzel

kapcsolatban a közigazgatási és igazságszolgáltatási területek és választókerületek szoros összefüggésbe hozataláról;

f) a büntetőtörvénykönyv olyan módosításáról, mely szerint arra való tekintettel, hogy Erdélyország szuverenitásának a három nemzet a letéteményese, felségsértésnek minősíthessék és aszerint büntetessék minden olyan cselekmény, mely a három nemzet bármelyikének becsületét, faji öntudatát sérti, békés egyetértésük megbontására irányul és köztük gyűlöletet, viszályt szít.

12. Erdélyi állampolgárok azok, akik

a) a 1918. október 31-e előtt Erdély területén születtek vagy itt közhivatalt viseltek,

b) akiket a törvényhozás honfűsít,

c) az a) és b) alattiak törvényes leszármazói

Erdély területén csak az erdélyi állampolgárok viselhetnek közhivatalt, gyakorolhatnak politikai jogokat, bírhatnak ingatlant, lehetnek törvény által alkotott testületek és társadalmi egyesületek tagjai, valamint nyilvános számadásra kötelezett vállalatok igazgatósági és felügyelő bizottsági tagjai s tisztviselői.

E pontozatok letárgyalatnak egy 7–10 tagból álló szűkebb bizottság által, mely a három erdélyi magyar püspök és a legtekintélyesebb erdélyi vezető férfiakból állítatik össze.

Amennyiben a bizottság és a szebeni kormányzó tanács között a pontozatokra nézve végleges megállapodás jön létre, úgy összehívatik egy szélesebb magyar nemzeti tanács, mely ezeket ratifikálja s a közös kormányzótanácsba a magyarság képviselőit megválasztja. E nemzeti tanács körülbelül a következőképpen állítatik össze:

A püspökök és egy-egy világi főember.

A magyar nemzetiségű és erdélyi születésű országgyűlési képviselők.

A legutolsó törvényesen kinevezett főispánok.

A kolozsvári egyetem rektora és dékánjai.

Az ügyvédi kamarák, kereskedelmi és iparkamarák, vármegyei gazdasági egyesületek, kir. törvényszékek és kir. ítélőtáblák elnökei.

Dicsőszentmárton, 1919 március 24.
Gyárfás Elemér

Az erdélyi autonómiát képviselő Gyárfás Elemér tizenkét pontja „Az erdélyi három nemzet uniójának alapelvei”-t tartalmazza – több passzusa ma sem vesztette el érvényét –, amelyet 1919 március 24-én vetett papírra és küldött el Iuliu Maniunak, az Erdélyi Kormányzó Tanács elnökének. Ekkor még nyitott volt minden, bár Párizsban már készítették elő a merényletet a Magyarország ellen, ahol gróf Károlyi Mihály három napja adta át a hatalmat Kún Bélának. Minek okáért Magyarország csak 1919 november 24.-én a 133 napos vörös terror és a román megszállás után vált tárgyaló partnerré. (a szerk.)

Az EKOSZ elvi szempontjai 2005. december 5. után

**Az alábbi dokumentumot az EKOSZ
(az Erdélyi Körök Országos Szövetsége)
elnökségének 2005. február 26-i ülése
egyhangúlag fogadta el.**

Nemzeti létünk biztosítása a határon túli magyarság magyarként való fennmaradásához kötött. Hangsúlyosan érvényes ez a globalizáció erőinek és hazai képviselőinek folyamatos nyomulása közepette.

A határon túli magyarság fennmaradásának változatlanul két alapvető feltétele a kettős állampolgárság biztosítása és az autonómia különböző formáinak kivívása.

Fentieket figyelembe véve, a 2005. decemberi népszavazásban játszott szerepével Magyarország miniszterelnöke és kétpárti holdudvara minősített haza-és nemzetárulást követett el, egyben meglévő alkotmányos előírásokat is megsértett a kormány. Ezért a történelem ítélőszéke előtt mindenképpen felelni fognak, de a politikai hatalmi helyzet megfelelő alakulása után jogi felelősségre vonásuk sem kellene, hogy elmaradjon, az Isteni- és emberi igazságtétel alapvető kívánalmainak megfelelően. Erkölcsi felelősségre vonásuk viszont folyamatos kell legyen, minden magyar ember és magyar szervezet részéről.

A magyarság ellen elkövetett történelmi jelentőségű és következményeiben felmérhetetlen büntény felelősei egyrészt a magyar kormány, élen Gyurcsány Ferenc miniszterelnökkel (akinek utasításait beosztottjai szolgálai végrehajtották), valamint a két kormánypárt prominensei, másrészt a magyar társadalom azon része, amely a különböző információkból csak a hazug, negatív jellegűeket volt hajlandó tudomásul venni. Felelősségük mértékét illetően eltérőek a vélemények, ezt megítélni nem tisztünk, viszont a közeljövőre nézve is megszívlelendő tényként fogadhatjuk el, hogy napjaink politikai palettáján elválaszthatatlanul és egymást gerjesztően kapcsolódik össze a megtévesztő hatalom és a magát megtévesztetni hagyó tömeg.

Számunkra, az EKOSZ-ba tömörült áttelepült erdélyi magyarok számára mélyen megalázó volt a kormánypropaganda és a népszavazás következményes kimenetele. Embernek is csak magyarként tudjuk magunkat megélni, egész eddigi életünkben minden cselekedetünk és gondolatunk, érzésünk magyarnak való megmaradásunkat célozta, ezért a történelem minket elemi emberi mivoltunkban sértettek meg.

A szülőföldünkön maradt, ott élő testvéreinkkel egyek vagyunk fájdalmukban és sértettségükben. Nem tudjuk, nem fogjuk elfelejteni és megbocsátani azt, hogy a miniszterelnök a külhoni magyarokat haszonlesőkké és Magyarországot kifosztani szándékozókká minősítette. Hazugságai nyomán hitelét, jóhiszeműségét előttünk örökre elveszítette, bármit is mondjon vagy cselekedjék a jövőben.

Ennek megfelelően elvetjük minden utólagos kezdeményezését, javaslatát az értelmezhetetlen nemzetpolgári státus, az autonómia, vagy (az áttelepülők számára) a magyar állampolgárság könnyített megszerzése tárgyában.

A továbblépés, nemzeti sorskérdéseink kedvezőbb kezelésének első feltétele az MSZP-SZDSZ kormány mielőbbi, de legkésőbb 2006-os leváltása. Ezért megkülönböztetett figyelemmel és reménnyel kísérjük a jobboldalinak mondott politikai erők ténykedését. A realitás jegyében mindenek előtt a legnagyobb ellenzéki párthoz, a Fidesz MPSz-hez kötődnek reményeink, de üdvözljük a politika mindazon szereplőit, akik az együttműködést tekintik alapvető eszköznek, tehát kötelességüknek a kormány leváltása érdekében. Jól tudjuk, hogy a jelenlegi politikai közegben népszerűséget szerezni nemzeti sorskérdéseink felemlegetésével nem lehet, márpedig a 2006-os választási győzelemhez elengedhetetlen a szoros, saját választói táboron túli csoportok meggyőzése is. Ezért megértjük azt, hogy a mindennapi megnyilvánulásokban e kérdésekről nem, vagy alig esik szó az ellenzéki pártok részéről, ugyanakkor bízunk abban, hogy kimondatlanul, de szilárdan elkötelezettek a magyar nemzet és a határon túliak ügye mellett.

Kiemelten fontosnak tartjuk a 2006-s remélt győzelemmel kormányra kerülő erők határozott kiállását Románia EU-s csatlakozása kérdésében. Az erdélyi magyarság autonómiaigényének kielégítésére az utolsó lehetőség Románia sarokba szorítása a vétőjoggal rendelkező magyar kormány részéről. Ez előre kimondott, elsőrendű elvárásunk.

A 2004. december 5-én történtek ellenére közösséget érzünk Magyarország minden jóakaró lakosával, köztük a megtévesztett, anyagi és szellemi inséget szenvedő tömeggel. Arra kérjük őket, hogy immár tiszta fejjel és szívvel nyissanak új fejezetet életükben, melyet az egyik legalapvetőbb érték, az emberi és nemzeti szolidaritás nélkül emberi módon leélni nem lehet.

Az EKOSZ elnöksége nevében:
Kövesdy Pál elnök